T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı
Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ABDULGANÎ EN-NABLUSÎ VE GEZİ EDEBİYATI BAĞLAMINDA EL-HADRATU'L-UNSİYYE Fİ'R-RİHLETİ'L-KUDSİYYE ADLI ESERİ

Musab BARAN
14929006

Danışman
Prof. Dr. Mehmet Mesut ERGİN

Diyarbakır 2017

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı
Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ABDULGANÎ EN-NABLUSÎ VE GEZİ EDEBİYATI BAĞLAMINDA EL-HADRATU'L-UNSİYYE Fİ'R-RİHLETİ'L-KUDSİYYE ADLI ESERİ

Musab BARAN
14929006

Danışman
Prof. Dr. Mehmet Mesut ERGİN

Diyarbakır 2017

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Abdulganî en-Nablusî ve Gezi Edebiyatı Bağlamında *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye" Adlı Eser*" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐ Tezimin 3 (üç) yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.

27/02/2017

Musab BARAN

KABUL VE ONAY

Musab BARAN tarafından hazırlanan "Abdulganî en-Nablusî ve Gezi Edebiyatı Bağlamında *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye" Adlı Eser*" adındaki çalışma, 27/02/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında, Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

Prof. Dr. Muhammet TASA

Prof. Dr. Mehmet Mesut ERGİN

Doç. Dr. Mehmet Cevat ERGİN

ÖN SÖZ

Osmanlı dönemi Arap edebiyatı, edebi dönemler içerisinde önemli bir yer işgal etmektedir. Arap edebiyatı evreleri içerisinde önemli bir yer işgal eden Osmanlı dönemi Arap edebiyatında gerek nazım gerekse nesir alanında pek çok edebiyatçı yetişmiş olup ciddi anlamda eserler kaleme alınmıştır. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda, aralarında; Ahmed el-İnayâtî, el-Keyvânî, İbn es-Semmân, Emir Mencek, İbn Ma'sûm, İbn en-Nakîb, Ahmed b. Şahin el-Kıbrısî, el'İmâdî ve bunların yanı sıra araştırma konumuz olan en-Nablusî gibi nice isimlerin bulunduğu, Arap dili ve edebiyatına dair pek çok eser ortaya koyan güzide şahsiyetler yetişmiştir.

Genel olarak Osmanlı dönemi, edebi, kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik bakımdan meçhul ve karanlık bir sayfa olarak kabul edilmektedir. Birçok yönden farklılıkları ve zenginlikleri bünyesinde barındıran bu dönem, farklı nedenlerden dolayı araştırmacıların ilgi odağı olmaktan uzak kalmıştır. Bu nedenle bu dönemi az da olsa tanıtabilmek, mevcut yazar ve eserleri gün yüzüne çıkarıp az da olsa söz konusu döneme katkıda bulunmak amacıyla bu evrenin önemli ediplerinden olan Abdulganî en-Nablusî'nin hayatı ve Kudüs seyahatini içeren *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı eserinin detaylı olarak incelenmesinin uygun olacağı kanaatine vardık.

Abdulganî en-Nablusî'nin eserleri arasında incelemiş olduğumuz *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı eseri bir seyahatnamedir. Abdulganî en-Nablusî bu eseri Dimeşk'ten Kudüs'e bir gurupla gerçekleştirmiş olduğu önemli gezilerindendir. Bu seyahatinde birçok mekânı ve birçok kişiyi ziyaret etmiştir. Mekânlar ve kişiler hakkında birçok yerde bilgi veremedik. Bu konular hakkında pek

bilgi verememizin nedenleri arasında hem çok kişi ve mekân ziyaret etmesi hem de kişiler hakkında kaynak vermemsinden ve kaynak bulamadığımızdan ötürüdür.

Gezi ve gezi edebiyatına dair kısaca bilgi vermeye çalıştık. Ayrıca gezilerin önemi ve nedenleri üzerinde durmaya çalıştık. Geçmiş zamanlarda seyahatnameler bir iletişim aracı olarak önem kazanmıştır. Seyahatnameler, iletişim imkânlarının kısıtlı olduğu dönemlerde bilimsel ve kültürel gelişimlerin aktarıcısı olarak aktif bir rol üstlenmişlerdir. Bu nedenlerden ötürü geçmişten beri dünya genelinde birçok seyyah ün kazanmıştır. Arap seyyahların duayenleri arasında kabul edilen İbn Battûta, başta Araplar olmak üzere tüm seyahat meraklılarının aklına gelmektedir. Bu bağlamda Abdulganî en-Nablusî de, bir edebiyatçı, mutasavvıf, fakih, müfessir, muhaddis ve rüya yorumcusu olmasının yanı sıra, döneminin önemli bir seyyahıdır. Bu nedenle gezi edebiyatı bağlamında hem müellifimiz hem de eseri bir paranın iki yüzü gibidir.

"Abdulganî en-Nablusî ve Gezi Edebiyatı Bağlamında *el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye Adlı Eseri*" başlıklı tez çalışmamın farklı aşamalarında benden yardımlarını ve kaynaklarını hiçbir zaman esirgemeyen, başta danışmanım Prof. Dr. Mehmet Mesut ERGİN'e olmak üzere, Kudüs'e gidip araştırma yapmamı sağlayıp destekleyen, kaynakları temin etmemde maddi destek veren Dicle Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğüne (DÜBAP) teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Musab BARAN

2017 DİYARAKIR

ÖZET

Araştırmamızda Osmanlı dönemi Arap Edebiyatında önemli bir yeri olan Abdulganî en-Nablusî'nin hayatı, eserleri, ilmi kişiliği ve *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı eseri çerçevesinde yaptığı seyahati edebi bir şekilde incelemeye çalıştık.

Araştırmamız bir giriş, iki bölüm, sonuç, Kudüs'e yapmış olduğumuz seyahat sonucunda çektirdiğimiz fotoğraflar ve kaynakçadan meydana gelmektedir.

Giriş bölümünde; gezi edebiyatı ve Osmanlı dönemi Arap edebiyatı kavramlarını kısaca açıklamaya çalıştık.

Birinci bölümde, en-Nablusî'nin hayatı, kişisel yönü, ilmî kişiliği ve eserleriyle beraber en-Nablusî'nin edebi yönü, onu etkileyen şahsiyetleri, tasavvuf anlayışı ve kaleme almış oluğu eserleri ele aldık.

İkinci bölümde, en-Nablusî'nin dini bir gezisinin semeresi olan *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı eseri çerçevesinde, toplamda kırk beş gün süren, Dimeşk'ten başlayan ve Kudüs'le devam eden seyahatnamesini inceledik. en-Nablusî'nin bu seyahatnamesinde, gezip gördüğü, ziyaret ettiği yerlerin önemine ve bu seyahatte ele almış olduğu birçok şiirine yer verdik. Ayrıca, bu eser çerçevesinde gelişen seyahati, edebi yönden de inceleyerek, eser çerçevesinde Arap dilinde şiirin ve nesrin bu dönemde hangi durumda olduğunu göstermek için eseri, dil ve üslup açısından da kısaca incelemeye çalıştık.

Fotoğraflar bölümünde (Ekler bölümünde) ise; Dicle Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü (DUBAP) desteği ile Kudüs'e yapmış olduğumuz seyahat esnasında çektirdiğimiz fotoğraflara yer verdik.

Anahtar Sözcükler

en-Nablusî, Seyahat, Arap Edebiyatı, Dimeşk, Kudüs,

ABSTRACT

We tried to study in a literary manner the life, works, scientific personality of Abdulgani en-Nablusi, who has an important place in Arabic literature in the Ottoman period, and his works in the framework of *"al-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"*.

Our research consists of an introduction, two chapters, the conclusion, the photographs and the source that we have made to travel to Jerusalem as a result of travel.

We tried to explain in the introduction section; Trip literature and Ottoman period Arabic literature.

In the first chapter, we have studied the characteristics of en-Nablusi with his life, scientific personality and works, such as the literary direction of en-Nablusi, the personalities that affected him and his understanding of mysticism.

In the second episode, in the framework of the book *"al-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* which is a religious tour of en-Nablusi, it took forty-five days in total, starting from Dimashk and continuing with Jerusalem Travelname. On this journey of en-Nablusi we have included the importance of the places he visited and many poems that he dealt with on this journey. In addition, we have tried to examine briefly the context of manuscript, language and style in order to show the poetry in the Arabic language and the situation of the prose in this period.

In the Photos section (see the Appendix section); with the support of the Dicle University Scientific Research Projects Coordinator (DUBAP), we have included photographs we took during our journey to Jerusalem.

Key Words

en-Nablusi, Travel, Arabic Literature, Dimashk, Jerusalem

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖN SÖZ I
ÖZET III
ABSTRACT IV
İÇİNDEKİLER V
KISALTMALAR IX

GİRİŞ

GEZİ EDEBİYATI VE OSMANLI DÖNEMİ ARAP EDEBİYATI

1. GEZİ 1
1.1. Gezilerin Önemi ve Nedenleri 9
1.2. Gezi Türleri 13
2. OSMANLI DÖNEMİ ARAP EDEBİYATI 15
2.1. Osmanlı Döneminde Arap Şiiri 18
2.2. Osmanlı Döneminde Arap Şiirinin Özellikleri 19

BİRİNCİ BÖLÜM

ADULGANÎ EN-NABLUSİ'NİN HAYATI

1. EN-NABLUSÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEM 24
2. İSMİ VE NESEBİ 26
3. AİLESİ 27
4. DOĞUMU 29
5. ÇOCUKLUĞU 29
6. ÖĞRENİMİ VE YAŞAMI 30
7. HOCALARI 31
8. ETKİLENDİĞİ ŞAHSİYETLER 32
9. EDEBİ KİŞİLİĞİ 34
10. KİŞİLİĞİ VE AHLAKI 35
11. ÖĞRENCİLERİ 36

12. TASAVVÛFÎ YÖNÜ 42
13. SEYAHATLERİ 45
14. FIKIHİ YÖNÜ VE MÜFTÜLÜK GÖREVİ 48
15. VEFATI 49
16. ESERLERİ 50
16.1. Tasavvûf Kitapları 51
16.2. Şiir Divanları 54
16.3. Seyahat Kitapları 56
16.4. Fıkıh Kitapları 56
16.5. Hadis Kitapları 60
16.6. Tevhit (Kelam) Kitapları 60
16.7. Rüya Yorum Kitapları 63
16.8. Tefsir ve Kur'an İlimleri Kitapları 63
16.9. Diğer İlimi Kitapları 63

İKİNCİ. BÖLÜM

ABDULGANİ EN-NABLUSİ'NİN "EL-HADRATU'L-UNSİYYE Fİ-RİHLETİ'L-KUDSİYYE" ADLI ESERİ

1. "EL-HADRATU'L-UNSİYYE Fİ'R-RİHLETİ'L-KUDSİYYE" ADLI ESER HAKKINDA BİLGİ 66
2. ESERİN MUHTEVASI "DİMEŞK'TEN KUDÜS'E YOLCULUK" 73
2.1. Birinci Gün 73
2.2. İkinci Gün 76
2.3. Üçüncü Gün 77
2.4. Dördüncü Gün 78
2.5. Beşinci Gün 79
2.6. Altıncı Gün 80
2.7. Yedinci Gün 81
2.8. Sekizinci Gün 82
2.9. Dokuzuncu Gün 83
2.10. Onuncu Gün 84
2.11. On Birinci Gün 87
2.12. On İkinci Gün 88
2.13. On Üçüncü Gün 89
2.14. On Dördüncü Gün 90
2.15 On Beşinci Gün 91

2.16. On Altıncı Gün 92
2.17. On Yedinci Gün 104
2.18. On Sekizinci Gün 104
2.19. On Dokuzuncu Gün 106
2.20. Yirminci Gün 108
2.21. Yirmi Birinci Gün 109
2.22. Yirmi İkinci Gün 113
2.23. Yirmi Üçüncü Gün 115
2.24. Yirmi Dördüncü Gün 115
2.25. Yirmi Beşinci Gün 117
2.26. Yirmi Altıncı Gün 120
2.27. Yirmi Yedinci Gün 123
2.28. Yirmi Sekizinci Gün 125
2.29. Yirmi Dokuzuncu Gün 125
2.30. Otuzuncu Gün 126
2.31. Otuz Birinci Gün 127
2.32. Otuz İkinci Gün 128
2.33. Otuz Üçüncü Gün 129
2.34. Otuz Dördüncü Gün 130
2.35. Otuz Beşinci Gün 130
2.36. Otuz Altıncı Gün 131
2.37. Otuz Yedinci Gün 131
2.38. Otuz Sekizinci Gün 132
2.39. Otuz Dokuzuncu Gün 133
2.40. Kırkıncı Gün 134
2.41. Kırk Birinci Gün 134
2.42. Kırk İkinci Gün 135
2.43. Kırk Üçüncü Gün 135
2.44. Kırk Dördüncü Gün 135
2.45. Kırk Beşinci Gün 136
3. SEYAHATİN ZAMANI 136
4. ŞAHISLAR 136
5. MEKÂNLAR 137
6. ESERİN DİLİ VE ÜSLUBU 137

SONUÇ 139
KAYNAKÇA 143
EKLER 150

KISALTMALAR

A.Ü	Atatürk Üniversitesi
a.s.	Alehyi's-selam
b.	bin, ibn
bkz.	bakınız
böl.	bölüm
bas.	baskı, basım
c.	cilt
c.c	Celle celalûhu
Çev.	çeviren
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
DEÜİFD	Dokuz Eylül Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi
DÜ	Dicle Üniversitesi
h	hicri
Haz.	hazırlayan
Hz.	Hazreti
m	miladi
md.	madde
MÜİFD	Marmara Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi
nşr.	neşreden
ö	ölümü
r.a	Radiyallahu anhu
s.	sayfa
TAED	Türkiyat Araştırmaları Dergisi
TDK	Türk Dil Kurumu
tsz.	tarihsiz
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
S.A.V	Sallalhu aleyhi ve sellem
vb.	ve benzeri
Yay	Yayınları
yy.	yüzyıl

GİRİŞ

GEZİ EDEBİYATI VE OSMANLI DÖNEMİ ARAP EDEBİYATI

Tez konumuz; Abdulganî en-Nablusî'nin *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı eserinin öncelikle seyahatname türü bir eser olması nedeniyle, seyahatname kavramına değinmeyi ve bu dönemde Arap edebiyatının durumunu kısaca ele alınmıştır.

1. GEZİ

Gezi; ülkeler veya şehirlerarası yapılan uzun yolculuk, gezmek, görmek, eğlenmek ve gezilip hava alınacak yer[1] anlamlarına gelmektedir. Gezi kelimesinin eş anlamlısı dilimize Arapçadan giren bir kelime olan "seyahat" kelimesidir. Seyahati yapan kişiye "seyyah" denir. Seyyah; gezgin[2] anlamını taşımaktadır. Seyahatname

[1] Türkçe Sözlük, "Gezi", Türk Dil Kurumu-TDK, Ankara, 2011.
[2] Türkçe Sözlük "Seyyah"

ise seyyahın, seyahati hakkında izlenimlerini kaleme aldığı kitaptır. Seyahatname; bir yazarın gezip gördüğü yerlerden edindiği bilgi ve izlenimlerini anlattığı eserdir.[3]

İngilizcede, uzun seyahat için "travel"; kısa seyahat için "trip", seyahatname için "voyage" ifadeleri kullanılır. Fransızcada seyahat "voyage" (bu kelime İngilzicede de kullanılan ortak bir kelimedir); seyahat etmek "voyager" seyahate çıkmak "partir en voyage" dir. Almancada da seyahat "reise, expedition", seyyah "für", seyahatname "reise beschreibung" dur.[4] Anı veya hatıranın bir alt türü olan seyahatname; günlük, biyografi ve otobiyografi türleriyle yakından ilişkilidir.[5] Seyyah ise; sadece yabancı topraklardan gelen gezginleri kapsamaz. Aynı zamanda ait olduğu topraklara dair izlenimlerini aktaran gözlemcileri de kapsar.[6]

(السياحة) "siyahe", (ساح) "sâha" kökünün mastarıdır. (سيح)"s y h"; suyun yerin üstünde sürekli akması anlamına gelmesinin yanında; yürüme, gitme, yolculuk yapmak, dolaşmak, görmek anlamlarına gelmektedir.[7]

Seyahatname (سياحتنامه) sözcüğü mürekkep bir kelime olup; Arapça seyahat, Farsça name sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. "Seyahatname"; Çeşitli amaçlarla yapılan seyahatler dolayısıyla kaleme alınan eserlere verilen ortak isimdir. Arapça "gezmek, gezi" anlamındaki seyahat ile (aslı siyâhat) Farsça nâme (risâle, mektup) kelimelerinden oluşan seyâhat-nâme "gezi mektubu, gezi eseri" mânasına gelir. Buna Fars edebiyatında sefer-nâme adı da verilir. [8]

Arap edebiyatında "seyahat" ve "seyahatnâme" anlamında daha çok rihle kelimesi kullanılır. Edebü'r-rihle, edebü'r-rahalât terkipleri modern zamanlarda ortaya çıkmış, özellikle İbn Battûta seyahatnamesinin XIX. yüzyılın ikinci yarısından

---

[3] Türkçe Sözlük"Seyahatname".
[4] Lokman Turan, "Türk Edebiyatında Seyahatnameler" **Sosyal Bilimler EKEV Akademi Dergisi**, c. I, Sayı I, Kasım, Erzurum, 1997, s. 235.
[5] Menderes Coşkun, **Türk Edebiyat Tarihi 2**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2007, s. 329.
[6] Serap Tabak, "Arap ve Türk Seyyahlara Göre Konya: (XIV-XVII yy.)", **Türk İslam Araştırmaları Dergisi** Konya Özel Sayısı, Sayı V Kış, Konya, 2008, s. 329.
[7] Ebu Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mukerrem b. Manzur el-İfrikî el-Mısrî, **Lisanu'l-'Arab**, "سيح", Daru's-Sâdr, Beyrut, 1990, II, 492.
[8] Hüseyin Yazıcı, "Seyahatname", **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 2009, XXXIX, 9.

itibaren Fransızca ve İngilizce gibi dillere çevrilmesinden sonra Arap edebiyatında kullanılmaya başlanmıştır. Rihle, "bir yerden bir yere göç etmek" manasındaki rahl "رحل" (veya aynı anlamdaki irtihâl) masdarından isim olup "göç" demektir. Eski Arap şiirinde, Kur'an'da ve hadislerde rihle "göç, yolculuk, gezi, seyahat" anlamlarında kullanılmış, Kur'an'da Kureyş kabilesinin ticaret amacıyla yaptığı yolculuk ve seyahatler rihle diye anılmıştır.[9]

Seyahat kavramı Kur'an-ı Kerim'de farklı kelime kalıplarıyla kullanılmıştır. Bir âyette sîhû "سيحُ" (seyahat ediniz) şeklindeki fiil kalıbıyla, putperestlere Mekke'de kalmaları için verilen zaman ile ilgili olarak, ﴿ فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ ﴾ "yeryüzünde dört ay daha serbestçe dolaşın" anlamında kullanılmıştır.[10] Kullanıldığı bir diğer âyette de; seyahat kökünden türetilen "saihat" "سَّائِحَاتٍ" (seyahat eden kadınlar) kelimesi[11] kullanılmıştır. Aynı şekilde nebevi hadislerde de seyahat kelimesi sözlük anlamına uygun şekilde gezme, dolaşma manalarında kullanılmıştır.[12] (سافروا تصحوا) *"Seyahat edin, sıhhat bulun.[13]"* Seyahat kelimesi; rihle, seyir, sefer gibi kelimelerle de müradif olarak kullanılmıştır.

Seyahat kavramı, insanın yeryüzüne indirilişi ile yaşıttır. İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'in aynı zamanda ilk seyyah, insanlığın ilk seyahatinin de Hz. Âdem (a.s)'in Serendip (Seylan/Srilanka) - Mekke arasındaki yolculuğu olduğu iddia edilir.[14]

Aynı şekilde Hz. İbrahim'in Mezopotamya, Güneydoğu Anadolu, Suriye, Filistin, Mısır ve Hicaz'ı kapsayan bir geziye çıktığı bilinmektedir. Hz. Muhammed (S.A.V)'in Mekke-Şam arasındaki yolculuk ve gezileri, yine aynı şekilde Hz. İsa

---

[9] Yazıcı, "Seyahatname", s, 9.
[10] Tevbe Suresi, 9/2.
[11] Tahrim Suresi, 66/5.
[12] Mustafa Çağrıcı, "İslam Kültüründe Seyahat" **Din ve Hayat Dergisi (Seyahatname Özel Sayısı)**, Sayı II, İstanbul, 2009, s. 5.
[13] Ahmed b. Hanbel, **Müsned,** 2/380.
[14] Selahattin İpek, "Güneş Hep Arkada", **Keşkül (Sufi Gelenek ve Hayat) Dergisi**, Sayı, IV, Nisan/Haziran İstanbul, 2005, s. 38.

(a.s), seyahat ettiğinden ötürü Mesih unvanının verildiği de iddia edilir. Seyahat geleneği çağlar boyu birçok insan tarafından sürdürülmüştür.[15]

İnsanoğlu, doğası gereği yeni yerleri ve burada yaşayan insanları; bunun yanında yabancı tanımına uyan tüm yaşantı özelliklerini merak eder. Bu merak insanı, yabancıya ulaşıp onu artık tanınan, bilinen yapacak yollar aramaya sevk etmiştir.

Seyahatnamelerde seyyah, bir toplumun bütünüyle yaşamını, gelenek ve göreneklerini türlü açılardan dikkatini çekeceğini umduğu başlıkları sergilemeye çalışır. Böyle düşününce seyahatnameleri, ilkin edebiyat alanında yer alan yazılar arasına koymak gerekmektedir. Ama gerçekte seyahatname adını taşıyan yapıtların çerçevesini o kadar daraltmamak gerekiyor. İnsanlar coğrafi alanda dünyanın bilinmeyen yerlerinin keşfi sonucunda uzaktaki ülkeleri merak ve yeni yerleri çeşitli amaçlarla tanıma ihtiyacı hissetmiş, seyahatnameler de bu ihtiyaca cevap vermiştir. Geçmiş zamanlarda seyahatnameler, bir iletişim aracı olarak önem kazanmıştır. Seyahatnameler, iletişim imkânlarının kısıtlı olduğu dönemlerde bilimsel ve kültürel gelişimlerin aktarıcısı konumunda olmuştur. Örneğin Marco Polo'nun uzak doğu ile ilgili seyahatnamesi (Marco Polo'nun Seyahatnameleri), Batılıların haçlı seferlerini düzenlemeleri ve coğrafi keşiflere yönelmesi için teşvik edici bir unsur olmuştur.[16]

Tarih boyunca, Batı ve Doğu uygarlıklarında seyahatname türünde, örnek birçok eser yazılmıştır. Batı edebiyatında ilk örnekler, Eski Yunan'da antik çağ medeniyetlerini, halklarını ve inançlarını tanıtan seyahatnamelerle verilmiştir. Yunanlı coğrafyacı Strabon ve Pausanias'ın seyahatnameleri bu özelliği taşır. Marco Polo'nun doğu ülkelerine yaptığı geziyi anlattığı seyahatnamesi, üslup ve metin olarak değerlendirildiğinde Batı Edebiyatının ilk seyahatnamesi olarak kabul edilir.[17]

Doğu edebiyatında önemli seyyahlardan; Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. İbrahim Levati Tancî, adıyla bilinen İbn Battûta'nın, "*er-*

[15] İpek, **"Güneş Hep Arkada",** s. 38.
[16] Sedat Maden, "Türk Edebiyatında Seyahatnameler ve Gezi Yazıları" **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi (TAED)**, Sayı, Erzurum, 2008, XXXVII, s. 148.
[17] Maden, **"Türk Edebiyatında Seyahatnameler ve Gezi Yazıları"**, s. 149.

Rihle" diye anılan "*Tuhfetu'n-nuzzâr fi garaibî'l-emsâr ve 'acâibi'l-esfâr"* eseriyle[18] İbn Battûta dünyanın en önemli seyyahı sayılmaktadır. "*er-Rihle"* kitabı da en önemli seyahatnameler arasında adını yazdırmıştır.[19]

Henüz 22 yaşındayken 2 Receb, 725/14 Haziran 1325 tarihinde Tanca'dan hac ibadeti niyetiyle yola koyulan İbn Battûta, takriben yirmi dokuz yıl boyunca yaptığı yedi ayrı seyahatinde; İspanya, Kuzey Afrika, Orta Asya, Anadolu, Doğu Avrupa, Hindistan, Maldivler ve Çin'e kadar gitmiş, gezip gördüğü yerler hakkında önemli bilgiler nakletmiştir.[20]

İbn Battûta bu gezilerini üç seferde yapmıştır. Bunların hepsinin toplam süresi yirmi dokuz yıldır. Gezilerin en uzunu Mağrib ve Maşrik ülkelerinin tümünü içine alan ilk seyahatidir. İbn Battûta'nın gezileri sırasında uzun süre kaldığı ülkelerden biri Hindistan, diğeri de Çin olup bunların ilkinde iki yıl, ikincisinde ise bir buçuk yıl kalmıştır. Arapça bilmesi ve derviş gibi giyinmesi nedeniyle birçok ülkede kadılık makamına getirilmiştir. Farsçayı bilmesi ve Türkçeyi de önemli ölçüde anlaması kendisine diplomatik görevler teklif edilmesinde etken olmuştur. Orta Çağ'ın en büyük seyyahı kabul edilen Marco Polo'nun önemli rakiplerindendir. Hatta Marco Polo'dan daha geniş bir alanı gezmiş olması ve üç kıtada önemli kültür merkezlerine ulaşması nedeniyle onu geride bıraktığı da söylenir. Yetmiş üç bin (yüz on yedi bin beş yüz km) mil mesafe kat etmesi ve gezdiği beldelerde toplumsal hayata katılması, evlilikler yapması, resmi görevlerde bulunması seyahatnamesine olan güveni arttırmaktadır.[21]

Türkler tarafından ilk seyahatname, Farsça kaleme alınmıştır. Giyasuddin Nakkas, Timur'un oğlu Şahruh, Çin'e giderken ekibine katılmış, gördüklerini yazmıştır. Eseri *"Acaibü'l-Letâif"* adını taşır. [22] İlk edebi Türk Seyahatnamesi ise;

---

[18] İbn Battûta Seyhatnamesi A. Sait Aykut çevirisiyle Yapı Kredi yayınlarında dilimize kazandırılmıştır.
[19] Cemal Şakar, "İbn Battûta Rihle'si", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi, (Gezi Özel Sayısı),** XV, Sayı CLXXIV/ CLXXV / CLXXVI, Ankara, Haziran, Temmuz, Ağustos, 2011, s. 310.
[20] Şakar, **"İbn Battûta Rihle'si"**, s. 310.
[21] Şakar, **"İbn Battûta Rihle'si"**, s. 310.
[22] Maden, **"Türk Edebiyatında Seyahatnameler ve Gezi Yazıları",** s. 150.

Seydi Ali Reis'in, *"Mir'atü'l Memalik"* kitabıdır.[23] XVI. Yüz yılın başlarında doğan Seydi Ali Reis'in asıl adı Ali b. Hüseyin el-Kâtibi'dir. Kâtibi Rumî olarak da bilinir. Nesebi Sinop'a dayanan Seydi Ali Reis'in babası Tersane Kethüdası (Bahriye Müsteşarı) Hüseyin Reis'tir.[24] Osmanlı devletinin başlangıç dönemlerinde İslâm coğrafyacılarının oluşturduğu zengin ve elverişli zemin üzerinde gelişme fırsatını bulmuştur. Nitekim XV. asrı büyük ölçüde Şark eserlerini tanımakla geçiren Osmanlı coğrafyacıları, XVI. asırda bir yandan Şark eserlerini Türkçeye tercüme etmiş, öte yandan denizcilik, yollar, seyahatnameler ve bazı şehirlere dair monografi türünde orijinal eserler telif etmiştir. Nitekim bu yüzyıl, o ana kadar yapılmış çalışmaların bir muhassalasını ihtiva eden, Şark eserleri tarzında kaleme alınan en mühim eser olan ve yazarının kendi müşahedelerinin de yer aldığı "*Menâzırü'l-avâlim*" ile kapanmıştır. XVII. asırda bu sağlam temelden hareketle, hem Şark, hem de Batı eserlerinden istifade eden Kâtib Çelebi (ö. 1657) ve Ebubekir Efendinin (ö. 1691) çalışmaları ve büyük bir bilgi hazinesi olan Evliya Çelebinin (ö. 1684) eseriyle zirveye ulaşılmıştır.[25]

Sade bir dille başından geçen zorlukları anlatan Seydi Ali Reis, eserinde oldukça samimi ve candan ifadeler kullanır. Eserin birçok yerinde Seydi Ali Reis'in yazmış olduğu şiirlerle edebi yönü ile eserin edebi yönü ortaya çıkmaktadır. Büyük denizci başına gelen çeşitli olayların kıssalarını bazı dizelerde hisseleştirir, bazılarında ise hükümdarlara sunulan gazeller ve çeşitli meclislerde söylenen şiirleri vardır. Bazen arkadaşlarını teselli edip onlara şiirle nasihat eden Seydi Ali Reis, yaşadığı birçok önemli olaya tarih düşürme şeklinde de şiirler yazar. Bunların dışında atasözü değerinde çeşitli beyitler de söyler. Kitabının birçok yerinde Sadî, Yetimî, Mesihî ve Necatî gibi şairlerden çeşitli dizeler alıntılar. Eserindeki şiir ve

---

[23] Abdurrahman Demircan, **"Arap Edebiyatında Seyahatname Türü ve Seyahatnameler"**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2010, s. 5.

[24] Senemaz Öztuna, **Büyük Türkiye Tarihi**, Ötüken Yay, İstanbul, 1983, IV, s. 105.

[25] Mahmut Ak, "Osmanlı Coğrafya Çalışmaları" **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi TALİD**, Sayı 4, 2004, II, 163.

yekûnuna bakıldığında *"Mir'atü'l-Memalik"* için manzum mensur karışımı bir eser denilebilir.[26]

Bir Türk Seyyahı da Pirî Reis, Kitab-ı Bahriye adlı eserinde, denizcilere Akdeniz kıyıları, adaları, geçitleri, boğazları, körfezleri, fırtına halinde nereye sığınılacağı, limanlara nasıl yaklaşılacağı hakkında ve bu yörelerdeki insanların kültürel yaşantıları hakkında bilgiler verir.[27]

Türk edebiyatının gezi türünde en önemli eseri ünlü seyyah Evliya Çelebi'nin Seyahatname adını taşıyan on ciltlik eseridir. Bu eser dünyada, bu türde yazılmış bütün eserlerle boy ölçüşebilecek mükemmelliğe sahiptir.[28]

Evliya Çelebi Seyahatname'sinin büyük bir gözlem gücüne dayanan görgü tanıklığı XVII. yüzyıl Osmanlı toplum yaşamının her alanını, değme romancılara taş çıkartacak öz yapı tasvirleriyle, güçlü bir mizah anlayışı, kıvrak bir anlatışla, zamanın konuşma diliyle anlatması gelir. Evliya Çelebi Seyahatname'si, bu yönüyle aynı zamanda padişahtan eşkiyasına, XVII. yüzyıldan manzaralarıdır." [29]

Çok yaşayan değil, çok gezen bilir", "Tebdil-i mekânda hayır vardır", "Harekette bereket vardır" gibi sözlerin yer aldığı ve gezginlerin veli/Allah dostu Evliya Çelebi diye anıldığı dilimizde de seyahat kavramını ifade eden pek çok kelime bulunmaktadır. Bu ve buna benzer birçok ifade Evliya Çelebi Seyahatname'sinde karşımıza çıkmaktadır. Evliya Çelebi'nin seyahat serüvenin başlangıç öyküsü oldukça ilginç ve manidardır. Gezgin Evliya Çelebi, hep seyahatler yapmayı arzu eder ve bu arzusunu bir rüyasında Hz. Peygamber'e iletmek ister; fakat rüyasında "Şefaat ya Resulullah" diyeceğine "Seyahat ya Resulullah" demektedir. Böylece gezi macerasını başlatmış olur.[30]

---

[26] Seyfeddin Duman, "Fantastik Bir Seyahat Kitabı: Seydi Ali Reis ve Mir'atü'l Memalik", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi, (Gezi Özel Sayısı)** Y. XV, Sayı. CLXXIV/ CLXXV / CLXXVI, Ankara, Haziran, Temmuz, Ağustos, Ankara, 2011, s. 300.

[27] Maden, **"Türk Edebiyatında Seyahatnameler ve Gezi Yazıları"**, s. 150.

[28] Demircan, **"Arap Edebiyatında Seyahatname Türü ve Seyahatnameler"**, s. 5.

[29] Evliya Çelebi, **Seyahatname**, (Seçen ve Uyarlayan: Mustafa Nihat Özön), Yapı Kredi Yay., I. Bas, İstanbul, 2005, s, 9.

[30] Çelebi, **Seyahatname**, s.19–50.

Seyahat edebiyatı kavramı, İbn Battûta Seyahatnamesinin XIX. asrın yarısından itibaren başlayarak Fransızca, İngilizce ve başka dillere çevrildikten sonra Arap Edebiyatında kullanılmaya başlanmıştır. Önceleri sadece "Seyahat" kelimesi kullanılmış, daha sonra bu sözcük, "Edebiyat"la birlikte kullanılagelmiştir. Esasen seyahat edebiyatı ile diğer edebiyatlar arasında önemli farklar bulunmaktadır. Diğer edebiyatlarda yazar, kendi alanının dışına çıkmaz, ayrıca kendinden de bahsetmez. Seyahat edebiyatında ise yazar, kendisi hakkında bilgiler verdiği gibi gittiği ve gördüğü yerlerle ilgili uzun uzun değerlendirmelerde bulunur. Bu değerlendirmeler tarihi, coğrafi edebî ve sosyal açıdan önem kazanır.[31]

Seyahat edebiyatının çeşitli tarifleri yapılmıştır: bu edebiyat, yazarın, çeşitli ülkelerde yapmış olduğu seyahatlerle ilgili izlenimini kapsar. Yazar, zaman zaman gezmiş olduğu yerlerdeki halkın adetlerinden geleneklerinden ve ahlakî değerlerinden; zaman zaman da görmüş olduğu doğa manzaralarının inceliklerinden bahseder.[32]"

Seyahat edebiyatı; gezginlerin, dünyanın herhangi bir yerine yapmış oldukları seyahatlerinin izlenimleridir. Gezginler, bu gezi ile ilgili olarak tasvirler yapar, tanık oldukları yerlere ait gözlem ve izlenimlerini güzel bir üslup içerisinde, dikkatle anlatırlar. Yalnız, burada iki temel unsur vardır: Biri seyahatlerden bahsedecek kişinin, gezgin olması ve seyahatlerden mutlaka zevk alması; diğeri ise, üslubunun seyahat ruhunu yansıtmasıdır.

Tasvirî coğrafya, coğrafya edebiyatı ve seyahat edebiyatı, aralarında farklar olsa da birbirine hep yakın olmuştur. Şevkî Dayf, Arap coğrafyacılardan bahsederken *"...Arapların coğrafya ile ilgili kitapları, gözleme ve coğrafyacının bizzat tanık olduğu ve duyduğu hikâyelere dayanan edebi eserler hâline gelmiştir. Bunun için bu eserler, bugün anladığımız anlamda coğrafya kitabı olmaktan çok, seyahat kitaplarına daha yakındır."*[33] ifadesini kullanıyor.

---

[31] Hüseyin Yazıcı, "Arap Gezi Edebiyatına Bir Bakış", **Şarkiyat Mecmuası**, Sayı: IX, İstanbul 2007, s.100.

[32] Nasır Abdurrâzık el-Muvâfî, **er-Rihle fî'l-edebi'l-'Arabî, hattâ nihâyeti'l-karni'r-râbi'i'l-hicri**, Kahire 1999 s.38.

[33] Şevkî Dayf, **er-Rıhalat**, Maarif Yay., Kahire 1956, s. 5.

Tasviri coğrafya bazı konularda, seyahat edebiyatından ayrılır. Çünkü tasvirî coğrafyada amaç, bilimsel metot ve üslup çerçevesinde, edebi özellikler aranmadan coğrafî tasvir yapmaktır. Ancak pek çok konuda da seyahat edebiyatı tasviri coğrafyaya eşlik eder. Ayrıca ikisi de alan araştırmasını gerektirir. Ancak seyahat edebiyatı ile tasviri coğrafyada alan araştırmasında elde edilen bulguların kayda geçirilmesi konusunda iki noktada farklılık ortaya çıkmaktadır: Birincisi, seyahati ve yazarın özellikle yazılmasını istediklerini ön plâna alır; ikincisi ise, tasviri coğrafyayı ve seyahatin, coğrafî tasvirin özüne uygun olan bölümlerini öne alır. Coğrafya edebiyatına gelince; eser, edebi bir üslup içerisinde aynı oranda bilimsel bir metotla ele alınır.[34]

1.1. Gezilerin Önemi ve Nedenleri

Sosyal bir varlık olan insan hem cinslerini görmek, onlarla tanışmak, alışmak, anlaşmadığında savaşmak, kendi doğrularını başkalarına aktarmak, birbirleriyle çeşitli sahalarda yarışmak tutkuları ile donatılmış bir varlıktır. O bu tutkularını gidermek için çok ağır meşakkatlere katlanma pahasına bile olsa çok uzun yolculuklara çıkmaktan geri kalmamıştır.

İmam Şâfi'î, Dîvân'ındaki şu dizeleriyle seyahate çıkmayı teşvik etmiştir:[35][Basît]

مـا في المقـام لـذي عقـل وذي أدب مـن راحـة فـدع الأوطـان واغتـرب

سـافر تجـد عوضـا عمـن تفارقـه وانْصَـبْ فـإن لذيـذ العـيش في النَّصـب

"Akıl sahipleri ve güngörmüş kişiler için bir yerde sabit kalmalarında rahatlık yoktur. Yerinizi yurdunuzu bırakıp gurbete çıkın.

Yolculuğa çık geride bıraktığın kimselerin yerine birilerini bulursun. Yorulup gayret et zira yaşamın lezzeti yorgunluktan geçer"

Seyahat özel bir yolculuk biçimidir. Her yolculuk bir seyahat olmayabilir, ama seyahatin gerektirdiği ilk husus yolculuktur. Yol ve yolculuk, seyahatin varlık

---

[34] Yazıcı, **"Arap Gezi Edebiyatına Bir Bakış",** s.101.
[35] **Dîvân İmam eş-Şafi'î,** Daru'l-Kuttabi'l-'Arabî, thk: Emîl Bedî' Yakub, Beyrut 2003, s. 53

zeminidir. Seyahatin gereği yola düşmek, yolda olmak ve yolculuk yapmaktır. Oysa başka türlü yolculuklar, yolculuğun başka türleri de vardır. Denilebilir ki her insan yolculuk yapar, yapmıştır. Her insan bir yerden bir yere gitmiştir, bir yol kat etmiştir, yola çıkmıştır. Ama bir yerden bir yere giden, bir yol kat eden her insan seyyah olmadığı gibi, bir yerden bir yere gitme hali her zaman için seyahat kategorisinde değerlendirilmez. Seyahati diğer yolculuklarından ayıran özellik, diğer yolculuk biçimlerinden ayıran özel bir yolculuk olması değildir. Seyahatin amacı özellikle bizzat kendisidir. Bir seyahati gerçekleştirme niyeti ve arzusudur. Bu husus, seyahatin başka amaçları olduğu gerçeğini gölgelemez. Seyahatin türlü türlü amaçları ve nedenleri olabilir; türlü türlü sonuçları olduğu gibi. Her seyahat aynı amaca dönük yapılmaz. Ama her seyahat, öncelikle seyahat olmalıdır; yani bu tür bir yolculuk biçiminin, bu şeklide gerçekleşmesi için gerekli donanımları sağlamak durumundadır. Bu ise niyet ve amaçtır; bir seyahat gerçekleştirme arzusu, iştiyakı, muradıdır. [36] Bu bakımdan her yolculuk seyahat, her yolcu da seyyah olarak görülmez.

Seyahat, bir yer ve mekân değiştirme eylemidir. Bir yerden başka bir yere gitme, yeni yerlerden ve mekânlardan geçme durumudur.

Seyahat eden insan, bir yer değiştirme eylemini gerçekleştirir. Bir yerden başka bir yere giden, yerler arasında gidip gelendir. Ancak iç yolculuğunda insan, bir yerden başka bir yere gitmeyebilir. Kendi içinde bir yolculuk gerçekleştirebilir. Ama seyahat somut anlamda mekânlar arasında vuku bulur. Bir yol kat etme halidir. Seyahat, yollardan geçmek, türlü türlü yollara sapmak, yollarda konaklamak duraklamak ve yeniden yola revan olmakla mümkündür. Bu ise yerlere ve mekânların gözlemlenmesini, karşılaştırılmasını sağlar. Seyyahın farklı yerler ve mekânlara bakışını imler seyahat. Bir seyyah bakışını gerektirir, bir farklı bakışa yol verir. Bir iletişim biçimi ve haberleşme tarzı olarak görülebilecek olan seyahat, kişinin başkalarıyla, başka mekânlarla, başka insanlık durumlarıyla iletişime geçmesini, onlarla haberleşmesini sağlar. Farklı insanlık durumları ve farklı yaşam

---

[36] Köksal Alver, "Tebdil-i Mekân: Seyahatin Anlamı Üzerine", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi, (Gezi Özel Sayısı)**, Y. XV, Sayı CLXXIV/ CLXXV / CLXXVI, Ankara, Haziran, Temmuz, Ağustos, Ankara, 2011, s. 74.

alanları, seyahat eden kişinin dikkatini çeker. Kişi seyahatte başkasıyla yüzleşir, başkasına bakar, onu görür, onu deneyimler. Seyahatte, kendisi ile başkası arasında bir karşılaştırma imkânı yakalar. [37]

Başka bir diyarda olan seyyah, kendi diyarına uzaktan bakar. Kuşkusuz insanın kendine, kendi hayatına yakından bakması ile uzaktan ve dışarıdan bakması arasında müthiş farklar vardır. Olağanın halinin dışına çıkmak olan seyahat, insana yeni bir bakış sunar. İletişim iki yönlü gerçekleşir: hem kişi başkasıyla hem de kendisi ile iletişme geçer. Kendisi ile başkası arasında iletişim kurar. Seyahat de olsa olsa bir köprüdür zaten.

Seyahat sosyolojik, psikolojik, ekonomik, tıbbî v.b. pek çok alanda kişiye ve topluma sayısız yararlar sağlayan bir olgudur. O sadece ekonomik bir etkinlik olmayıp ülkeler ve insanlar arasında uzun süreli ve sağlam bağlar kurabilecek bir köprü görevini de üstlenir. Yolculuk, öğrenmeyi; ikamet ise yaşamayı kolaylaştırır. Bir yerde sürekli oturmak kalbi katılaştırırken, sürekli dolaşmak ise kalbi karıştırır. Nefsin olgunlaşmasında seyahatin büyük bir etkisi vardır. Çünkü seyahat, sıkıntılara katlanmayı, azıksız kalındığında sabırla Allah'a tevekkül etmeyi öğretir.

İmam Şâfi‘î yolculukta şu beş faydanın olduğunu söyler: *“Kişi, ufunetini*[38] *dağıtır/stres atar. Maişet kazanır. İlmini artırır. Edep ve görgü seviyesini yükseltir. Ahlaklı iyi kişilerle arkadaşlık yapma ve yeni dostlar kazanma imkânı elde etmiş olur.”*[39] Hz. Ömer de yolculuğu, kişileri tanıma fırsatı olarak görür ve birini tanıyabilmek için onunla yolculuk yapılmasını tavsiye eder.[40]

Seyahatin kazandırdıklarını (kısaca) şu şekilde sıralayabiliriz.

a. Seyahat, kişinin ahlakî ve melekî değerleri ile şeytani yönlerinin ortaya çıkmasını sağlayan bir ruh testidir.

b. Seyahat bir ruh ve beden antrenmanıdır.

---

[37] Alver, "Tebdil-i Mekân: Seyahatin Anlamı Üzerine”, s. 74.
[38] İçinde irin, cerahat olan. Türkçe Sözlük, "ufunetli", Türk Dil Kurumu-TDK, Ankara, 2011.
[39] Dîvanı İmam-ı Şafi‘î, s, 26–27
[40] Akpınar Ali, “Seyahatin Önemi, Amacı ve Hikmeti” **Din ve Hayat Dergisi (Seyahatname Özel Sayısı)**, İstanbul, 2009. s. 12.

c. Seyahat bilgi ve kültür alışverişinin yapıldığı bir pazardır.

d. Hac ibadeti başta olmak üzere özellikle kutsal mekânların gezilip görüldüğü ve inanç turizmini oluşturan din motifli seyahatler, tevhit dininin gönüllerdeki heyecan ve tesirini artırır.

e. Bunların yanında seyahat bir ekonomik pazardır.

f. Seyahatler vesilesiyle derlenen ahlakî birikimler kâmil ahlaklı insanları ortaya çıkarırken; not edilen bilgi birikimleri de edebiyatta kıymetli eserlerin, hatırat ve seyahatnamelerin oluşmasını sağlamıştır.

Seyahat çok yönlü, ayrıntılı, sentez kabiliyeti ve alanı geniş bir süreçtir. Yeter ki bilinçli, baskı ve yanlış yönlendirmelerden uzak bir şekilde huzur ve güven ortamı içerisinde yapılsın yeter ki 'yol'dan çıkmadan yolculuk yapılabilsin. Yeter ki insan yaptığı yolculukları değerlendirebilsin ve seyahatin bu çok yönlü kazanımlarının önündeki engeller kaldırılsın. En önemlisi de her seviyedeki tüm insanların seyahat nimetinden yararlanabilmelerine imkân tanınsın.[41]

"Seyahat ediniz, sıhhat bulunuz."[42] hadisine binaen, seyahat bir ruh ve beden antrenmanıdır. Onunla ruhlar donukluktan, bedenler hastalıktan kurtulur. Bu yüzden Hz. Peygamber sağlık için de seyahati teşvik etmiştir.

Gezmek isteyen kişi; seyahat ettiği gibi boş vaktini değerlendirmek de isteyebilir. Turist de seyahat eder, ilim adamı da. Ama seyahatin kendisinde bir beklenti yatmaktadır.

Beklenti bütün seyahatleri çepeçevre kuşatır. Keşif arzusu ve merak galiba seyahatin en önde gelen ereğidir. Başka diyarlar, başka hayatlar keşfetmek arzusu, seyahatin varlık zeminidir. Seyyah, keşfetmeyi arzulayan, keşfi bir hayat biçimi olarak hisseden biridir. Seyahati belli bir kavrama ulaştıran da keşif arzusu olsa gerektir. Keşif ve merak, yerler, mekânlar ve hayatlar arasındaki farkı yakalama adımıdır. Bunun için bakış ve görüş devrededir. Bakmak, gözlemlemek, ayrıntıları fark etmek, keşfin kapısını aralar ve keşif gerçekleşir. Seyyah değişik yerler, bölgeler ve şehirlerarasındaki farkı ve ayrıntıyı yakalar. Değişik olgular arasında bağlar kurar.

---

[41] Akpınar, **"Seyahatin Önemi, Amacı ve Hikmeti",** s. 70.
[42] Ahmed b. Hanbel, **Müsned,** 2/380.

İlişkiler yakalar, ayrıntılara vakıf olur. Bu ise ancak kişiyi donatan keşif arzusu ile gerçekleştirir. Keşif ise seyahatin en değerli hediyesidir. Kuşkusuz seyahat geçici bir haldir. Bir süreliğine gerçekleştirile yolculuktur. Bilindiği gibi insan yerleşik bir varlıktır; o yerleşir ve bu şekilde ikame eder. Kültür ve medeniyet yerleşme eylemiyle inşa edilir, yayılır, dağılır, dönüştürülür. İnsan, oturan, belli bir yeri yurt yapan bir varlıktır. Ama insan aynı zamanda gezen, dolaşan, göç eden, yolculuk yapan, seyahat eden de bir varlıktır. Yerleşmek kadar seyahat da hayata dâhilidir. Hayatın temel hallerinden bir haldir.[43]

1.2. Gezi Türleri

Seyahatleri teşvik eden etkenlerin başında coğrafi bilgiler elde etmek, kültürel ya da dinsel bağlılık, ticaret, kutsal yerleri ve farklı mekânları ziyaret etmek gibi pek çok neden gelmektedir. Farklı bir deyişle seyahatler, siyasî, ilmî, edebî, dinî ve ticarî alanlar olmak üzere hemen hemen hayatın her yönü ile ilgili olmuştur. Çünkü seyahatlerde tarihçilere, coğrafyacılara, sosyal bilimcilere, ekonomistlere, edebiyat ve din tarihçilerine yarayan pek çok bilgi her zaman olmuştur.

Gezgin, pek çok alana kaynak teşkil eden seyahatleri esnasında gördüklerini ya da zaman zaman duymuş olduğu hayatın farklı yanlarını aktarır. Ancak gezginler tarafından toplanan malzeme, aynı dikkat ve aynı özenle aktarılmayıp farklı da olabilir. Bütün bu farklılıklara rağmen, seyahatlerin ilmî ve edebî olmak üzere iki önemli yanı bulunmaktadır. Çoğu seyahatnameler, pek çok coğrafî, tarihî, sosyal, ekonomik vb. bilgiler içermesinden dolayı ilmî açıdan önemli kabul edilmiştir. Edebi açıdan ise, sanatlı ve edebi ölçüleri haiz metinler ve türler olmamakla birlikte öykü şiir, kısmen de tiyatro gibi türlerin gezginlerin sunduğu metinlerde bulunduğunu görmekteyiz. Arap dünyasında pek çok seyahat türü olmakla birlikte genel olarak bunları; resmî, ticarî, yeni yerleri görme, bilimsel ve dini amaçlı seyahatler olarak gruplandırabiliriz.[44]

---

[43] Alver, **"Tebdil-i Mekân: Seyahatin Anlamı Üzerine**", s. 76.
[44] Yazıcı, **"Arap Gezi Edebiyatına Bir Bakış"**, s.105.

Muhammed el-Fâsî'nin, gezgin Muhammed b. Osman el-Meknâsî'den naklettiğine göre, gezi nedenlerini ve gezi türlerini on beşe ayırmıştır. Bunlar:[45]

a. Hicaz bölgesi için yapılan gezi; Hac ve umre farizası için yapılan dini gezilerdir.

b. Turistik gezi; sadece gezmek amacıyla yapılan gezilerdir.

c. Resmi geziler; devlet adamlarının ve kralların yurt içinde veya yurt dışında yaptıkları gezilerdir.

d. Eğitim gezileri; ilim talebi, evliyaları ve âlimleri ziyaret etmek veya meşhur kitaplara ulaşmak için yapılan gezilerdir.

İmam Şâfi'î ilk seyahatlerin ilmin gelişmesindeki önemine binaen şöyle demektedir:[46][Basît]

إنّي رأيـــت وقـــوف المـــاء يُفســـده إن ساح طاب وإن لم يجر لم يطب

والأسـد لـولا فـراق الغـاب مـا افترسـت والسهم لولا فراق القوس لم يُصب

"Gördüm ki suyun durgunlaşması bozar onu, Akarsa temiz olur, akmazsa kokuşur.

Aslanlar ormanda olmasaydı avlanamazlardı, Ok yayından çıkmasaydı hedefini vuramazdı."

Tarihi eser (antika) gezileri; antika, tarihi eserleri ve özelliklerin araştırmak için yapılan gezilerdir.

e. Keşif gezileri; yeni mekânlar görmek, keşif etmek için yapılan gezileridir.

f. Dini ziyaret gezileri; evliyalar, nebiler veya onların hakkında bilgi sahibi olan kişi ve mekânları ziyaret etmek için yapılan gezilerdir.

g. Siyasi geziler; iki ülke arasında siyasi gelişmeler hakkında yapılan gezilerdir.

h. Bilim gezileri; sempozyum, konferans vb programlar için yapılan gezilerdir.

---

[45] Muhammed el-Fasî, "er-Rıhalâtu's-sefâriyeti'l-Magrîbîye" **el-Bîne Dergisi**, Sayı VI, Sene I, Fas, 1962, s. 20.

[46] Dîvanı İmam-ı Şafi'î, s. 53

ı. Kutsal yer gezileri; arif ve bilginlerin medfun olduğu yerleri ziyaret etmek için yapılan geziler.

i. Yerinde izlemek için yapılan geziler; bir mekân hakkında kesin bilgi sahibi olmak için oradaki kişi ve mekânlar için yapılan gezilerdir.

k. Kurgusal geziler; daha önce kurgulanmış olan mekânlar için yapılan kültürel gezilerdir.

l. Fihristik geziler; belirli bazı konular hakkında sırasıyla araştırma yapmak maksadıyla yapılan gezilerdir.

m. Safari gezileri; yabancı ülkeleri görmek, oranın yaşamı ve canlıları hakkında bilgi sahibi olmak için yapılan gezilerdir.

n. Genel geziler; sıraladığımız geziler dışında kalan diğer gezilerdir.

2. OSMANLI DÖNEMİ ARAP EDEBİYATI

Arap Edebiyatı, anadili Arapça olan kavim ve ulusların ortaya koymuş oldukları edebiyat yapıtlarını kapsar. Arapça, Arap yarımadasında ilk çağlardan beri kullanılan bir dildir. İslam dininin ortaya çıkışından sonra yayılarak Endülüs'ten Endonezya'ya kadar uzanan bir alanda 600 yıl boyunca kültür dili durumuna gelmiştir. Arap edebiyatı devreleri; İslam Öncesi (Cahiliye) Dönemi Arap Edebiyatı, İslam'ın İlk Dönemi, Emeviler, Abbasiler Dönemi, Uyanış Dönemi ve Çağdaş Edebiyat olarak sıralanmaktadır. Arap edebiyatındaki bu dönemlerden bizim konumuz ile alakalı olarak Çağdaş Arap Edebiyatı dönemini kapsayan, Osmanlı dönemi Arap Edebiyatı hakkında bilgi vereceğiz.

Osmanlı dönemi, Araplar tarafından, edebi, kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik bakımından meçhul ve karanlık bir sayfa olarak kabul edilmektedir. Birçok yönden farklılıkları ve zenginlikleri bünyesinde barındıran bu dönem, gerek önyargılı, gerekse farklı nedenlerden dolayı Arap araştırmacıların ilgi odağı olmaktan uzak kalmıştır.[47]

[47] Mehmet Mesut Ergin, **Osmanlı Dönemi Arap Şairlerden Mustafa el Babi el-Halebî ve Şiirleri**, Abil Yay., Konya 2014, s. 7.

Arap dünyasının birçoğunun Osmanlı hâkimiyeti altında olduğu dönem, kültürel ve edebi konum itibariyle tarafsız bir şekilde incelendiğinde, Arap dili ve edebiyatı iddia edildiği gibi hiç de büyük bir çöküş yaşamamıştır. Dönemin kültür yaşamını incelediği makalesinde, bu dönemde hızlı bir bilimsel hareketlilik yaşandığı tesbitini yapmakta olan Leyla es-Sebbağ'ın bu döneme ilişkin yaptığı değerlendirmelerini hatırlamak uygun olacaktır. "Sözün özü, bu ilk bulguların hepsi (bu dönemin) çöküş ve gerileme hatta donukluk ile nitelenmesini şiddetle ve kesinlikle reddeden ister İslam isterse Hıristiyan kaynaklı olsun çok zengin bir Arap fikri hayatının varlığını gösteren açık delillerdir. Bu deliller çöküş ve gerileme ile nitelemeyi şiddetle ve kesinlikle reddeder. Hatta donukluk tanımını bile kabul etmez." [48] Bu ve buna benzer araştırma ve iddialar gösteriyor ki Arap edebiyatı bu dönem de durağan olmamış, aksine bu dönemde de edebiyata katkı sağlayan birçok edip yetişmiştir.

Arap Edebiyatında Osmanlı dönemi, IX. Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'in (1470–1520) 1516 yılında Suriye'ye, 1517 yılında da Mısır'a girişi ile başlar ve 1802 yılında Fransızların Mısır'dan çıkarılmasını müteakip Mehmet Ali Paşa'nın 1805 yılında Bâbıâlî tarafından Mısır Valisi olarak tanınması devamında da Mısır'da hâkimiyetini kurmasıyla birlikte sona erer.

Mısırlı bazı yeni edebiyat tarihçileri Osmanlı İmparatorluğu'nun XVI. asrın başından itibaren İslam dünyasına, özellikle Arap âlemine hâkimiyeti sonunda Mısır ve diğer Arap ülkelerinin fatihlere zenginlik kaynağı olduğunu, Arap dili ve kültürünün ise, Türkçenin resmi dil olması sebebiyle inkıraza uğradığını kaydederler. Bu şüphesiz mesnetsiz bir düşüncenin ifadesidir, çünkü Brockelmann'ın Arap dünyasının Osmanlı hâkimiyetine girişinden 1798 yılına kadar 600 sayfalık yazarlar listesini vermesi, ayrıca daha tespit edilmeyen yüzlerce eserin olduğunu da düşünecek olursak Arapçanın hiç de Türkçenin tesirinde olduğu söylenemez. [49]

Araplar İran'ı fethedip Bizans'la komşu olduklarında Arapçanın bu milletlerin edebiyatlarında çok büyük tesiri olmuştur. Bu arada Türk Dili ve

---

[48] Muhammed Tasa, **Ahmed b. Şahin el-Kıbrısî ve Şiirleri**, Aybil Yay., Konya, 2014, s.14.
[49] Ahmet Savran, **19. YY. Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı**, Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Yay., Erzurum, 1991, s. 30.

Edebiyatı da, Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra dini tedrisat sebebiyle büyük ölçüde Arapçanın tesiri altında kalmıştır. Bu sadece kelime alma tarzında değil aynı zamanda edebi bakımdan da olmuştur. İnkıraz veya inhitat dönemi denen dönemin edebiyatı derinlemesine araştırılacak olursa Arapların şaşalı orijinal edebiyat dönemi Osmanlılardan çok önce duraklamaya başlamıştı. İnhitat döneminde Arap edebiyatının fazla yapmacık ve taklide dayalı olduğu görülür; zira seci bol miktarda kullanıldığı gibi şiirin büyük çoğunluğunu da mübalağalı medhiyler teşkil ediyordu. Bu arada şairler şiirlerine tarih düşürme ve akrostiş[50] sokuluyordu. Mesela çok fakir biri olan şair Abdurrahman Behlul (ö: 1749) geçimini deve otlatarak sağlamak için Mekke'ye gitmiş ve son patronuna akrostiş bir şiir söyleyerek sayısız bahşiş almıştır. Bu şairin, devrinde bu konuda fevkalade yetenekli olduğu ve bazı beyitlerinin dört tarih düşürmeyi ihtiva ettiği zikredilir. Şair ve yazarların kendi yaptıklarıyla övünmeleri çok tabiidir, ancak geçimini temin etmek ve yaranmak gayesiyle yazılan eserlerde hakikati bulmak oldukça güçtür. Bu dönem edebiyatının temel hususiyetlerini Abdurrahman el-Cebertî (1754–1825)'nin *" 'Acaibu'l-âsâr"* adlı tarihinden öğrenebiliriz. Bu eser bazı Arapça metinlerle beraber Fransızcaya çevrilmiştir. Luis Şeyho, XIX. asrın başlarında Arap dünyasında Arapça öğretimin birkaç okula hasredildiğini, özellikle Hıristiyan manastırlarına bitişik olan yerlerde yapıldığını, lise seviyesindeki okulların ise sadece Dimeşk, Halep, Kahire ve İskenderiye'de bulunduğunu zikreder. Okullardaki öğretim daha çok İslami sanat ve Arap diline yönelikti, kitaplar da hâlâ yazma halinde, pahalı ve üstelik seyrek bulunuyordu; zira İstanbul ve Beyrut'ta bulunan Arapça matbaa, ihtiyacı tamamen karşılayacak durumda değildi. Bu sırada zengin çevrelerde şiir ve secili nesir de olmuyordu. Devrin şiir temalarından biri de zühde dayalı şiirlerdi. Bilindiği gibi bunun klasik örneğini Ebu'l-'Atâhiyye (748–828) yapmıştı. Moğol istilasından sonra gelen pek çok züht şairleri daha ziyade basit bir dil kullanıyorlardı. Mısır'dan Muhammet el-Emir el-Kebir bunlardan biridir. XVII. asırda en dikkat çekici edebi çalışmalarından biri de geniş sözlük çalışmalarıdır. Mesela Mısırlı Murtaza ez-Zebîdî'nin (1732–1791) *"Tâcu'l-'arûs"*'u kıymetli bir çalışmanın mahsulüdür.

[50] Her dizenin ilk harfi yukarıdan aşağıya doğru okunduğunda ortaya bir söz çıkacak bir biçimde düzenlenmiş manzume, muvaşşah, tevşih. (Türkçe Sözlük, "Akrostiş", Türk Dil Kurumu-TDK, Ankara, 2011)

1767'de tamamlanan bu sözlük Willam Lane'nin 'Arabîc Lexicom'unun temelini teşkil etmiştir.[51]

2.1. Osmanlı Döneminde Arap Şiiri

Osmanlı dönemi Arap şiiri, geçmiş dönemlerin şiirinin devamı niteliğindendir. Bu dönemde de çoğunluğu başka mesleklerle uğraşmakla birlikte hobi olarak şiir söyleyen, kısmen de bizzat profesyonelce şiirle ilgilenen çok sayıda şair vardır. Hulâsatu'l-eser, Lutfu's-semer, *"Nefhatu'r-reyhâne"*, *"Reyhânetu'l-elibba"*, *"Hebâyâ'z-zevâyâ"*, *"Sulâfetu'l-'asr"*, *"Silku'd-durer"*, "*el-Kevakibu's-saire"*, *"Terâcimu'l-a'ayân"* gibi dönemin şahsiyetleri hakkında bilgi veren biyografik eserler incelendiğinde, bu dönemdeki şairlerin sayısını yüzlerle ifade etmek mümkündür. Bunun nedeni, bazı müelliflerin iddialarının aksine, şiirin bu dönemde de, geçmiş dönemlerde olduğu gibi toplum ve yöneticiler nezdinde önemli bir yere sahip olması, bir anlamda teşvik görmesidir.

Bu dönemdeki yöneticilerin, mesela Emeviler ve Abbasiler dönemindeki yöneticiler kadar edebi zevke sahip olmadıkları, şiir üzerinde sanatsal değerlendirmelerde bulunabilecek kadar edebi bilgi ve kriterlere sahip olmadıkları söylenir, ancak bu durum şiirin toplum nezdindeki değerini düşürmemiştir ve bu durumu da dönemin ve coğrafyanın tanımına teşmil etmek döneme haksızlık olur. Nitekim el-Muradi'nin anlattığına göre; Veziri azam Kethüda Osman Paşa Dimeşk'e geldiğinde kendisiyle birlikte olup oturup kalkabileceği kültürlü ve düzgün birileri ile tanışmak ister, kendisine dönemin şairlerinden Ahmed el-Keyvânî'yi getirirler, onu her anlamda seviyeli ve bilgili gören Osman paşa beraberinde Anadolu'ya götürür, kendisine her türlü izzet ve ikramda bulunur, el-Keyvânî de Osman Paşa vefat edinceye kadar yanından ayrılmaz. Osmanlı yöneticilerin şiir ve şairlere uzaklığından şikâyet edilen bu dönemde bu örneklere de rastlanmakta olup, bu durum yöneticilerin şair ve ediplerden hiç de uzak durmadıklarını göstermektedir. [52]

[51] Savran, **"Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı"**, s. 30.
[52] Kenan Demirayak, **Arap Edebiyatı Osmanlı Dönemi**, Fenomen Yay., Erzurum, 2015, s. 97.

2.2. Osmanlı Döneminde Arap Şiirinin Özellikleri

Osmanlı dönemi şiirinin tema, anlam, biçim üslup, dil, çevre ve konular gibi açılardan bazı özelliklerini şu şekilde özetleyebiliriz.

XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Arap topraklarının Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına girmesinden Napolyon'un Mısır'ı işgal ettiği tarih olan 1798 tarihine kadar olan üç asırlık bir dönemi kapsayan döneme ait Arap şiirinde, en çok ihvâniyyât, yazışmalar, gazel, keyif verici maddeler, dinî öğeler ve bunun yanı sıra toplumda görülen birtakım aksaklıkların eleştirisiyle alakalı sosyal unsurların göze çarptığı görülür. [53]

İhvâniyyâtta kutlama, taziye, davet ve ziyaret gibi genel yaşama dair konular işlenerek dönemin sosyal hayatına ışık tutulmuştur. Gazelde fiziksel tasviri yapılan sevgili ay parçasıdır, zaman zaman güneştir. Boyu servi ağacı gibi ince ve zariftir. Al yanakları gülü andırmaktadır. Gözleri nergis gibi baygın bakar. Bu dönemde de şairlerin gönüllerinde yatan sevgilinin Arap şiirinde süre gelen geleneksel çizgiyle örtüştüğü görülmektedir. Aşk bilindiği gibi kavuşmayı ve ayrılığı, sevgi ve düşmanlığı, hoşnutluğu ve zaman zaman da kızgınlığı içinde barındıran bir duygu selidir. Bu nedenle şiirlerde bazen şairlerin sevinçlerini bazen de hüzünlerini ifade eden duygularına tanık olunmaktadır. [54]

Arap edebiyatının önemli şiir türlerinden birisi olan hamriyyât, diğer dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de önemli bir yer tutmuştur. Bu dönemde toplumda içki kullanımının çok yaygın olduğu görülmektedir. Bunun farklı sebepleri olmakla birlikte daha çok toplumda yaşanan ahlakî ve sosyal çöküntünün bunda etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Osmanlı döneminde Arap şiirine daha önce olmayan *"şi'ru'd-duhân"* adı verilen sigara şiiri diye yeni bir şiir türü eklenmiştir. Burada dikkati çeken husus bu şiir türünün kasideler şeklinde olmayıp daha çok iki beyitten oluşan kıtalar halinde olmasıdır. Keyif verici maddelerden kahvenin de bu dönemde otaya çıkan yeni bir olgu olduğunu, kahveyle ilgili birtakım fıkhi münakaşaların

---

[53] Mehmet Mesut Ergin, "Osmanlı Dönemi Arap Şiirlerinde Sosyal Unsurlar**", Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi,** 2006, s, 67

[54] Ergin, **"Osmanlı Dönemi Arap Şiirlerinde Sosyal Unsurlar",** s. 61

cereyan ettiğini, şairlerin kahveyi faklı yönleriyle ele alıp incelediğini ve kahve içimiyle ilgili ilk defa adına kahve evleri denilen özel mekânların kurulduğunu söylemek mümkündür.[55]

Dinî duyguların Arap toplumunda büyük bir yeri bulunmaktaydı. Bundan dolayı gerek yönetici kesim olsun gerekse halk bazında olsun dinî prensip ve esaslara büyük önem verilmiş, camiler, okullar ve külliyeler inşa edilerek din adamlarına destek olunmuştur. Bunun yanı sıra meydana gelen tabii afetler, amansız birtakım hastalıklar vs. durumlar karşısında duyulan çaresizlik insanları Allah'a yönelterek dini duygularının güçlenmesine vesile olmuştur. Bu tip durumların şiire yansıması açıkça görülmektedir. Ayrıca yukarıda zikredilen sebeplerin yanında toplumda baş gösteren ahlakî çöküntünün de bazı insanların kurtuluş çaresi olarak dine sığınmalarına ve kendilerini tamamen Allah'a vermelerine neden olduğunu da söylemek mümkündür. Bu bağlamda iki güçlü dinî eğilimin ortaya çıktığı, bunlardan biri züht, diğerinin ise tasavvuf eğilimi olduğu görülmektedir. Şairlerin dünyaya bakış açıları, insan akıbeti, Allah'a tevekkül, kaza-kadere iman ve Allah'a nimetlerini zikrederek yakarışları gibi konular zühtle alakalı olarak en çok dile getirdikleri hususlar olmuştur. Bu dönemde tasavvufî şiirin, vahdet-i vücut, nefse karşı cihat ve ilahî aşk gibi tasavvufun temel dinamikleri olarak kabul edilen birtakım kavramların medih, gazel, hamriyyât ve sembollerle irtibatlandırılmak suretiyle irdelendiğini görüyoruz. Sûfî şairlerin ilahi ateşle yanıp tutuştuklarını, bu yolda her türlü cefa ve sıkıntıya katlandıklarını, ilahî sevginin yegâne gayesinin de Allah'ın zatında yok olmak olduğunu, bunları ifade ederlerken de içki, gazel, medih ve semboller gibi farklı enstrümanlarla gerçekleştirdiklerini söylemek mümkündür. Her dönemde olduğu gibi bu dönemde de siyasi otorite, yargı mensuplarıyla bazı din adamlarının birtakım uygulamaları nedeniyle eleştiriye tabi tutulduklarını ve nasıl bir davranış sergilemeleri konusunda uyarılarda bulunduklarını görüyoruz.[56]

Kelimelerin taşıdığı anlam açısından, tasavvuf konulu şiirler, derinliği olan ve tasavvufi sembolizm taşıyan ifadelerle dile getirilmektedir. Benzer şekilde bedi'iyyat şiirlerinde de dini terimlere ve dinsel açıdan önemi olan yer adlarına sıkça

[55] Ergin, **"Osmanlı Dönemi Arap Şiirlerinde Sosyal Unsurlar**", s. 61
[56] Ergin, **"Osmanlı Dönemi Arap Şiirlerinde Sosyal Unsurlar"**, s. 61

rastlanmaktadır. Şekil açsından şiirler genellikle klasik kaside formunda yazılmaktadır. Ancak kıt'a denen ve birkaç beyitten meydana gelen kısa şiirler de yaygın olarak söylenmiştir.

Üslup konusu, bu dönem şiirinde olduğu gibi bütün edebi ürünlerde en çok eleştirilen hususlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Eleştiriler çoğunlukla, şiirin, az anlam içeren kuru laf kalabalığından ibaret' olduğu noktasında toplanmaktadır. Şiirlerde kullanılan dil, kolayca anlaşmaya elverişli ve basit bir dildir. Ayrıca halk dili ile yazılmış bol miktarda şiir vardır.

Şiirin söylendiği çevre, onun muhtevasını, üslubunu, dilini ve konularını çok yakından ilgilendirmektedir. Bu husus, Osmanlı döneminde de önemini korumuştur. Osmanlı dönemindeki şiir konuları, zannedildiğinden fazla çeşitlilik göstermektedir. Bunlar ilk olarak klasik dönemden süregelen konular ve bu dönemden itibaren ortaya çıkanlar olmak üzere ikiye ayrılabilir. Önceden var olan temalardan olarak; gazel, methiye, hicviye, mersiye, tasvir ve övünme şiirleri de, devrin siyasi ve sosyo-kültürel şartlarının etkisi altında yer yer muhteva ve üslup değişikliklerine uğramıştır.

Osmanlı dönemi Arap bölgesinde yaşayıp şiir dîvânları halen mahtut olan ve dünyanın çeşitli kütüphanelerinde tahkik için araştırmacı bekleyen şairlerden birkaçının adını örnek kabilinden şu şekilde anmak mümkündür:

Abdullah b. Ahmed Bâkesir (ö. 925/1519), Mamay adıyla bilinen Muhammed b. Ahmed b. Abdillah er-Rûmî (ö. 988/1580), Şemsuddin el-Kasım b. Muhammed ed-Dimeşkî (ö. 1000/1591), Zeynuddin Abdurrahman b. Ahmed el-Humeydî (ö. 1005/1596), Şemsuddin Muhammed b. Necmeddin es-Salihi el-Hilâlî (ö. 1012/1603), Şihâbuddin Ahmed b. Ahmed el-'İnâyâtî (ö. 1014/1605), Derviş Muahmmed b. Ahmed et-Talevî (ö. 1014/1605), İbrahim b. Ahmed b. Muhammed el-Molla el-Halebî el-Huskafî (ö/ 1030/1621), Muhammed Fethullah b.Muhammed el-Beylunî (ö. 1042/1632), İbrahim b. Muhammed ed-Dimeşkî es-Salihî (ö. 1044/1635), Ahmed b. Zeynelabidin b. Muhammed el-İshakî el-Menufî (ö. 1060/1650), el-Hasan b. Ahmed b. Muhammed ed-Dimeşkî el-Ustuvanî (ö. 1062/1656), Mustafa el-Babî el-Halebî (ö. 1091/1680), Yusuf b. Muhammed eş-Şerbinî (ö. 1098/1687'den sonra) İbrahim b. Muhammed es-Sefercelanî (ö. 1112/1700), Abdurrahman b. İbrahim el-Mevsılî (ö. 1118/1706), Mustafa b. Hasan

es-Samadî (ö. 1137/1725), İbnu's-Semmân Muhammed Said b. Muhammed ed-Dimeşkî (ö. 1172/1759), Yusuf b. Salim el-Hıfnî (ö. 1178/1764) Abdullah b. Selame el-İdkavî (ö.1184/1770), Fadlullah b. Ahmed el Behnesî (ö. 1185/1771).

Ayrıca dîvânı basılan şairlerden tespit edebildiklerimiz ise şunlardır: en-Nablusî, "*Dîvânu'l-hakaik ve mecmu'u'r-rakaik*",[57] Ahmed el-Keyvânî, "*Dîvân*",[58] el'Ayderus Abdurrahman b. Mustafa, "*Tinmiku'l-esfar*"[59], Ceremanus Ferhat (Cibril b.Ferhat), "*Dîvân*"[60], el-Emir Mencik Paşa el-Yusufi, "*Dîvân*"[61], İbn Ma'tuk Şihabuddin el-Musevî, "*Dîvân*"[62], eş-Şubravî Abdullah b. Muhammed, "*Dîvân*"[63], el-Hasan el-Burinî, "*Dîvân*"[64] Fethullah İbnu'n-Nuhhâs el-Halebî, "*Dîvân*"[65], İbu'n-Nakib, "*Dîvân*"[66], Nikola es-Saiğ, "*Dîvân*"[67], Nikola et-Turk, "*Dîvân*"[68].

XIX. asırda her yazar tabakasının kendisine has bazı üslup ve yöntemlerinin olduğu görülür. Mesela: edebiyatçıların gazeteciler ve hukukçular gurubundan ayrılan belirgin bir üslupları vardı. İşlenen konular arasında siyaset ve toplumla ilgili olaylar öncelik arz etmekteydi. Her gurup kendi üslup ve yöntemleri doğrultusunda ele aldıkları konuları işlemekle beraber Batı dillerinden tercüme edilen hikâye ve romanların genellikle tema, üslup ve metodu kabul edilmiştir. [69]

Bu dönemde Arap şiirinde, toplumsal alışkanlıklar gibi göze çarpan birçok sosyal unsur ele alınmıştır. Arap toplumunun sosyal dinamikleri hakkında önemli ipuçları sunan şiirler, bu dönemin sosyal ve kültürel yapısına bir nebze de olsa ışık tutmaktır. Bu dönemin şiirlerinde "Asrın yazarları, yazılarında dilin özüne, ifade ve maksatta, Avrupai tesirle üslubun inceliğine önem verdikleri gibi mevzularını da

---

[57] Mısır, 1270
[58] Kahire, 1301; Ayrıca ayrıntılı bilgi için; Mehmet Mesut Ergin, **el-Keyvâni Hayatı ve Şiirleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsi Arap Dili ve Belağatı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2000.
[59] Mısır, 1304
[60] Beyrut,1894
[61] Kahire, 1301;
[62] nşr. Sa'id eş-Şertuni, Beyrut,1885
[63] Mısır, 1306
[64] nşr. Meşhur Abdurrahman el-Habbazî, Beyrut, 1998
[65] nşr. Muhammed el'İd el-Hataravî, Medine, 1991.
[66] nşr. Abdullah el-Cubrî, Dimeşk,1963.
[67] Beyrut, 1883
[68] nşr. F. Efram el-Bustâni, Beyrut, 1949
[69] Savran, "**19. YY. Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı"**, s. 142.

içtimai, siyasi ve kültürel çevreden seçmişlerdir. Bu itibarla dili ve edebiyatını çok iyi bilen edebiyatçılar yeni asırda meydana çıkan kültürü değerlendirip eskiyle bağdaştırmaya çalışmışlar, ayrıca gençliği de bunun önemini kavramak için teşvik etmişlerdir."[70]

Osmanlı dönemi Arap edebiyatında makame, risaleler ve dini metinler/münacat şeklinde göze çarpan üç fenni nesir türünden söz edebiliriz. Bu dönemde birçok nesir ustası temayüz etmekle birlikte, dönemin en usta nesir yazarları arasında Yusuf el-Bedi'î (ö: 1073/1662), Abdulkadir el-Bağdadî (ö: 1093/1682), Muhammed el-Emin el-Muhibbî (ö: 111/1699) ve Abdulganî en-Nablusî (ö: 1143/1730) özellikle anlamlıdır.

Arap edebiyatı ve tarihi araştırmacıların çoğu bu dönemin, hem ilim hem de Arap edebiyatı açısından şanssız bir devre olduğunu, Arap edebiyatının bir çöküşün eşiğine geldiğini ve nitelikli şairlerin yetişmediğini ifade etmekte ve Osmanlı döneminin Arap ülkeleri için üç asır süren karanlık bir dönem olduğunu, bu dönemde, edebiyat, düşünce ve bilimsel gelişmelerden uzak kaldığını iddia etmektedir. Öncelikle Osmanlı yönetimi o dönemin kültür hayatını çöküntüye uğratacak gelişmelerde bulunmadığı gibi aksine kültür ve edebiyatı desteklemiştir. Bu dönemde birçok edip ve şairin yetişmesi Osmanlı devletinin Arap edebiyatını desteklediğinin göstergesidir. Suriyeli tarihçilerden Leyla Sebbâğ, Osmanlı dönemi Arap edebiyatının fetret dönemi yaşadığı iddiasını reddetmekle beraber, araştırmacıların bu dönemi bilim sahasına kazandırmak için çalışmalar yapıp birbirleri ile yardımlaşmaları gerektiğini ifade etmektedir. Bunun yanında birçok araştırmacı ve tarihçi bu iddiayı savunmaktadır.[71] İsmini verdiğimiz edip ve şairler de bunun göstergesidir.

---

[70] Ergin, **"Osmanlı Dönemi Arap Şiirlerinde Sosyal Unsurlar"**, s, 41
[71] Muhammet Tasa, "**İbnu's-Semmân ve Şiirleri"**, Adel Ofset, Konya, 2007, s. 42–45.

BİRİNCİ BÖLÜM

ADULGANÎ EN-NABLUSİ'NİN HAYATI

1. EN-NABLUSÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEM

Ahmed Matlub kitabında[72], en-Nablusi'nin yaşadığı dönemi ve bölgeyi tanıtma amaçlı mukaddimesine şöyle başlıyor; *"Rahmetli babam aşağıdaki beyti hep tekrarlardı;*[Recez]

ســـــــــاقي يا ســـــــــاقي اســـقيني مـــن خمـــره الباقـــي

واكشـــــــــف لي عـــــــن قيـــــــــد إطلاقـــــــــي

يا ساقي آه ياساقي

"Ey Saki! Ey Saki! Kalan (aşk) şarabını bana içir

Baki olana (cennete) bırak beni

Ey Saki! Ah ya Saki..."

"Tikrit'te[73] *bir dervişlik halkasında bulunmayana dek, ben bu sözü anlamıyordum. O halkada bulunanlar; başları öne eğik bir şekilde, titreyerek, coşkulu bir şekilde başlarını sallayıp bu şiiri dinleyerek seviniyorlardı. Yıllar geçti… 1956 senesinde ben o zaman Fen-Edebiyat Fakültesinde Arap Dili bölümündeydim, genel araştırmalar dersinde muhterem hocam, Dr. Ali Ahmed ez-Zebdî beni tasavvuf*

---

[72] Ahmed Matlûb, **"el-Arif Abdulganî en-Nablusî hayatuhû ve şi'ruhu"**, Daru'l-garbi'l-İslamî, I.bas., Irak, 2004, s. 5.

[73] Tikrit, Bağdat'ın 140 km kuzeybatısında bulunan Irak devletinde, Dicle nehri kıyısında kurulmuş bir kasabadır.

konusunun tutkunu yaptı. Ben tasavvuf konusunda araştırmalar yapmak için, merhum Dr. Zeki Mübarek'in "et-Tasavvufi fi'l-edebi ve'l-ahlâk" (Tasavvufta Ahlak ve Edep) adlı kitabına yönledim. Bu kitabı okurken gözüm Abdulganî en-Nablusî'ye ilişti. Dîvânını ve tasavvûfî anlayışını okudum. Bu arada babamın hep tekrarladığı şiiri (yukarda geçen şiir) gördüm. Bu şiiri her gördüğümde sevincim anlatılmazdı. Bu sevinç ve heyecanla, ben de Abdulganî en-Nablusî hayranı oldum ve en-Nablusî hakkında araştırmalar yaptım.[74]" diye ifade ediyor.

h. XII./m. XVII. yüzyılın başlarına doğru Osmanlı İmparatorluğunun toprakları otuz iki eyalete ayrılmıştı. Bu eyaletlerinin her birinin başında bir beylerbeyi bulunuyordu. O dönemde Suriye dört eyalete ayrılıyordu: Bunlar kuzeyde Halep ve Urfa, Orta Güney bölgesinde Tarablusşam ve Güneyde ise Şam eyaletleri idi. Her eyalet de kendi içinde birçok sancağa ayrılıyordu. Şam eyaletinde ise on sancak vardı: Bunlar; Kudüs, Gazze, Safad, Nablus, Aclun, Leccun, Tedmur (Palmiyra), Beyrut ile Sayda ve Şûbek ile Karak'dı.[75]

Osmanlıların taşra idari teşkilatı esas olarak eyaletler biçiminde oluşturulmuştu. Eyaletler de, kendi içlerinde sancaklara bölünmekteydi. Doğal olarak sürekli değişen bu idari teşkilat XVI. yüzyıl sonunda imparatorluğun genişlemesinin en uç noktasına vardıktan sonra da sürdü. XVII. yüzyılın başında düzenlenmiş olan bir eyaletler listesinde 279 sancağa bölünmüş 32 eyalet sayılmaktadır. Ama çeşitli belgelerin karşılaştırılmasından eyalet sayısının 36 olduğu ortaya çıkmaktadır. İçlerinde12 eyalet, Arap eyaletleridir.[76]

Şam şehri, eyaletin idari merkeziydi. Bu şehrin önemi, bir taraftan Osmanlı İmparatorluğunun kuzeyi ile güneyi arasında (Mekke'ye giden Suriye hac kervanın durak yeri), diğer taraftan ise doğu ile batı (Irak ve çölden başlayıp Filistin ve Mısır'a kadar uzanan bölge) arasında ana-kavşak durumunda olmasından ileri geliyordu. Şam ile Mekke arasındaki yolda Bedevilerin amansız saldırılarına karşı hac

---

[74] Matlûb, **"el-Arif Abdulganî en-Nablusî hayatuhû ve şi'ruhu",** s. 5.
[75] Bekri Alaaddin, **Abdulganî en-Nablusî (1143/1731) Oeuvrei Vie et Doctrine**, çev. Dr. Veysel Uysal (Bir Çağın Öncüsü Şeyh Abdulganî Nablusî), İnsan Yayınları, İstanbul, 1995, s. 9.
[76] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1998, II, 579.

güvenliğin sağlandığı bir merkez olduğu için, bu görev, yeri doldurulmayacak kadar önemli oluyordu.[77]

Hayatını, şahsiyetini ve ilmi birikimini çalıştığımız Abdulganî en-Nablusî böylesine önemli bir yerde ve dönemde yaşamış ve eseri olan *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı eseri de böylesine önemli bir dönemde seyahate çıktığında kaleme almıştır.

2. İSMİ VE NESEBİ

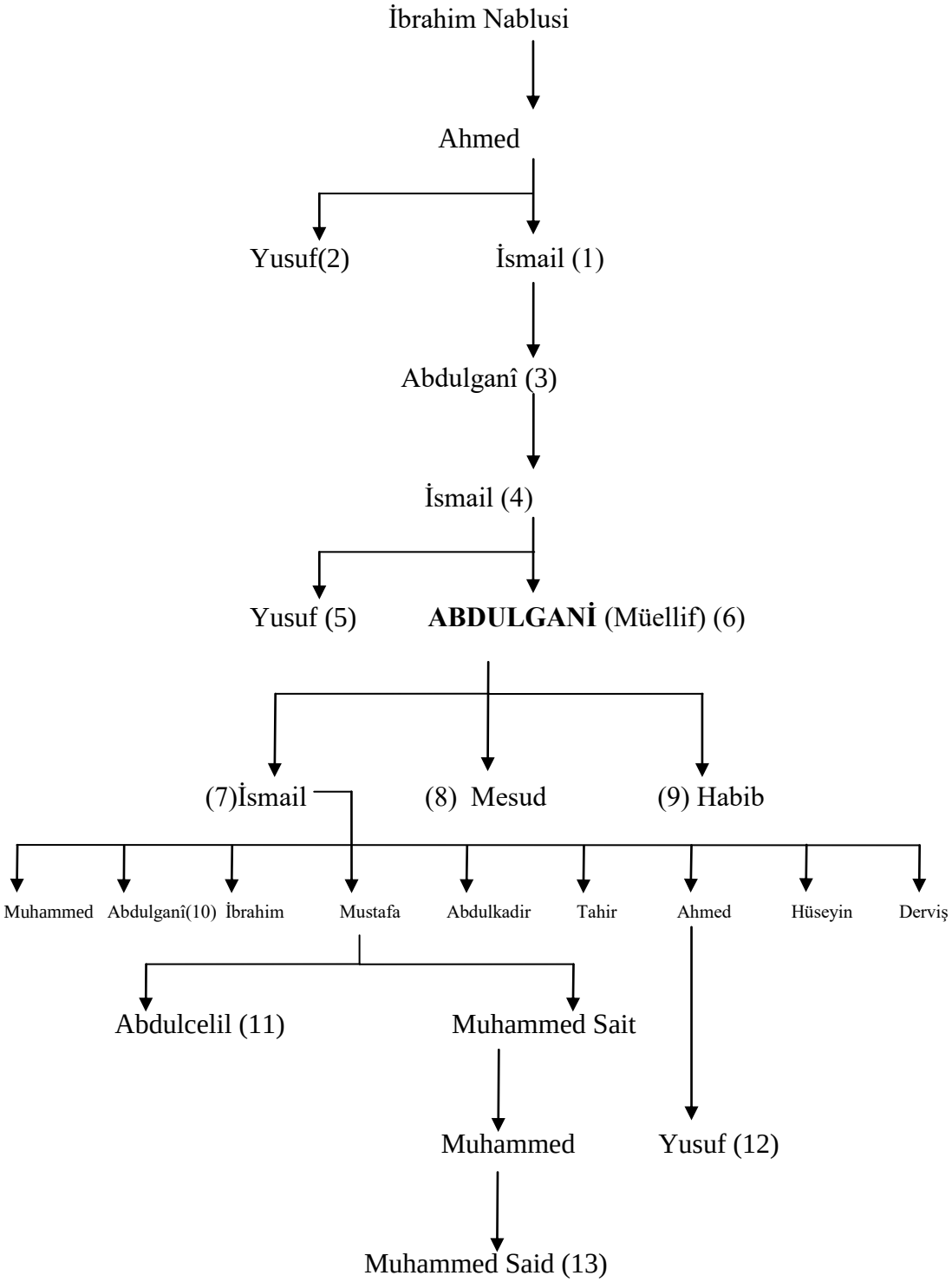
Abdulganî en-Nablusî *"el-Verdû'l-unsî"* kitabında kendisi başta olmak üzere tüm atalarının Beytu'l-Makdis'e bağlı Nablus şehrinden olduğunu söyler. Kitabında nesebini şöyle ifade eder: "eş-Şeyh Abdulganî b. İsmail b. Ahmed b. İbrahim b. İsmail b. İmaduddin b. İbrahim b. Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. İbrahim b. Abdurrahman b. İbrahim b. Abdurrahman b. İbrahim b. Sadullah b. Cema'a b. Ali b. Cema'a b. Hazim b. Sahir b. Abdullah b. el-Kenanî el-Hamevî". en-Nablusî'nin ailesi aslen Makdisli olup Nablus şehrine olan mensubiyetleriyle meşhur olmuşlardır. Kabilelerinin ismi "Benu Cema'a" kabilesi olarak bilinir. en-Nablusî, nesebinin hulefa-i raşidinden Hz. Ömer'e kadar dayandığını ifade etmektedir. [78] Dördüncü dedesi olan İbrahim Nablusî'den (Nablus'tan Dimeşk'e gelen ilk atası) başlamak üzere kendisinden beş kuşak sonraki şeceresi şu şekildedir:[79]

---

[77] Alaaddin, **"Abdulganî en-Nablusî (1143/1731) Oeuvrei Vie et Doctrine"**, s.10.

[78] Şugik Kalâyicyân; "**Abdulganî en-Nablusî hayâtuhu ve şi'ruhu**" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dimeşk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü, Dimeşk, 1989, s. 89.

[79] Kalâyicyân "**Abdulganî en-Nablusî hayâtuhu ve şi'ruhu"**, s. 91.

3. AİLESİ

Babası İsmail b. Abdulganî en-Nablusî 10 Zilhicce 1017/17 Mart 1609 tarihinde Dimeşk'te doğdu. Aslen Filistin'de Nablus kasabasına bağlı Cemmâ'în köyünden birçok Şâfi'î âlimi yetiştiren İbn Cemâ'a el-Kenânî ailesine mensup olup

dedeleri muhtemelen VI. yüzyılda Dimeşk'e giderek Sâlihiye semtine yerleşmiştir. Babası ve dedesi de âlim olan Nablusî, Abdülganî en-Nablusî'nin babası ve aynı zamanda *"Hulâsatu'l-eser"*in[80] müellifi Muhibbî'nin[81] akrabasıdır. On beş yaşında iken babasını kaybetti. Başta babası olmak üzere Dimeşk'te Şerefuddin ed-Dimeşkî, Molla Mahmûd el-Kürdî, Ömer el-Karî ve Abdurrahman b. Muhammed el-İmâdî'den ders aldı. Abdullatîf el-Câlikî'den fıkıh ve Necmeddin el-Gazzî'den hadis öğrenimi gördü. Nablusî, önceleri ataları gibi Şâfi'î mezhebini benimsemiş ve bu mezhebe göre tahsil görüp İbn Hacer el-Heytemî'nin[82] *"Tuhfetu'l-muhtâc"* bi-şerhi'l-Minhâc adlı şerhine bir hâşiye yazmış iken fıkhî bir meselede yaptıkları tartışmada Hanefî bir öğrencinin kendisini bu mezhebi bilmemekle itham etmesinden duyduğu rahatsızlık üzerine Hanefî mezhebini inceledi ve bu mezhebe geçti.[83]

İsmail Efendi; Şam'ın hatırı sayılır kişilerinden, pek çok mal ve kitap sahibi olan Abdulganî Efendi'nin oğludur. Bilhassa fıkıh ilminde hayali dirayetli bir kimsedir. Molla Hüsrev'in *"ed-Dürerrü'l-hukkâm"* adlı eserine *"el-İhkâm"* adıyla on iki ciltlik bir şerh ile İbn Hacer'in *"Şerhu'l-Minhâc"* adlı eserine bir haşiye yazmıştır. Pek çok defa İstanbul'a gitmiş ve Şeyhu'l-İslam Yahya b. Zekeriya'dan (ö. m. 1604) özel dersler almış, onun metoduna göre de dersler okutmuştur. Öncelikle Şam'daki Sultan Selim Cami'nin imamlığına ve müderrisliğine tayin olmuştur. 1651 senesinde kendisine Sahn-ı Seman müderrisi unvanı verilmiştir. Vefat edene kadar müderrislik yapmıştır.[84]

26 Zilkade 1062 /29 Ekim 1652'de Dimeşk'te vefat etti ve Bâbüssagîr Kabristanı'nda Cerrâh Camisi yakınında aile mezarlığına defnedildi. Vefatına birçok

---

[80] Muhibbî'nin (ö. 1111/1699) XI. (XVII.) yüzyılda vefat eden ünlü kişilerin hayatına dair eseri.

[81] Muhammed el-Emîn b. Fazlillâh b. Muhibbillâh el-Muhibbî el-Ulvânî el-Hamevî ed-Dımaşkī (ö. 1111/1699), Arap dili ve edebiyatı âlimi, şair ve tarihçi. İsmail Durmuş, "MUHİBBÎ, Muhammed Emîn", **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 2006, XXXI, 35.

[82] Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî (ö. 974/1567) Şâfiî fakihi, muhaddis ve edip. Cengiz Kallek, "İBN HACER el-HEYTEMÎ", **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 1999, XIX, 531.

[83] Abdurrahman b. Muhammed İbn Şâşû, **Terâcimu ba'dı a'yâni Dimeşk min 'ulemâ'ihâ ve udebâ'ihâ**, Beyrut 1886, s. 63.

[84] Muhibbî, **Hulâsâtu'l-eser**, (nşr. Mustafa Vehbî), Dâru Sâdır, 1284h, II, 409.

kimse tarafından mersiyeler yazılmıştır. Babası vefat ettiğinde Abdulganî en-Nablusî henüz yirmi bir gün, on bir ay, on bir yaşındaydı. [85]

Abdulganî en-Nablusî, Şemseddin adında bir kişinin kendisine Mısır'da babasının şiirlerini içeren bir dîvânını gördüğünü söylediğini, ancak kendisi henüz ergenlik çağına ulaşmadan babası vefat ettiği için bundan haberdar olamadığını ve babasına ait kitapların çeşitli sebeplerle kaybolduğunu belirtir. [86]

Abdulganî en-Nablusî'nin annesinin ismi de Zeynep binti İbrahim b. Yahya ed-Duveykî'dir.[87] Annesi ise hicri 1104 yılının şevval ayında vefat etmiştir.[88]

4. DOĞUMU

Abdulganî en-Nablusî 5 Zilhicce 1050/19 Mart 1641'de Dimeşk'te dünyaya gelmiştir. [89] Bazı kaynaklar da 4 Zilhicce 1050'de/17 Mart 1641 Dimeşk'te dünyaya geldiğini ifade eder.[90] Kendisinden nakledilen bu tarihe karşılık eski ve yeni biyografi kaynaklarının çoğunda 5 Zilhicce/18 Mart'ta doğduğu kaydedilmektedir Babası İsmail Efendi Rum seferinden beş ay sonra döndüğünde meczup olan İsmail Efendi'ye bir oğlunun dünyaya geldiğini müjdeler. İsmail Efendi müjdesi karşılığında meczuba bir miktar para verir ve oğlunun ismini Abdulganî olarak isimlendirdiğini ifade eder.[91]

5. ÇOCUKLUĞU

Çocukluğundan itibaren babası İsmail Efendi oğlu Abdulganî'nin eğitim-öğretim, ahlak ve edebine çok ehemmiyet göstermiştir. Nablusî; Kur'an eğitimine daha küçük yaşta okumaya ve ezberlemeye başladı. İlk eğitimine babasının nezaretinde medresede başladı. İlk ilmi icazetini de daha küçük yaşta babasından aldı. Zira Abdulganî çalışkanlığı ile daha küçük yaşta kendisini belli etmeye

---

[85] Abdulganî b. İsmâil en-.Nablusî, **el-Hakika ve'l-mecâz fi'r-rihle ilâ Bilâdi'ş-Şâm ve Misr ve'l-Hicâz**, (nşr. Ahmed Abdülmecîd Herîdî), Maarif Yay., Kahire 1986, s. 10-11.
[86] en-Nablusî, "**el-Hakika ve'l-mecâz fi'r-rihle ilâ Bilâdi'ş-Şâm ve Misr ve'l-Hicâz"**, s. 116.
[87] Alaaddin, "Abdulganî en-Nablusî (1143/1731) Oeuvrei Vie et Doctrine", s. 90.
[88] Kalâyicyân**, "Abdulganî en-Nablusî hayâtuhu ve şi'ruhu",** s. 105.
[89] Matlub, **"el-Arif Abdulganî en-Nablusî hayatuhû ve şi'ruhu"**, s. 34.
[90] Alaaddin, **"Abdulganî en-Nablusî (1143/1731) Oeuvrei Vie et Doctrine**", s. 74.
[91] Matlub, **"el-Arif Abdulganî en-Nablusî hayatuhû ve şi'ruhu",** s. 34.

başlamıştı. Ama babasını daha küçücük bir çocuk iken ve henüz babasına doymadan kayıp etmiştir. Babası vefat ettiğinde Abdulganî en-Nablusî henüz yirmi bir gün, on bir ay, on bir yaşındaydı. Babası Dimeşk'te 1062/1652 senesinde vefat etti. Annesi ise hicri 1104 yılının şevval ayında vefat etti.[92]

6. ÖĞRENİMİ VE YAŞAMI

Abdulganî en-Nablusî'nin daha küçüklüğünden başlayan ebeveyn terbiyesi ve ahlakı elbette ki babasının vefatından sonra da güzel ahlak eğitim-öğretim faaliyetleri üzerine devam etmiştir. Medresede daha çocukluk yaşlarında başlayan ilim-irfan öğrenme aşkını, ileriki yaşlarda öğrendiği bilgi ve deneyimleri kendinden sonraki nesillere aktarmayı ihmal etmemiştir. Zira kendisi nesli pak, nesli arif ve âlim bir silsileden geldiğini hiçbir zaman unutmamıştır. Ailesinden almış olduğu ilim irfanı kayıp etmediği gibi tasavvufî bağlantısını koparmamış ve kaldığı yerden Kadir'lik tasavvûfî silsileyi de devam ettirmiştir.[93]

Şeyh Abdulganî en-Nablusî babasından almış olduğu kıraat ve ilmi dersler neticesinde ilk icazetini henüz on iki yaşındayken almıştı. Babasının vefatından sonra da dini ilimler ve dil bilimleri üzerine zamanın farklı hocalarından ders almaya devam etmiştir. Şeyh en-Nablusî, her ne kadar tasavvûfî yönü ön plana çıkarılmışsa da kendisi; fıkıh, kelâm, tefsir, tarih, şiir ve edebiyat alanlarında da dersler almış ve bu alanlarda kendisinden söz ettirmiştir. Şeyh Abdulganî en-Nablusî'nin, Ebu Said Bahlî'den almış olduğu Nakşibendî tasavvûfî eğitimi kendisinin Farsça da bildiğinin göstergesidir.[94]

Şeyh en-Nablusî; tasavvûfî yolun üç büyük ekolünden icazet almış ve kendisine bu yolu devam ettirme anlamına gelen şeyhlik izni verilmiştir. Bu üç ekol; "Nakşibendî Tarikatı", "Bâtınî Tarikatı" ve Şeyh Abdulkadir Geylanî'den gelen "Kadirî Tarikatı"dır.[95]

---

[92] Matlub, 2004, s. 105.
[93] Kalâyicyân, 1989, s.107.
[94] Ali Mabed Firaglî **Abdulganî en-Nablusî hayatuhu ve arâ'uhû**, Mektep Yay., bas.3, Mısır, 2005, s. 53.
[95] Kalâyicyân, 1989, s. 108.

7. HOCALARI

en-Nablusî on iki yaşında kaybettiği babasından, ayrıca Necmeddin el-Gazzî, nakîbüleşraf İbn Hamza, Ali ed-Dâğıstânî, Ahmed b. Muhammed el-Kalaî, İbrâhim b. Mansûr el-Fettâl, Abdülbâkī b. Abdülbâkī el-Ba'lî, Kemâleddin Muhammed b. Yahyâ el-Farâdî, Muhammed b. Ahmed el-Üstüvânî, Nûreddin Ali b. Ali eş-Şebrâmellisî gibi âlimlerden ders aldı. Muhyiddin İbnu'l-Arabî, İbn Seb'în ve Afîfüddin et-Tilimsânî'nin eserlerini bu dönemde okudu. [96]

Şeyh Abdulganî'nin, babasının öğreticiliği ile başlayan ve kendisine ilim, irfan ve kültürel açıdan zenginlik kazandıran birçok öğreticisi, hocası olmuştur. el-Gazzî[97] Nablusî'nin on sekiz hocasından söz eder.[98] Bunlar;

1. Babası, İsmail b. Abdulganî en-Nablusî: Babasının yanında ilimlerin ilk merhalesini okumuş olup bununla beraber Selimiye medresesinde tefsir derslerini de ilk olarak babası İsmail b. Abdulganî en-Nablusî almıştır. Emevi Camisinde de babasından dersler almıştır. Babası oğluna ilk ilmi icazeti vermiştir.[99]

2. Necmeddin Muhammed b. Bedruddin Muhammed el-Gazzî *"el-Kevakib es-sâiretu bi'ayânu'l-mi'atu aşira*" kitabının sahibidir."[100] *"Elfiyetu'l-'Irakî"* kitabını şerh etmiştir. en-Nablusî'ye; özel ve genel icazet vermiştir. (ö. 1061/1651)

3. Ali b. Ali Nureddin eş-Şebramelisî eş-Şafi'î el-Kahirî[101]

4. Abdulbaki b. Abdulbaki el-Hanbelî b. Fukeyh Fusstû (ö. 1071/1661). Bu hocasının yanında hadis ilmini okumuştur. en-Nehbe'nin şerhini Abdulbaki b. Abdulbaki el-Hanbelî'de yanında okumuştur.[102]

---

[96] Ahmet Özel, "NABLUSÎ, Abdülganî b. İsmâil", **DİA**, TDV Yay, 2006, XXXII, 270.
[97] Kendisi de en-Nablusinin hocalarındandır. Ebü'l-Mekârim (Ebü's-Suûd, Ebü'l-Mehâsin) Necmüddîn Muhammed b. Muhammed el-Âmirî el-Gazzî ed-Dımaşkī (ö. 1061/1651)Fıkıh, hadis ve biyografi âlimidir. Cevat İzgi, "NECMEDDİN el-GAZZÎ", **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 2006, XXXII, 497.
[98] Matlûb, **"el-Arif Abdulganî en-Nablusî hayatuhû ve şi'ruhu"**, s. 36.
[99] Muhammed Kemaleddin el-Gazzi el-'Âmirî (özet Muhammed Mudi' el-Hafız), **Abdulganî en-Nablusî dirasetuhû fî hayâtihi ve 'amâlihi ve ahvâlihi** (md., et-Turasül el-'Arabîyye), sene III, Sayı X, Dimeşk, 1983, s.161.
[100] Matlûb, "el-Arif Abdulganî en-Nablusî hayatuhû ve şi'ruhu", s. 36.
[101] el-Gazzi, **"Abdulganî en-Nablusî dirasetuhû fî hayâtihi ve 'amâlihi ve ahvâlihi"**, s.161.
[102] el-Gazzi, **"Abdulganî en-Nablusî dirasetuhû fî hayâtihi ve 'amâlihi ve ahvâlihi",** s.161.

5. Muhammed b. Kemaleddin b. Muhammed b. Hamza Nakibi. Kendisi Şam'ın eşraflarındandır. (ö. 1085/1674)

6. Abdulkadir b. Mustafa es-Sufurî ed-Dimeşkî (ö. 1081/1671)[103]

7. Muhammed b. Taceddin el-Muhasî (ö. 1072/1662). Bu hocasının yanında tefsir ve nahiv dersleri almıştır. [104]

8. Ahmed b. Muhammed el-Kalî (ö. 1068/1658)

9. Muhammed b. Yahya el-Farzî ed-Dimeşkî "Kemaleddin" (ö. 1088/1678)

10. Muhammed b. Yahya el-Farzî ed-Dimeşkî "Necmedin", "Muhammed b. Yahya el-Farzi ed-Dimeşkî Kemaleddin'nin kardeşi" (ö. 1090/1700)

11. İbrahim b. Mansur el-Fetal (ö. 1098/1708)

12. Muhammed b. Ahmed el-Astavânî (ö. 1072/1662)

13. Molla Mahmut el-Kürdî (ö: h 1094/1704) Bu hocasından nahiv, meani, beyan sarf ve mantık derslerini almıştır.[105]

14. Muhammed b. Muhammed İsâvî ed-Dimeşkî (ö.1080/1670)

15. Muhammed b. Berekât b. Muferrec el-Kevâfî ed-Dimeşkî (ö. 1076/1665)

16. Molla Hüseyin b. İskender er-Rumî "kendisi Dimeşk'te bulunmuş ama Dimeşk'in yabancısıdır".

17. İbrahim b. Süleyman el-Cenînî ed-Dimeşkî

18. Ahmed b. Muhammed b. Seveydân ed-Dimeşkî [106]

Bunların dışında Nakşibendî ve Kadirî tarikatlarının tasavvûfî icazetini aldığı iki hocası daha vardır. Bunlar; Seyyid Abdurrezak el-Hemevî el-Geylânî ve Şeyh Said el-Belhî'dir.

8. ETKİLENDİĞİ ŞAHSİYETLER

Daha küçük yaşlarından itibaren evvela ilk müderrisi babası olması hasebiyle babasından etkilenmesi kaçınılmazıdır. Babasının bir ilim meclisinin olması, ilim taliplerinin âlimlerin ziyaretgâhı olması hasebiyle, Nablusî'yi etkilemiş ve dini-edebi ilimlere karşı bir heves uyandırmış, dolayısıyla Nablusî'yi ilme sevk etmiştir. Daha

---

[103] Matlûb, **"el-Arif Abdulganî en-Nablusî hayatuhû ve şi'ruhu"**, s. 36.
[104] el-Gazzi, **"Abdulganî en-Nablusî dirasetuhû fî hayâtihi ve 'amâlihi ve ahvâlihi"**, s.161.
[105] el-Gazzi, **"Abdulganî en-Nablusî dirasetuhû fî hayâtihi ve 'amâlihi ve ahvâlihi"**, s.161.
[106] Matlûb, **"el-Arif Abdulganî en-Nablusî hayatuhû ve şi'ruhu**", s.36.

gençlik çağlarındayken büyük mutasavvıfların kitaplarını okumuş ve bunlar kendisini hayli bir etkilemiştir. Bu nedenle de kendisini tasavvûfa dair eserler yazmaya itmiştir. Abdulganî en-Nablusî bilhassa İbnu'l-'Arabî'den çok etkilenmiştir. İbnu'l-'Arabî'nin "Vahdet-i Vücût" felsefesini izah eden pek çok eserler yazmıştır. Bu konudaki eserlerinden bazıları; [107]

1. *Cevâhiru'n-nusûs*: İbnu'l-'Arabî'nin *"Fusuhu'l-Hikem"* adındaki eserine yazmış olduğu şerhtir.
2. *ez-Zillu'l-memdûd*: "Vahdet-i Vücût" felsefesinin mahiyetini açıkladığı eserdir.
3. *İdâhu'l-maksûd*: Aynı şekilde "Vahdet-i Vucût" maksadını açıklamak için yazmış olduğu eserdir.
4. *er-Reddu'l-metin*: İbnu'l-'Arabî'yi tekfir eden bazı guruplara vermiş olduğu cevapları kaleme aldığı eserdir.
5. *es-Sırru'l-muhtebi fî tarîhi'l-İbn'l-'Arabî*: İbnu'l-'Arabî'nin mezarıyla ilgili kaleme almış olduğu eserdir.[108]

Abdulganî en-Nablusî'nin, Kelam ilmine dair görüşlerinde Muhammed Senûsî (ö. 895/1489) ve Abdusselam Lakkânî'den (ö. 1078/1668) etkilendiği görülmektedir. Her ne kadar diğer kelamcıların eserlerinden alıntılarda bulunmuş ve istifade etmiş ise de, yukarda adı geçen iki kelamcının görüşlerine ya iştirak etmiş ya da biraz farklı olsa da onlarla aynı kanaati taşımıştır. Mesela manevi sıfatlar konusunda Muhammed Senûsî (ö. 895/1489) ve Abdusselam Lakkanî ile (ö. 1078/1668) aynı görüştedir.[109]

Tefsir ilminde, "*Beydâvî*" tefsiri üzerine yaptığı çalışmalar nedeniyle onun Kadı Beydâvî'den (ö. 631/1233) etkilendiği söylenebilir. Bu alandaki çalışmaları ile ilgili dört ciltlik *"et-Tefsiru'l-hâvi"* adlı *"Beydâvî"* haşiyesi ile *"Ref'u'l-kisa"* ve *"er-Ref'u'l-Tedaf'u"* adlı eseri yer almaktadır. Hanefî mezhebine mensup olan Abdulganî en-Nablusî, fıkıh ilmine hizmet babından olmak üzere İmam Züfer'in (ö. 158/775) çeşitli kaynaklara serptirilmiş halde bulunan görüşlerini *"Nukudu's-Surer"*

---

[107] Ahmet Kamil Cihan, **"Abdulganî Nablusî'nin Kelami Görüşleri",** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,) Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1994, s. 7.
[108] Cihan, **"Abdulganî Nablusî'nin Kelami Görüşleri"**, s.8.
[109] Cihan, **"Abdulganî Nablusî'nin Kelami Görüşleri"**, s.8.

adlı kitabında toplamıştır. Aynı şeklide hadis ilminde, Suyûtî'den (ö. 855/1451) ile Kurtubî'den (ö. 671/1272) etkilendiği söylenebilir.[110]

9. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Şam; her devirde ediplerin yetiştiği ve bulunduğu bir mekândır. Osmanlı döneminde de bu serüven devam etmiştir. Şeyh Abdulganî en-Nablusî Osmanlı döneminde mutasavvıf, fakih, kelamcı, tefsirci ve hadisçi kimliğinin yanında önemli bir edip ve şair kimliğine de sahiptir.

Şeyh Abdulganî en-Nablusî'nin en etkileyici edebiyat hadisesi yirmi beş yaşlarında vuku bulur. Hz. Peygambere, henüz yirmi beş yaşındayken, her mısraında bir mecaz bulunan bir methiye (bediîye) yazması ile olur. Bu, şiir ve belagat konusunda engin bilgi gerektiren edebi birkaç önemli hadiselerindendir. el-Gazzî'nin anlattığına göre, tesadüf eseri müellifimiz, Şam eşrafı ve âlimleri, ayrıca birkaç aydın ve nüktedan şahıs ile beraber, hoş bir mekana davet etmişlerdir. Günün ilerleyen bir vaktinde, Nablusî uygun bir fırsattan istifade eder ve önce bir mısra okur. Arından kendi yazdığı en güzel şiirinden (bediîye) bir mısra okur. Her söze başladığında, böyle devam edip gider. O zaman davetliler hayret ederler ve bu yeni şiiri çok beğenirler. Fakat Nablusî yazarın kim olduğunu söyleyince, bazı kimseler, kıskançlık yüzünden, onun bu şiirin gerçek yazarı olduğunu kabul etmezler. O zaman dostlardan biri olan Abdurrahman b. İbn Hamza (Nakibu'l-Eşrâf'ın oğlu) araya girer ve Nablusî'nin eserinin gerçekliğini ispatlamak için onun bir şerhini yapmasını teklif eder. Gayet tabii Nablusî, söz konusu dostunun evinde birkaç hafta sonra buluşmayı isteyerek meydan okur. Netice umulandan daha çok memnuniyet verici olur; zira Nablusî şerhten öte, ikinci bir şiir (ikinci bediiye) söyler. Bu şiirin de her mısraında açık bir biçimde temsil ettiği bir mecaz figürü bulunmaktadır. Aynı şiirin içinde yeni birkaç figür ile belagat sicilini zenginleştirmesi, onu devrinin şiir ustası yapar. Nablusî'nin bu edebi girişini daha muhteşem kılmak maksadıyla, eşraftan iki kişi, el yazması üzerine doğrudan doğruya kendi el yazılarıyla bir "takriz"[111] yazmayı

---

[110] Cihan, **"Abdulganî Nablusî'nin Kelami Görüşleri"**, s.9.
[111] Övme, övüş, bir eserin başına konulan yetkili bir kimsenin yazdığı, övücü tanıtma yazısı, beğence. TDK "Takriz" md., age.

kararlaştırır. Bu zatlardan ilki, müellifimizin itibarlı üstatlarından biri olan Nakibu'l-Eşraf M. İbn Hamza'dan (ö: 1078/1667) başkası değildir. İkincisi ise Şam müftüsünün oğlu ve büyük bir sülaleden gelen Şihabuddin el-'İmadî'dir (ö: 1078/1667)[112]

10. KİŞİLİĞİ VE AHLAKI

Abdulganî en-Nablusî'nin tasavvûfî anlayışının daha küçüklüğünden başlaması önemli bir kişi ve özel bazı özelliklere sahip olacağını hissettirmişti. Zira daha küçüklüğünden beri felsefe ve dil ile iştigal ediyordu.

el-Gazzî, en-Nablusî'yi şöyle anlatır; Şeyh Abdulganî en-Nablusî boyu ne kısa ne uzundu, yüz rengi açıktı, etrafa normal görünüyordu. Nablusî, kendisini ilgilendirmeyen konular ve kişiler hakkında konuşmazdı. Göğsü açıktı (pısırık değildi), kesinlikle cimri değil cömertti, cimri olan kişileri hoş görmezdi. Çocukları severdi, çocuklarla çocuk olurdu. Çocuklarla konuştuğunda bir büyük gibi değil çocuk dili ile konuşurdu. Konuştuğunda haktan ve doğruluktan başka bir şey söylemezdi. Kötü söz ve sövme dilinde dönmezdi. Salih ve doğru insanlarla arkadaşlık eder, insanlara dozunda ve güzel latifeler yapardı. Evden dışarı çıktığında öğrencileri kendisini karşılardı. Öğrencileri sağında, solunda, önünde ve arkasında olur, beraber yürürlerdi. Yanından geçen mutlaka kendisini selamlar kendisine hürmet, saygı veya sevgi gösterirdi. Nablusî kendisini şöyle tarif ederdi; "*Ben fakirlerin babasıyım*." Nablusî insanlar arasına ihtilaflar veya küskünler düştüğünde insanlar arası sulh yapmayı kendisine önemli bir iş edinmişti.[113]

Ahlakı; fıkıh ve tasavvûf ahlakıydı. Kendisine ne soru sorulursa sorulsun tasavvûfî bir edep ile tefsir ve hadis çerçevesinde fıkhın ışığında cevap verir ve kendi hayatını da bu şekilde dizayn ederdi. İnsanlar arasında adalet ve eşitliğe dikkat ederdi. Kendisi takva ve zühd ehliydi. [114]

---

[112] Alaaddin, **"Abdulganî en-Nablusî (1143/1731) Oeuvrei Vie et Doctrine"**, s. 94.
[113] Kemaleddin Muhammed b. Muhammed Şerif el-Gazzî el-'Âmirî, **el-Verdu'l-Unsî** (Tah. Ahmed Ferid Mezîdî), Daru'l Kutubu'l 'ilmiyye, Lübnan, Beyrut, 2005, s. 43.
[114] Muhammed Halil b. Ali el-Muradî Ebu Fazl, **Sulûku'd-durûr fî 'ayâni el-karni's-sani 'aşar**, c.II, Daru'l-İbn Hazım, Şam, 2012, s. 84.

Şeyh Abdulganî en-Nablusî'nin öğrencilerinden Şeyh Şihâb Ahmed b. Muhammed b. Tumâ el-Mukaddisî es-Salihî hocası hakkında şu ifadelerde bulunur; halim ve selim ahlaklı bir üstattı. Kendisi ilim, fazilet sahibi dindar bir zattı. Üstadım çok sigara içen biriydi. Öğrencileri de tütün kutusunu açık bulduğunda genellikle onun tütününden kullanırlardı. Üstat en-Nablusî eziyetler karşısında çok sabrederdi. Hocamız gerçekler hakkında açık bir dil ile konuşurdu. Hitaplarında fasih bir Arapça konuşur, belagat ve şiir kullanmayı ihmal etmezdi. [115]

Şeyh Abdulganî en-Nablusî'nin en önemli özelliklerinden biri de, ilim erbabı olması ilmi birikimlerini öğrencilerine aktarması ve ilmi konuları yazıp kitap haline getirmesidir. Konuştuğunda endişelenirdi, ya yanlış anlaşılsam ya da karşı tarafı kırsam diye. Bu nedenle konuşurken kelimelerinde seçici olur, konuşmasını açık yapardı. Bazı ibareleri birçok kez tekrarlar bundan hoşnutsuzluk duymazdı. Öğrencileri dışındaki zamanın çoğunu evde bir bardak su ve bir tabak yemeğin (bir çeşit yemek dışında yemek yemezdi) bulunduğu odasında kitaplarını yazardı. [116]

Şeyh Abdulganî en-Nablusî'nin evi önceleri atalarının da kaldığı yer olan Şam'ın merkezinde yer alırdı. Şam'da fitne ve kargaşa olduğu bir dönemde Şam'ın dışında bir yer inşa ederek ailesi ile birlikte oraya yerleşmiştir. [117]

En önemli alışkanlıklarından birisi de sigaradır. el-Gazzî şöyle ifade eder; Nablusî müzik sever birisiydi. Ediplerin şiirlerini ve müziklerini dinler bunlardan haz alırdı. Bununla beraber kendisi sigara içmekten haz alan biridir.[118]

11. ÖĞRENCİLERİ

Şeyh Abdulganî en-Nablusî'nin ahlak ve edebinin yanında âlim ve arif olması kendisini bir odağı merkezi haline getirmiştir. Her yerden ve yöreden öğrenciler kendisinin ilim meclisinde ders almak için Şeyh Nablusî'nin yanına gelmişlerdir.

---

[115] Kalâyicyân, "**Abdulganî en-Nablusî hayâtuhu ve şi'ruhu"**, s. 123.
[116] el-Gazzî, **"el-Verdu'l-Unsî**", s. 44.
[117] el-Muradî Ebu Fazl, **"Sulûku'd-durûr fî 'ayâni el-karni's-sani 'aşar"**, s. 32.
[118] el-Gazzî, **"el-Verdu'l-Unsî**", s. 44.

Bunun yanında öğrencileri ile sıkı bir bağlılık olup onları sevgi ve saygı içerisinde ilmin yanında sosyal ve kültürel olarak da yetiştirmiştir.[119]

Müderrislik görevini, eğitim ve öğretimi Emeviyye Camisinde yapardı. Burada yaşamını sürdürürken, yüzlerce öğrenci okumak için yanına gelmiş ve ilim meclisinde bulunmuştur. Yanında ders almış yüzlerce öğrencisinden bazıları şunlardır;

1. Muhammed b. İbrahim ed-Dekdakcî[120]
2. Muhammed b. Ahmed b. Salim es-Seferânî (1188/1774)
3. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Kulksiz el-Halebî (1164/1751)
4. Muhammed b. Ahmed b. Mahmud b. Canbek el-Kancî (1135/1723)
5. Muhammed b. Rahmetullah b. Abulmuhsin el-Eyyûbî (1150 /1737)
6. Muhammed b. Ömer b. Ali el-Kefirî (1130/1718 h)
7. Muhammed b. Abdulcelil b. Ebi el-Mevâib el-Hanbelî (1138/1726)
8. Muhammed b. Abdulhay ed-Dâvudî (1168/1755)
9. Muhammed b. Abdurrahman b. Zeynelabidin el-Gazzî (1167/1754)
10. Muhammed b. Abdurrahman et-Tacî (1114/1702)
11. Muhammed b. Abdulkerim el-Maliki el-Fâsî (1185/1771)
12. Muhammed b. Abdullah b. Ahmed et-Turablusî ed-Dimeşkî (1177/1763)
13. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed Ebu Şâ‘ır ve Şi‘r (1207/1793)
14. Muhammed b. Osman b. Muhammed b. eş-Şem'atû (1187/1773)
15. Muhammed b. Ali b. Hüseyin el-Kebisî (1169/1756)
16. Muhammed b. Ali b. Hüseyin el-'Adevî el-'Adar (1140/1728)
17. Muhammed b. İsa b. Kenan (1153/1740)
18. Muhammed b. Mahmud b. İbrahim el-Hebbâl (1145 h)
19. Muhammed b. Murad b. Ali el-Murâdî (1129/1717)
20. Muhammed b. Mustafa el-Halebî[121]
21. Muhammed el-Emin b. Muhammed el-Harâtî (1156/1743)
22. Muhammed el-Emin b. Fadlullah (1111/1699)

---

[119] Kalâyicyân, **“Abdulganî en-Nablusî hayâtuhu ve şi‘ruhu**”, s. 123.
[120] Abdulgani en-Nablusi’nin en önde gelen öğrencileri arasında zikredilir. “Matlûb, s. 37”
[121] Halep müftülerinde önde gelen isimlerindendir. “Matlûb, s. 37”

23. Muhammed b. Muhammed b. Ali el-‘Attâr (1176/1762)
24. Muhammed Saiduddin b. Ahmed el-Mahâsinî (1169/1756)
25. Muhammed Saiduddin b. Ahmed el-Lekimî (1168/1755)
26. Muhammed Aziz el-Kostantinî
27. Muhammed Şemseddin el-Muhallâsî
28. Muhammed b. Muhammed el-Ekremî
29. İbrahim b. Muhammed b. İbrahim ed-Dekdakcî (1132/1720)
30. İbrahim b. Abbas (1186/1772)[122]
31. İbrahim b. Abbas ed-Dimeşkî el-Munşid (1204/1790)
32. İbn el-Hâkim Muhammed b. Abdurrahman (1192/1778)
33. İbrahim b. Abdulkerim el-Kerim el-Kerimi, İbn Ğare (1138/1726)
34. İbrahim b. Murad er-Râ‘î (1138/1726)
35. İbrahim b. Mustafa el-Halebî (1190/1776)
36. Ebu Bekir b. Abdulkadir el-Kevvâfî (1170/1757)
37. Ahmed b. Muhammed Emin ez-Zehirî (1135/1723)
38. Ahmed b. Muhammed b. Taha es-Sâlihî (1180/1766)
39. Ahmed b. Muhammed b. Ali es-Sâbıkî (1161/1748)
40. Ahmed b. Muhammed b. Subh el-Bakî (1195/1781)
41. Ahmed b. Muhammed el-Egribuzî (1126/1714)
42. Ahmed b. Süleyman b. İsmail el-Mahâsinî (1146/1733)
43. Ahmed b. Abdullah el-B'alî (1189/1775)
44. Ahmed b. Abdulmunim ed-Demenhûrî (1192/1778)
45. Ahmed b. Abdulfettah el-Melvi el-Mısrî (1181/1767)
46. Ahmed b. İzeddin Beyrûkî
47. Ahmed b. Ali b. Ömer el-Mu‘ninî (1172/1759)
48. Ahmed b. Mustafa b. Heymure (1205/1791)
49. Es‘ad b. Muhammed b. Ali b. Tavile (1149/1736)
50. Es'ad b. Abdulkerim el-‘İbâdî (1125/1713)
51. Es‘ad b. Ahmed el-Bekrî (1128/1716)
52. Es‘ad b. Abdurrahman el-Mucelled (1180/1766)
53. Es‘ad b. Abidin b. Kevle (1194/1780)

[122] “Hâfız” lakabı ile meşhurdur. “Matlûb, s. 37”

54. İsmail b. Muhammed el-‘Aclunî (1162/1749)
55. İsmail b. Abdullah er-Rumî (1160/1747)
56. İlyas b. İbrahim el-Kevrânî (1138/1726)
57. Hamid b. Ali b. el-‘İmâdî (1171/1758)
58. Hasan b. Ali el-‘Acimî (1113/1701)
59. Hasan b. Muhammed et-Tabâg (1194/1780)
60. Hasan b. Mustafa er-Rumî (1189/1775)
61. Hasan b. Mustafa el-Bagdâdî ed-Dimeşkî (1182/1768)
62. Hasan b. Musa Nureddin el-Kürdî (1147/1734)
63. Hasan b. Yasin er-Rımlî (1192/1778)[123]
64. Hasan b. Ed-Darir el-Münşidî (1146/1733)
65. Hüseyin b. Ta‘âme el-Beytemânî (1175/1761)
66. Hüseyin b. Abdullah el-Hanefî er-Rumî (1170/1757)
67. Halîl b. Es'ad el-Bekrî (1174/1761)
68. Halîl b. Abdulhay el-Behnesî
69. Halîl b. Radiyuddin el-Gazzî (1144/1731)
70. Halîl b. Muhammed el-Fetâlî (1186/1772)
71. Halîl b. Mustafa ed-Dimeşkî “Bağdatlı olmakla meşhur” (1178/1764)
72. Receb Hariri “Şair”
73. Recep el-Eşkâr (1150/1737)
74. Rahmetullah b. Abdulmuhsin el-Eyyûbî (1150/1737)
75. Rıdvan b. Yusuf es-Sibag el-Mısrî
76. Zeynelabidin el-Hanefî el-Kostantinî
77. Sa‘di b. Abdurrahman b. Hamza (1132/1720)
78. Sa‘di b. Abdulkadir el-‘Umerî (1147/1734)
79. Su‘udi b. Yahya “Mütenebbî” ile meşhur (1127/1715)
80. Sa‘id b. Ali el-Kenanî (1156/1743)
81. Sa‘id b. Muhammed b. es-Seman “edebiyatçi-şair” (1182/1768)
82. Sa'id b. Mustafa b. İsmail en-Nablusî (1173/1760)
83. Şakir b. Ömer el-Hamevî “el-Hikevati ile meşhur” (1193/1779)
84. Sadık b. Muhammed el-Harâdî (1143/1730)

[123] Emevi Cami Baş Müezzinlerindendir. “Matlûb, s. 37”

85. Salih b. İbrahim el-Cenînî (1170/1757)

86. Taha el-Halebî "Sûfî Baba Taha ile meşhur" (1137/1725)

87. Abbas b. Muhammed el-Kûberdi es-Sûfî (1163/1750)

88. Abdulhay b. Ali et-Tâluvî " Hal dayı lakabı ile meşhur" (1117/1705)

89. Abdurrahman b. İbrahim "Baba Abdurrezak lakabı ile meşhur" (1138/1726)

90. Abdurrahman b. Taceddin et-Tâcî

91. Abdurrahman b. Hasan el-Kürdî ez-Zerdenî es-Sûfî (1195/1781)

92. Abdurrahman b. Abdullah el-B'alî

93. Abdurrahman b. Ömer b. es-Sefelcânî (1150/1737)

94. Abdurrahman b. Muhammed (1127/1715)[124]

95. Abdurrahman b. Muhammed el-Kezberî (1185/1771)

96Abdurrahman b. Muhammed Abdurrahman b. el-Gazzî, (1144/1731)[125]

97. Abdurrahman b. Muhammed el-'Umerî (1140/1728)

98. Abdusselam b. Mustafa el-Kostantinî

99. Abdülkadir b. Mustafa Bahauddin (1170/1757)[126]

100. Abdülkadir b. Yusuf el-Medenî (1170/1757)

101. Abdülkerim b. Ahmed eş-Şerabâtî (1176/1762)

102. Abdülkerim b. Muhyeddin el-Cera'î (1161/1748)

103. Abdüllatif b. Muhammed el-'Umerî (1164/1751)

104. Abdullah b. Muhammed Zeyneddin b. Ahmed el-Basravi el-Mûerreh (1170/1757)

105. Abdullah en-Nûhâs

106. Abdulhadi b. Ali el-Beka'î (1163/1150)[127]

107. Abdülvehhab b. Mustafa el-Kostantinî (1188/1774)

108. Osman b. Muhammed eş-Şem'a (1115/1703)

109. Ali b. Ahmed el-Kezberî (1165/1752)

110. Ali b. Hasan ed-Defterî (1152/1739)

111. Ali b. Abdulhay b. el-Gazzî (1191/1777)

112. Ali b. Mustafa el-Mikâtî ed-Dibag (1174/1761)

---

[124] ez-Zehebî ve İbn Şaşa lakabı ile meşhur olup, edebiyatçı ve şairdir. "Matlûb, s. 37"
[125] Abdulganî- en Nablusî'nin torunudur. "Matlûb, s. 37"
[126] Abdulganî- en Nablusî'nin hizmetkârıdır. "Matlûb, s. 37"
[127]" Beka'î" Cenîn'e yakın bir köyedür. "Matlûb, s. 37"

113. Ali b. Muhammed es-Selimî (1200/1786)
114. Ali b. Abdullah el-Halebî (1155/1742)[128]
115. Ali el-Hanefî (1154/1741) [129]
116. Ali b. Abdullah el-Hazreci el-Ba'lî
117. Ali en-Nahlavî et-Tiyan (1150/1737)
118. Ali el-Mesalihî (1154/1741)
119. Ömer el-Katmanî (1154/1741)
120. Ömer b. Ali es-Sukkerî (1129/1717)
121. Ömer el-'Attâr (1155/1742)
122. Fethullah b. Abdulvahid ed-Dâdihî (1139/1727)
123. Lütfi b. Ali es-Saydâvî
124. Murtaza, Seyyid Şerif el-Mavsûvî
125. Murtaza b. Mustafa el-Kürdî
126. Mustafa b. İbrahim el-'Elvânî (1193/1779)
127. Mustafa b. Ahmed (1160/1747)[130]
128. Mustafa b. Ahmed ... b. el-Gazzî (1155/1742)
129. Mustafa b. Hasan es-Semâdî (1137/1725)
130. Mustafa b. Abdülkadir el-'Umerî (1143/1723)
131. Mustafa b. Abdullah el-'Abdalani el-Kürdî (1202/1788)
132. Mustafa b. Ali el-Hamâvî (1192/1778)
133. Mustafa b. Karikamaz el-Bika'î (1151/1738)
134. Mustafa b. Kemaleddin ... el-Bekri es-Sıddikî (1202/1788)
135. Mustafa b. Muhammed b. Rahmettullah el-Eyyûbî (1205/1791)
136. Mustafa b. Muhammed el-Betrûnî (1162/1749)
137. Musa b. Es'ad ... el-Muhâsinî (1173/1739)
138. Hidâyetullah el-Esedi el-Halebî
139. Yahya b. Abdurrahman el-Ba'lî (1158/1745)
140. Yahya b. Mustafa b. İsmail en-Nablusî (1155/1742)
141. Yusuf b. Muhammed el-Mâlikî

[128] Abdulganî en-Nablusî'nin kapıcısıdır. "Matlûb, s. 37"
[129] İstanbul Sinan Paşa Cami Hatibidir. "Matlûb, s. 37"
[130] "Terzevî eş-Şa'e lakabıyla meşhur" "Matlûb, s. 37"

142. Yusuf ed-Dimeşkî[131]

12. TASAVVÛFÎ YÖNÜ

Osmanlı dönemi Arap toplumu tasavvufun geniş halk kitleleri arasında büyük bir kabul gördüğünü söylenir. Bu dönemde faaliyetlerini tekke, hangâh ve zaviyelerde yürüten Mevlevîlik, Bektaşîlik, Nakşibendîlik, Rifaîlik, Kadirîlik ve Halvetîlik gibi farklı tarikatlara mensup kişilerin sayısı oldukça fazlaydı. Bu durum doğal olarak toplumun bir parçası ve aynası kabul edilen şairlerin şiirlerinde açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde tasavvufî şiirin, vahdet-i vücut, nefse karşı cihat ve ilahî aşk gibi tasavvufun temel dinamikleri olarak kabul edilen birtakım kavramların medih, gazel, hamriyyât ve sembollerle irtibatlandırılmak suretiyle irdelendiğini görüyoruz.[132]

Resmi bir görev alabilmek için 1075/1664–65 yılında İstanbul'a gitti. Bu yolculuğu sırasında Hamâ'da Kadirî şeyhi Abdurrezzâk b. Şerefeddin el-Geylânî'ye intisap etti. Üç ay sonra Dimeşk'in güney kesimindeki Meydan'a kadı tayin edildi. Ancak bu görevde fazla kalmayıp Emevi Camisinde ders vermeye başladı. 10871676'da Buhara'dan Dimeşk'e gelen Şeyh Ebû Saîd el-Belhî'den Nakşibendiyye hırkası giydi. 1091/1680 yılında evinde halvete çekildi. Yedi yıl süren bu devrede bir taraftan Kur'an üzerinde derinleşmeye ve hüsn-i hatla ilgilenmeye, diğer taraftan tasavvuf çevreleriyle irtibatını sürdürmeye, sınırlı bir dost grubuna ders vermeye ve eser telif etmeye çalıştı. "*el-Hadîḳatu'n-nediyye*", "*Ta'tîru'l-enâm*" ve "*Cevâhiru'n-nusûś*" gibi hacimli eserlerini bu dönemde kaleme aldı.[133]

Abdulganî en-Nablusî yirmi yaşlarında Kadirîyye tarikatına intisap etmiştir. Bu tarikata girişi, İstanbul'a gelmek üzere Hamâ'dan (Şam'ın 20 km. Kuzeyinde) geçişi sırasında 1075 h senesinde gerçekleşmiştir. Bağdat kökenli el-Geylânî (nisbesi: Cilânî) sülalesi XII./XIV. yüzyıldan beri bu şehirde ikamet ediyordu. Abdulganî en-Nablusî'ye göre, tarikatın kurucusu Abdulkadir Geylanî'nin (ö. 561/1166) soyundan olanların bir kolu söz konusuydu. Abdulganî en-Nablusî'nin

[131] Baba Rıza lakabı ile meşhur olup, döneminin şairlerindendir. "Matlûb, s. 37"
[132] Ergin, **"Osmanlı Dönemi Arap Şiirlerinde Sosyal Unsurlar"**, s, 580
[133] Özel, "**NABLUSÎ, Abdülganî b. İsmâil", DİA**, 270.

tarikata intisabı Abdurrezak Şerafeddin vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Giriş esnasında Abdulganî en-Nablusî, Abdurrezak Şerafeddin'den "bağlılık kaydı" (li-ahdü'l-vesik), hırka beratı (el-hırka), el sıkma (el-musafaha) ve tarikatın icazetini almıştır. Kadirîyye tarikatına girmesi şaşalı bir törenle gerçeklemiştir. Bunun yanında Hama Kadirî kolunun babadan oğla miras kalan kılıcı Şeyh Abdulganî en-Nablusî'ye hediye edilmiştir. Tarikatın silsilesi, kurucusu ve Hz. Ali vasıtasıyla Hz. Peygamber'e kadar çıkmaktadır. [134]

Kadirîyye Tarikatının Silsilesi;

Hz. Peygamber - Ali b. Ebu Talip - Hasan Basri - Habib el-'Acemi - Davut et-Ta'î Ma'ruf el-Kerhî - Sırri es-Saktî - Cüneyd-i Bagdadî - eş-Şiblî - 'Âr et-Temimî - Ebu'l-Ferec et-Tarsûsi - Ali b. M. el-Hakkâri - Ebu Sa'id el-Mubarek b. Ali el-Mahzumî el-Bagdadî - Abdulkadir Geylanî – Abdurrezak – Muhammed – Ahmed - Şerafeddin Yahya (h 734'te Hamâ'ya göç) - Aladdin Ali – Hasan – Yahya – Kasım - Ahmed – Ali – Ahmed - Şerafeddin Abdurrezak - Abdulganî en-Nablusî[135]

Bu tarikata intisap ettikten sonra kasidesinde Kadirîyye tarikatını övmüştür; [136][Tavîl]

طريقتُنـــــا شـــــرقيةٌ قادريـــــةٌ فـــلا نختشـــي قَهْـــراً وذُلّاً ولا فـــوتا

وفي الشرق عبدالقادر القطب شيخنا طريقتـــه تفضـــي إلى العـــز مثبـــوتا

طريقـــة ذل وانكســـار لأجـــل ذا إلى الشـرق مـدت سـنة أرجـل المـوتى

"Tarikatımız doğu Kadirîyyedir, geçmişten, zillet ve gamdan korkumuz yoktur.

Doğuda Şeyh Abdulkadir Geylanî bizim önderimizdir, bu tarikat sabit ve kuvvetlidir.

Bizler Allah yanında takva sahipleriyiz tüm şarkta ölene kadar bu tarikat üzerine olacağız.

Abdulganî en-Nablusî Kadirîyye ve Nakşibendiyye tarikatlarının her ikisine de büyük iltifat ve ihtişam ile intisap etmiştir. Şam'da olduğu kadar Arap ülkesinin

---

[134] Alaaddin, "**Abdulganî en-Nablusî (1143/1731) Oeuvrei Vie et Doctrine",** s. 167.
[135] Alaaddin, **"Abdulganî en-Nablusî (1143/1731) Oeuvrei Vie et Doctrine",** s. 166.
[136] Matlûb, **"el-Arif Abdulganî en-Nablusî hayatuhû ve şi'ruhu",** s. 43.

birçoğunda en-Nablusî çok sevilir, bilindiği kadarıyla da, bu iki tarikata Nablusî'nin alındığı gibi hiç kimse ihtişamlı bir törenle alınmamıştır. [137]

Abdulganî en-Nablusî'ye göre yeni müritlerin ruhi eğitimi, nazari "Vahdet-i Vücût" öğretimi üzerine kurulmuş olmalıdır. Abdulganî en-Nablusî'nin özgünlüğü bu nokta ile açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu durum onun tarikatların "halk tasavvûfu"na karşı olduğu anlamına değil; kolaylığa karşı olduğu anlamına gelir. Bu şekilde tasavvûf yönü ile de adından sıkça zikretmeye ve kendine özgü bir düşünce ortaya koyduğu gözlemlenmektedir. Kısacası müellifimizin doktrini "Vahdet-i Vücût" üzerine sistemleşmiştir.[138]

Abdulganî en-Nablusî, vahdet-i vücudun Hakkın birliği olduğunu söylemektedir.[139][Hafif]

إنمـــا وحـــدة الوجـــود لـــدينا وحدة الحق فافهموا ما نقول

"Bizde vahdet-i Vücut, Hakk'ın birliğidir, anlayınız artık söylediklerimizi."

Bir başka şiirinde de her zaman diliminde bütün kâinatın ve varlığın, bütün ruh, şahıs ve beyinlerin kendisi olduğunu, mevcut şeylerin sadece isimlerden ibaret olup hepsinin zatıyla adlandırıldığını ifade ediyor.[140][Hafîf]

Divanında konu hakkında; [141]

أنا كـــل الوجـــود والكائنـــات أنا كـل الأرواح كـل الـذوات

أنا كـل العقـول بـلْ كـل شـيءٍ في جميـع الأزمـان والأوقـات

لـيس كـل الوجـود إلا أسـامى والمسـمى بكـل ذلـك ذاتي

"Ben varlıkların ve kâinatın tümüyüm. Ben ruhların ve zatların hepsiyim

Ben bütün akılların tümü hatta bütün vakit ve zamanlarda her şeyim

Bütün varlıklar sadece isimlerden ibarettirler. Bu haliyle müsemma ise benim zatım, varlığımdır."

Ayrıca Nablusî, Ahmedîyye, Rifaîyye, Şazelîyye ve Halvetîyye tarikatlarına da intisap etmiştir

---

[137] Alaaddin, **"Abdulganî en-Nablusî (1143/1731) Oeuvrei Vie et Doctrine",** 169.
[138] Alaaddin, **"Abdulganî en-Nablusî (1143/1731) Oeuvrei Vie et Doctrine",**, s. 170.
[139] Abdulganî en-Nablusî**, Dîvânu'l-hakâik ve mecmû'u'-rakâik**, Beyrut, tsz., II, s. 44.
[140] Ergin, 2005, **"Osmanlı Dönemi Arap Şiirlerinde Sosyal Unsurlar"**, s. 58.
[141] en-Nablusî, "**Dîvânu'l-hakâik ve mecmû'u'-rakâik"**, s.83.

13. SEYAHATLERİ

Abdulganî en-Nablusî çeşitli seyahatlerde bulunmuştur. Velîlerin kabirlerini ziyaret etmek ve hac farîzasını yerine getirmek amacıyla seyahate çıkan Nablusî 1100/1688–89'da Lübnan'a *Ba'lebek, Bikâ',* ertesi yıl Kudüs ve Halîlürrahman'a, 1105/1693'te Filistin, Mısır ve Hicaz'a, 1112/1700'de Trablus'a seyahat etmiştir.[142] 1705'te Halifeliğin merkezine (İstanbul'a) seyahat etmiştir. İstanbul'a seyahat ettiğinde yaşı henüz yirmi beş idi. Bazı tarihçi ve ilim adamları ilk seyahati konusunda birbirinden farklı ifadelerde bulunmuşlardır. Kimilerine göre halifeliğin merkezinin o dönemde Bağdat olduğu ifade edilir. Brockelman şöyle ifade eder; *"Nablusî henüz yirmi beş yaşındayken Bağdat'ta kısa bir süre bulundu*." Kratşksfeskî ve ez-Zerkelî ise *"Kendisinin bu yaşta seyahate başlamadığını ifade ederler"*. Heribret Buse de "İlk seyahatin Bağdat'a yapıldığı ihtimali daha yüksektir. Zira kendisi Kadirîyye tarikatına mensup biri olarak ilk seyahatini Abdulkadir Geylanî'nin kabrine yapmış olması muhtemeldir. Bundan sonra da birçok âlim ve salih insanın kabirlerine ziyarette bulunmuşlardır." diye ifade ediyor. Ayrıca Heribret Buse "Nablusî'nin Arap âlemi dışında bir yere seyahatte bulunmamıştır." iddiasında bulunur. Sonrasında ise Heribret Buse ilk seyahatinin İstanbul olma ihtimali de vardır. Zira. Haldi de; Nablusî'nin ilk seyahatinin İstanbul'a yaptığını ancak bu seyahatini kaleme almadığını da ifade etmiştir. [143]

Bu tartışmalardan sonra da şimdi Nablusî'nin seyahat hayatına kısaca göz atalım.

Nablusî, daha genç yaşlarda iken, çeşitli yerlere yolculuk yapmıştır. Tasavvûfta şöhret kimselerle; ziyaret ve görüşmek amacı ile sık sık seyahatte bulunmuştur. Evvela 1075/1664'de İstanbul'a gitmiş ve orada az bir müddet kaldıktan sonra Şam'a geri dönmüştür. Bu yolculuğundan yirmi dört sene sonra 1100/1688'de Bika ve Lübnan'a gitmiştir. Bu seyahati sırasında *"Hulletü'z-zehebi'l-ibrîz fî'-rihleti'l-ba'albek ve bikâi'l-'aziz"* eserini yazmıştır. Ertesi sene 1101/1698'da bu kez Kudüs ve el-Halîl bölgesini ziyarete gelmiştir. 17 Cemaliziyelevvel/1 Şaban 1101 arasında gerçekleştirdiği bu yolculuğu kırk beş gün sürmüştür. Bu seyahati esnasında

---

[142] Özel, **"NABLUSÎ, Abdülganî b. İsmâil", DİA**, s. 270.
[143] Matlub, **"el-Arif Abdulganî en-Nablusî hayatuhû ve şi'ruhu**", , s. 37.

tez konumuz olan; *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı eseri yazmıştır.[144]

En uzun yolculuğunu 1105/1693 yılına Mısır ve Hicaz'a yapmıştır ve oralardaki ilim adamları ve tarikat şeyhleri ile görüşmelerde bulunmuştur. Muasırı Muhibbî, Abdulganî en-Nablusî Kahire'ye geldiğinde, şiirler söyleyerek kendisini karşılamıştır. [145][Recez]

أهـــــل بمـــــولى للثنـــــاء أَهـــــلُ يَفْديـــه مـــني القـــومُ والأَهـــل
مـــن جـــلَ عـــن مثلـــه ومـــن مثلـــه هيهـــات أنْ يُلفـــى لـــه مِثْـــلُ
فضـــل الـــبرايا فيـــه مســـتجمعٌ فكلـــه إنْ تختـــبرْ فَضْـــلُ
إنْ ذَكـــــرت آياتِـــــه فتيـــــةٌ راح فـــمُ الـــدهر بهـــا يتلـــو
كـــم طـــال شـــوقي وغرامـــي لـــه والـــدهر مـــن عاداتـــه المطـــلُ
حـــــتى قضـــــى الله انا بلقـــــا فـــتمّ لي مـــن قُرْبـــه السُّـــؤْلُ
وكـــــان لي في فضـــــلِ عرفانـــــه عـــن كـــل شُـــغْلٍ في الـــورى شـــغْلُ

"Allah'ı övmeyi seven Allah ehli biridir, bana milletini ve ehlini feda eder.

Onun benzeri hiç kimse yoktur ve onun gibi birini de bulmak zordur.

İnsanda olan en güzel sıfatlar ondadır. Onun tanıdığında her şey hayır ve bereketle dolar.

Eğer onun hakkında güzel özelliklerden söz edersen, herkes ondan söz etmeye başlar.

Ona olan özlemim her daim artmaktadır, onun özelliğindendir özlemi böyle uzatmak.

Allah bana onu görmeyi nasip ettiği zaman istediğim yerine geldi ve onu görmek nasip oldu.

Onu görme vaktim geldiğinde de, benim işim sadece onunla görüşmek oldu"

Aynı sene Hac amacıyla Mısır, Mekke ve Medine'ye hareket etti. Mekke'de bir süre kalmıştır. Mekke'de tanıdığı ve tanıştığı ilim adamlarıyla münasebetler kurmuştur. Özellikle Medine Harem-i Şerif Cami müderrislerinden Şeyh Ahmet et-

[144] Cihan, **"Abdulganî Nablusî'nin Kelami Görüşleri",** s. 10.
[145] Matlûb, **"el-Arif Abdulganî en-Nablusî hayatuhû ve şi'ruhu**", s. 55.

Tenbekî ile görüşmüştür. Hatta Şeyh'in bir sorusuna karşılık olarak cevabını bilmediğini Şam'a döndüğünde cevaplayacağını ifade etmesi üzerine, Şam'a döndüğünde sorunun cevabı olmak üzere "*er-ravdu'l-enâm"* eserini kaleme alır ve Şeyh'e göndermiştir. Bu yolculğu esnasında da, intibalarını ihtiva eden *"el-hakikatü ve'l-mecaz fi'-Rihleti'ş-Şam ve'l-Mısır ve'l-Hicâz*" adlı eserini kaleme almıştır. [146] Nablusî ünlü Türk Seyyah Evliya Çelebi ile aynı yüzyılda yaşamış ve gezmiştir. Abdulganî en-Nablusî Medine hakkında Evliya Çelebi gibi buraya ve buradakilere methiyler yazmıştır.[147]

Hicaz seferinden döndükten altı yıl sonra 1112/1700'de Trablus-Şam'a gitmiştir. Bu yolculuğu da kırk gün sürmüştür. Bu yolculuğu esnasında da "*er-rihletu't-Turablusiyye*" adlı eseri yazmıştır.

En son seyahatini 1119/1707 senesinde gerçekleştirmiştir. O seneye kadar ikamet etmiş olduğu Şam şehrini terk ederek yakınındaki Salihhiye'ye göç etmiş ve vefat edene kadar burada kalmıştır.[148]

Kendi hocası olan el-Gazzî; "Halvetten çıktıktan sonra, Allah'ın (c.c): ﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ اِنَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ *"Deki; Yeryüzünde dolaşın da Allah'ın başlangıçta yaratmayı nasıl yaptığına bakın. Sonra Allah (c.c): (aynı şekilde) sonraki yaratmayı da yapacaktır. (Kıyametten sonra her şeyi tekrar yaratacaktır) Şüphesiz Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter."*[149] kelamına uyarak sufilerin çok sadık kaldıkları bazı gezilere başlamıştır. [150]

Nablusî'nin seyahatnameleri, kimi tarihçiler tarafından edebiyat ya da coğrafi eser olarak kabul edilmektedir. Ama en çok tasavvûfî seyahatten söz edilmektedir. Velilerin türbelerine yaptığı ziyaret ve ziyaretlerinde yapmış olduğu atıf ve övme bunun tasavvûfî bir seyahat olduğunu bizlere göstermektedir. Altı yüz el yazması varakı aşan bu gezilerin edebi ya da tarihi-coğrafi okunması da yabana atılmamalıdır. Nablusî toplamda altı seyahatte bulunmuş ancak bunların dördünü dönüşünden sonra

---

[146] Cihan, **"Abdulganî Nablusî'nin Kelami Görüşleri"**, s. 10.
[147] Nurettin Gemici, "Evliya Çelebi Medine'de" **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi PAUSBED**, Sayı X, 2011, s. 56.
[148] Cihan, **"Abdulganî Nablusî'nin Kelami Görüşleri"**, s. 10.
[149] Ankebut Suresi 29/2.
[150] Matlub, **"el-Arif Abdulganî en-Nablusî hayatuhû ve şi'ruhu**", s. 49.

yazılı hikâye konusu yapmıştır. Birçok seyahatindeki notlar redaksiyon yapılarak önemli ölçüde ilim sahasına kazanılmıştır.

Abdulganî en-Nablusî'nin seyahatnamelerinde göze çarpan konulardan; tasavvûf büyükleri, keramet sahibi veliler, şeyhlerin ziyaretleri, kendisinin şiirleri veya Arap edebiyatından örnek şiirler ve kısaca bölge halkının, idarecilerin onlara olan iltifatları yer almaktadır. Nablusî, eserinde seyahatlerinde gördüğü yerlerin topografik özelliklerini, şehirdeki tarihî mimarî yapıların tarihçelerinden, binaların mimarî hususiyetlerinden söz etmez. Daha ziyade eserine şahsen yaşadığı tecelliler, ilmin değişik sahalarındaki birikimleri ve gittiği yerlerde daha önce yaşamış velilerin, mutasavvıfların hayatlarındaki olağanüstülüklere dair rivâyet veya sözler hâkimdir.[151]

14. FIKIHİ YÖNÜ VE MÜFTÜLÜK GÖREVİ

Abdulganî en-Nablusî Selimiye Medresesi'ne müderrislik görevini yaparken, ayrıca evinde ve Emevi Camisinde de ders halkaları teşkil ederdi. Kısa bir süre Dimeşk müftülüğü görevinde de bulunmuştur. Nablusî İslam ilimlerine dair çok sayıda eser telif etmiş, özellikle mutasavvıfların eserlerine yazdığı şerh ve haşiyelerle de tanınmaktadır. Ayrıca devrinde tartışma konusu edilen bazı tasavvûfî uygulamalar (semâ ve mûsikî gibi) başta olmak üzere birçok meselenin fıkhî hükmünü konu edinen farklı boyutlarda fıkhî risâleler kaleme almıştır. Bu metinlerde ele aldığı konuyla ilgili farklı görüşleri tenkit edip tercihte bulunabilecek seviyede bir fıkhî birikimi haiz olduğu anlaşılan Nablusî, bununla birlikte tıpkı muassırı Şah Veliyullah gibi dört mezhebin dışındaki mezhepleri taklit etmeyi doğru bulmaz. Mezhepler arasında geçişliliği ve farklı meselelerde farklı mezheplerin görüşlerini tatbik etmeyi caiz görür, fakat Dihlevî'den farklı olarak telfike[152] cevaz vermez. Nablusî'nin kaleme aldığı fıkhî risâlelerden birisi, vitir namazını ele almakta ve *"Keşfü's-sitr an farziyyeti'l-vitr"* başlığını taşımaktadır. Risâle'nin yazılış tarihi, Nablusî'nin

[151] Nurettin Gemici, "Evliyâ Çelebi'nin Dinî Referanslarının Sözlü Kaynakları" **Evliya Çelebi'nin Sözlü Kaynakları**, UNESCO Editörlüğü., UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yayınları, İstanbul, 2013, s.37-60.

[152] İki veya daha çok hadisi bir hadis gibi rivayet etme anlamında terim. Dini Kavramlar Sözlüğü "Telfik" DİB Yay., 2015.

Emeviye Cami'nde ders verdiği halvet öncesi döneminin son günlerine rastlamaktadır (12 Zilkade 1089/25 Aralık 1678). [153]

Abdulganî Nablusî'nin, *"Hulâsatu't-tahkîk fî beyâni hukmi't-taklîd ve't-telfîk"* eserindeki ilginç bir husus şudur ki: "el-'Âmî lâ mezhebe leh" [Avamın mezhebi yoktur] şeklindeki cümleyi ". Hangi mezhepten olursa olsun, ona fetva veren kişinin fetvası onun mezhebi olur fakih her ne hüküm verirse onun verilen hükmü tatbik etmesi icap eder" tarzında yorumlaması, onun, mezheplerin taklîd veya telfîkinde, halkın [dini] otoritenin verdiği uygulamayı esas alması gerektiği sonucunu çıkarır. Nablusî aynı kitabının 122–123. sayfaları arasında mezhep taklit ve telfikiyle ilgili şunları söyler: Herkes taklid ve telfik yapacağı mezhebin şart koştuğu bütün koşulları yerine getirdikten sonra, ibadette ya da muâmelatta istediği mezhebin görüşüne göre amel edebilir. Eğer bu şartların tamamını yerine getirmezse icmâ ile onun ameli bâtıl olur. (…). Ne zaman ki bir kişi, diğer mezhebin dile getirmediği bir görüşü, her mezhepten alarak telfik yaparsa, o kişinin yaptığı ibâdeti ya da uygulaması (muâmelat) geçersiz olur ve dört mezhebin dışına çıkarak beşinci bir mezhep uydurmuş olur ki, onun ibâdeti bâtıl, uygulaması ise gayr-ı sahîh olmuş olur. Böylece o, dini alaya alıp oyuncak haline getirdiğinden, müctehid imamların mezheplerini uygulamamış olur …". [154]

15. VEFATI

1119/1708'de Şam'dan; Salihiyye kentine göç eden en-Nablusî, artık ilmi, tasavvûfî hayatını Salihiyye'deki evinde sürdürmüştür. Şam'dan Salihiyye'ye göç ettikten yirmi üç sene sonra 16 Şaban 1143/26 Şubat 1731 senesinde hastalanır. Vefat etmeden çevresindeki herkesle helalleşip 24 Şaban 1143/5 Mart 1731 pazar günü ikindiye doğru 90 yaşında iken vefat eder. Pazartesi günü tekfin ve techiz işlemleri yapılarak daha önce evinin bahçesinde inşa ettirdiği bir kubbenin altına defin edilir.[155] Vefat ettiğinde Dimeşk âlimleri hepsi evine toplanır. Herkes en-

---

[153] Sami Erdem, "Vitir Namazının Hükmüne Dair Tartışmalar ve Abdulganî en-Nablusî'nin Keşfü's-sitr 'an farziyyeti'l-vitr Adlı Risalesi" **Marmara Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi MÜİFD**, Sayı XLIII, 2012/2, s.16–17.

[154] Mehmet Sait Toprak, "İnsan'ın Anlamı Üzerene Bir Araştırma: Abdulganî en-Nablusî" **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakultesi Dergisi DEÜİFD**, sayı XXVI, İzmir, 2007, s. 48.

[155] Cihan, **"Abdulganî Nablusî'nin Kelami Görüşleri"**, s. 10.

Nablusî'yi yıkamak ister. en-Nablusî'yi yıkayanlar arasında Şeyh Hasan el-Basrî el-Münşid de vardı. Nablusî'yi yıkarken, Nablusî'nin şu dizesini mırıldanıyordu: ''[156][Hafîf]

خلــوة القــبر أشــرف الخلــوات بلقـــاء الحبيـــب في الجلـــوات

"Kabirde tek olmaktan (halvet) başka güzel bir şey yoktur. Zira orada sevgili ile baş başa olmak vardır.

Hastalanana kadar, sağlığının iyi olduğu, nafile namazlarını ayakta kıldığı, teravih namazlarını evde imam olarak kıldırdığı, kıraatinin de güzel olduğu ifade edilir. Hatta hastalandığında da şuurunu kayıp etmediği, hislerinden hiç birisini yitirmediği ifade edilir.

Öğrencilerinden olan Mustafa el-Bekrî, hocasının vefat haberini aldığında ona bir mısra nazım etmiştir.[157]

وهـم عـاشوا بـالحق عيـشـا هنـيا

"Onlar afiyet içinde yaşayıp hakkı yaşattılar"

Vefat ettiği gün şehir halkı hüzne bürünmüş, cenazesine gelenlerden çoğu evinin etrafına sığmamış ve Salihiyye Dağı'nın eteklerine kadar dolup taşmıştır. Sonraları, torunu Şeyh Mustafa en-Nablusî mezarının yanına bir cami inşa etmiştir. Abdulganî en-Nablusî, pek çok kimselerce mezarı ziyaret edilen bir kimse olarak bugüne kadar gelmiştir. Ayrıca Bağdat'ta da adına "Mescidu'ş-Şeyh Abdulganî en-Nablusî" diye bir mescit inşa edilmiştir.[158]

16. ESERLERİ

Nablusî birbirinden farklı konularda çok sayıda kitap kaleme almıştır. Kitaplarının ne kadar olduğu hakkında net sayı veremiyoruz. Bazı kayaklarda üç yüz kitaptan söz edilirken bazı kaynaklarda 180 bazılarında çok daha fazla sayıdan söz edilmektedir. Birçok kitabı tek ciltken onlarca kitabı da iki, üç ve daha fazla ciltleri ile karşımıza çıkmaktadır. Birçok kitabı el yazması olarak mevcut iken birçok kitabı

[156] el-Gazzî, **"el-Verdu'l-Unsî",** s.165.
[157] el-Gazzî, **"el-Verdu'l-Unsî",** s.166.
[158] el-Muradî Ebu Fazl, **"Sulûku'd-durûr fî 'ayâni el-karni's-sani 'aşar"**, 38.

da basılmıştır. Bazı kitapları da öğrencileri tarafından sorulan sorulara vermiş olduğu cevaplardır. Öğrencileri sorulan soru ve cevapları derleyip kitap haline getirmişlerdir.

Nablusî hayatını tümüyle ilme adamış, ilimde öğrendiklerini kaleme almayı kendisine adet edinmiştir. Birçok alanda onlarca kitap yazmıştır. Öncelikle hangi ilim dallarında kitap yazdığına dair sınıflandırma yapıp, ardından bu alanlara göre erişebildiğimiz kitaplarını zikretmeye çalışacağız.

Nablusî'nin eserleri aşağıda verildiği şekilde sıralama yapılmıştır.

1. Tasavvûf Kitapları
2. Şiir (Dîvânları)
3. Seyahat Kitapları
4. Fıkıh Kitapları
5. Hadis Kitapları
6. Kelam (Tevhit) Kitapları

Nablusî diğer ilim dallarının bazılarında da kitaplar kaleme almıştır. Bunları da burada zikir etmek zordur. Genel olarak yukardaki gibi bir sıralama yapılabilir.

16.1. Tasavvûf Kitapları

1. *"Envâru's-sulûk fî esrâri'l-mulûk"*: Yirmi sayfadır; müellif bu kitabı 1113 h. senesinde yazmıştır. Dimeşk'te Zahiriyye kütüphanesinde 57 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur. Ayrıca 1103h senesinde kırk altı sayfa ile telif eden İsmail b. İmam, aynı kütüphanede aynı bölümde 99 numaralı kitapla mevcuttur.

2. *"Vahdeti vucûd"*; adlı kitabı seksen yedi sayfa ile müellif bu kitabı 1091h senesinde yazmıştır. Farklı nüshaları birçok kütüphanede mevcuttur.

3. *"et-Tenbih mine'n-nevmi fi hukmi mevacidi el-kavm"*; kitabı yirmi sayfadan oluşmaktadır. Müellif bu kitabı 1102 senesinde yazmıştır. Zahiriyye kütüphanesinde 100 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

4. *"el-Cevabu'l-maksud 'an mu'ali'l-m'abud fî suretu kullu ma'bud"*; yüz altı sayfadan oluşmaktadır. Zahiriyye kütüphanesinde 2099 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

5. *"el-Futuhâtu'l-medeniyye el-hadaratu'l Muhammedîyye"*; kırk sekiz sayfadan meydana gelmektedir, en-Nablusî 1105h senesinde Peygamber'in kabrini ziyaret

ettiği esnada kaleme almıştır. Dimeşk kütüphanesinde 7470 dokuz numaralı rafta bulunmaktadır.

6. *"el-Lü'lü'l-meknûn fi'l-ahbâr"*; sekiz sayadan oluşmaktadır. Müellif bu kitabı 1090h senesinde yazmıştır. Dimeşk kütüphanesinde 7502 ve 100 numaralarıyla raflarda bulunmaktadır.

7. *"el-Vucûd ve merâetu'ş-şuhûd"*; yüz sayfadan meydana gelen kitap, Dimeşk'te Zahiriyye kütüphanesinde 6069 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

8. *"el-Cevâbu'l-'âli 'an Halîli'l-Velî"*; yirmi sayfadan meydana gelen kitap, Dimeşk'te Zahiriyye kütüphanesinde 400 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

9. *"el-Fethu'r-Rabbâni ve'l-feydu'r-Rahmanî"*[159]; 1706 sayfadan meydana gelen kitap, Dimeşk'te Zahiriyye kütüphanesinde 7141 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

10. *"Bakkiyetullah hayru ba'de'l-fenâ"*; 144 sayfadan meydana gelen kitap, Dimeşk'te Zahiriyye kütüphanesinde 9069 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

11. *"Bidâyetû'l-mürîd ve nihâyetû's-sa'id"*; Dimeşk'te Zahiriyye kütüphanesinde 48459 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabını 1337h senesinde kaleme almıştır.

12. *"Tahkiku'z-zavk ve'r-reşfi fî m'ana'l-muhâlefeti'l-vaki'âti beyne ehle'l-keşfi"*; kitabı otuz sayfadan oluşmakta, müellif bu kitabı 1089h senesinde yazmıştır. Zahiriyye kütüphanesinde 7490 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

13. *"Tenbih men yelhû 'an sıhhati'z-zikri"*; kitabı seksen beş sayfadan oluşmakta, müellif bu kitabı 1102h senesinde yazmıştır. Zahiriyye kütüphanesinde 9121 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

14. *"Tevsiku'r-rutbeti fî tahkîki'l-hutbeti"*; kitabı 158 sayfadan oluşmakta, müellif bu kitabı 1102h senesinde yazmıştır. Zahiriyye kütüphanesinde 921 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

15. *"Kûttabu neticetü'l-'ulum ve nasihatü 'ulema"*; kitabı Zahiriyye kütüphanesinde 921 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

---

[159] Muessesetu'l-Kutubu's-Sakafiyye yayınları tarafından 2012 senesinde Beyrut'ta matbu edilmiştir.

16. *“Cem‘u'l-esrar fi men‘u'l-eşrar mine't-ta‘ni fi's-sûfiyeti'l-ehyâr”*; kitabı 51 sayfadan oluşmakta. Zahiriyye kütüphanesinde 5240 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

17. *“Cevâhiru'n-nusûs fi halli kelimatu'l-fusûs”*; bu kitap, İbn ‘Arabî’nin “Fusûsu'l-Hukum” kitabının şerhidir. Bu şerh kitabı 760 sayfadır. Kitabı Zahiriyye kütüphanesinde 12 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

18. *“Reddü'l-metîn 'ala Muntakıs el-‘ârif Muhyeddin”*; kitabı Nablusî'nin hattı ile Zahiriyye kütüphanesinde 9873 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

19. *“Risâletu fi'l-intisâr l’ibni ‘Arabî”*; kitabı 94 sayfadan oluşmakta. Zahiriyye kütüphanesinde 100 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

20. *“Risâletu fi kavli ibn el-Fârid ‘arafte em lem ta‘rif”;* kitabı 38 sayfadan oluşmakta. Zahiriyye kütüphanesinde 5564 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

21. *“Ref'u er-reyb 'an hadratu’l-gayb”*; kitabı on üç sayfadan oluşmakta, müellif bu kitabı 1104h senesinde yazmıştır. Nablusî'nin kendi hatlarıyla kaleme aldığı kitap, Zahiriyye kütüphanesinde 100 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

22. *“Ziyadetü'l-fâideti fi'l-cevâbi ‘ani'l-ebyâti'l-vâridetî”*; kitabı altı sayfadan oluşmakta, Zahiriyye kütüphanesinde 6548 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

23. *“Zâhretu'l-hadikati fi zikri rical't-tarikati'l-Muhammediyye ve's-siyertu'l-Ahmediyye”*; kitabı 86 sayfadan oluşmakta, Zahiriyye kütüphanesinde 7191 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

24. *”Ziyâdetu'l-bestâti fi beyâni'l-‘ilmi nuktâti”*; kitabı on altı sayfadan oluşmakta, Zahiriyye kütüphanesinde 99 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

25. *“Şerhu'l-tuhfetu'l-murselâti”*; kitabı yirmi yedi sayfadan oluşmakta, müellif bu kitabı 1111h senesinde yazmıştır. Zahiriyye kütüphanesinde 6185 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

26. *“Şerhu dibaecetu'l-müsnevâ”*; kitabı kırk altı sayfadan oluşmakta, Zahiriyye kütüphanesinde 397 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

27. “Şerhu risâltu fi edebi'l-mürîd”; kitabı 149 sayfadan oluşmakta, müellif bu kitabı 1087h senesinde yazmıştır. Zahiriyye kütüphanesinde 9121 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

28. *"Uzru'l-eimmeti fi nashi'l-ummeti"*; kitabı Zahiriyye kütüphanesinde 6979 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

29. *"Kadrâtu's-semâ ve nazrâtü'l-'ulemâ"*; kitabı 46 sayfadan oluşmakta, Zahiriyye kütüphanesinde 678 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

30. *"Keşfu'n-nur 'an Ashâbu'l-Kubûr"*; kitabı 24 sayfadan oluşmakta, müellif bu kitabı 1106h senesinde yazmıştır. Zahiriyye kütüphanesinde 57 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

31. *"Kevkebu's-subhi fî izaleti leyli'l-kabhi"*; kitabı 22 sayfadan oluşmakta, müellif bu kitabı 1103h senesinde yazmıştır. Zahiriyye kütüphanesinde 99 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

32. *"Lem'atü'l-barki'n-necdi fî şerhi tecellîyât Mahmut Afzâdî"*; kitabı 1089 sayfadan oluşmakta, Zahiriyye kütüphanesinde 5479 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

33. *"Muhtasar fusû'l-hukmi li ibni 'Arabî"*; kitabı Zahiriyye kütüphanesinde 8078 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

34. *"Munac'atu'l-hâkim ve mesâfâtu'l-kadîm"*; kitabı 102 sayfadan oluşmakta, Zahiriyye kütüphanesinde 9057 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.

35. *"Hediyytu'l-fakîr ve tehiyyatu'l-vezîr"*; kitabı beş sayfadan oluşmakta, müellif bu kitabı 1112h senesinde yazmıştır. Zahiriyye kütüphanesinde 7491 numara ile tasavvûf bölümünde mevcuttur.[160]

16.2. Şiir Divanları

1. *"Dîvânu'd-Davûdi's-selâse"*; bu dîvânda, "Dîvânu'l-ilahiyat, dîvânu'l-gazaliyat, Dîvânu'l-medaihi ve'l-murselat" bölümleri bulunmaktadır. Dîvânı 356 sayfadan oluşmaktadır. Nablusî'nin hattı ile yazılmış olan bu kitap, şiirler bölümü 7210 numaralı bölümde mevcuttur. Kitap matbu olarak birçok yayınevinde mevcuttur.

2. *"Dîvânu'l-hakikati ve sulûkü't-tarîkâti"*; dîvânı 82 sayfadan oluşmakta Zahiriyye kütüphanesinde 9234 numara ile genel bölümünde mevcuttur.

3. *"es-Siru'l-gâmid fi şerhi dîvânu ibni el-Fârid"*; dîvânı 82 sayfadan oluşmakta Zahiriyye kütüphanesinde 5237 numara ile genel bölümünde mevcuttur.

---

[160] Ali Ma'bed Fergalî, **"Abdlulganî en-Nablusî hayâtuhû, ârâ'uhu",** İman Yay., Kahire, 2005, s. 86–98.

4. *"Şerhu'l-bedi'atu'l-mesmâti bi nefâhâti'l-ezahar 'ala nesmâti'l-eshâr fi medhi'n-Nebiyyi'l-Muhtâr"*; dîvânı 359 sayfadan oluşmakta Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 8039 numara ile genel bölümünde mevcuttur.

5. *"Şerhu dîvânu ibni Hâniu'l-Endulûsî"*; dîvânı 139 sayfadan oluşmakta Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9121 numara ile edebiyat-şiir bölümünde mevcuttur.

6. *"Şerhu'l-kasidetu'l-mudrîyyeti fi medhi hayru'l-beriyye"*; dîvânı 33 sayfadan oluşmakta Zahiriyye kütüphanesinde 9884 numara ile genel bölümünde mevcuttur.

7. *"Raddu'l-mufteri fi t'âni 'alâ eş-Şeşterî*[161], dîvânı Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 1413 numara ile edebiyat-şiir bölümünde mevcuttur.

8. "*eş-Şemsu 'alâ cenâhu tâir fi makâmi'l-vakif es-sâir*".

9. *"Şerhu kasidatu Şemseddin Muhammed Sıddik el-Mesmât nefhatu's-sur ve nefhetu'z-Zuhûr"*; dîvânı 81 sayfadan oluşmakta Zahiriyye kütüphanesinde 6099 numara ile genel bölümünde mevcuttur.

10. *"Şerhu menzumâtu Said b. Yusuf b. Ebi el-Fetih"*; dîvânı 62 sayfadan oluşmakta Zahiriyye kütüphanesinde 7203 numara ile genel bölümünde mevcuttur. Nablusî bu dîvânı 1090h senesinde şerh etmiştir.

11. *"el-Kevkâbu'l-metlâli şerhu kasidatu'l-Gazâlî"*; dîvânı 13 sayfadan oluşmakta Zahiriyye kütüphanesinde 5117 numara ile genel bölümünde mevcuttur. Aynı kütüphanede 82 sayfa ile 5129 numara ile genel bölümünde ayrıca bulunmaktadır.

12. *"Lam'atu'n-nur el-mudiyyetu şerhu'l-ebyât's-Seb'ati'l-hamîyreti el-fâridîyye"*; dîvânı 59 sayfadan oluşmakta Zahiriyye kütüphanesinde 7915 numara ile genel bölümünde mevcuttur.

13. *"el-Ma'arifi'l-gıybetu şerhu'l-kasidetu'l-'iniyyeti'l-cîliyyetî"*; dîvânı 37 sayfadan oluşmakta Zahiriyye kütüphanesinde 9118 numara ile genel bölümünde mevcuttur. Nablusî bu dîvânı 1086h senesinde şerh etmiştir.

14. "*Dîvânu'l-Hakâik ve Mecmû'u'-Rakâik"*[162]

15. "*Manzumetu fî zikri Salâdin Âli 'Osman",* dîvânı 57 sayfadan oluşmaktadır II, s. 44[163]

---

[161] eş-Şeşteri Abdulhak b. Sabiyin'nin öğrencisi

[162] Birçok yayın evinde basılmış bütün şiirlerinin toplandığı divanıdır. Beyrut'ta mesadir yayınları tarafından basılmıştır.

[163] Fergalî, **"Abdlulganî en-Nablusî hayâtuhû, ârâ'uhu",** 98.

16.3. Seyahat Kitapları

1. *"el-Hakikatu ve'l-mecâz fî rihleti Bilâdi'ş-Şam ve Mısır ve'l-Hicâz"*[164]; kitabı 1105h senesinde yazmış olup, kitap 445 sayfadan oluşmaktadır. Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde olmak üzere matbu olarak birçok yayınevinde basılmıştır.

2. *"Hılletu'z-zehebi'l-ibriz fî rihleti Ba'albek ve'l-Bikau'l-'Aziz"*; kitabı 60 sayfadan oluşmakta Zahiriyye kütüphanesinde 8666 numara ile tarih bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu dîvânı 1100h senesinde kaleme almıştır.

3. *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye*[165]*"*; kitabı 149 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6844 numara ile tarih bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1101h senesinde kaleme almıştır.

4. *"et-Tuhefetu'n-Nablusîyye fi'r-rihleti't-Tırablusiyye*[166]*"*; kitabı 70 sayfadan oluşmakta, başta Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde olmak üzere birçok kütüphanede ve matbu olarak yayınevlerinde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1112h senesinde kaleme almıştır.

5. *"er-Rihletu'l-ûlâ ilâ İstanbul 'âsimatu ed-Devletu'l-İslamîyye"*; kitabı 100 sayfadan oluşmakta, müellif bu kitabı 1075h 25 yaşındayken bu seyahatnamesini kaleme almıştır.

6. *"Muhtasaru'l-hakikatu ve'l-mecaz fi rihleti Biladu'ş-Şam ve Mısır ve'l-Hicaz";* kitabı 32 sayfadan oluşmakta, başta Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde olmak üzere birçok kütüphanede ve matbu olarak yayınevlerinde mevcuttur.[167]

16.4. Fıkıh Kitapları

1. *"el-İbtihâcu bi menasiku'l-Hac"*; kitabı 229 sayfadan oluşmakta, başta Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde olmak üzere birçok kütüphanede ve matbu olarak yayınevlerinde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1105. senesinde kaleme almıştır.

---

[164] Üç ciltli önemli ve en uzun seyahatlerindendir. Riyad Abdulhamid Murad'ın Yayınları ile Dimeşk Maarif Yayınları tarafından 1998 senesinde matbu edilmiştir.
[165] Tez konumuz da olan bu eser; Ekrem 'Ulebi'nin tahkiki ile Beyrut'ta Mesadir Yayınları tarafından 1990 senesinde matbu edilmiştir.
[166] Heribert Buse'nin tahkiki ile Mektebetu's-Sekafetu'd-Diyniyye tarafından matbu edilmiştir.
[167] Fergalî, **"Abdlulganî en-Nablusî hayâtuhû, ârâ'uhu"**, s.100–104.

2. *“el-Ebhâsu'l-muhallasâti fi hukmi key el-Hamsâti”*; kitabı 64 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 1144 numarada mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1098h senesinde kaleme almıştır.

3. *“el-Cevabu'ş-şerif fi'l-Hadreti'ş-Şerif fi enne mezhebe Ebu Yusuf”;* kitabı 53 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5316 numarada mevcuttur.

4. *“er-Reddu'l-vâfi 'ala cevabu'l-Haskefî fi meseletu'l-hiffi'l-Hanefî”*; kitabı 188 sayfadan oluşmaktadır.

5. *“el-Gaysu'l-munebbecesi fi'l-hukmi'l-masbûgi bi'n-necsi”;* kitabı 208 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 144 numaralı bölümünde mevcuttur.

6. *“el-Fethu'l-Mekkî ve'l-milhu'l-Melekî”;* kitabı 53 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 7479 numaralı bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1105h senesinde kaleme almıştır.

7. *“el-Kevâkibu'd-durriyeti fî şerhi'l-mukaddimeti en-Nablusîyye”;* kitabı 84 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9121 numaralı bölümünde mevcuttur.

8. *“en-Ni‘amu's-sevabig fî ihrami'l-medeni”*; kitabı 217 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5316 numaralı bölümünde mevcuttur.

9. *“İttihafu min bâdirî ila hukumu'n-nuşâdir”;* kitabı 195 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5316 numaralı bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1098h senesinde kaleme almıştır.

10. *“İşrâfi'l-mu‘allimi fî ehkami'l-mazâlim”*; kitabı 204 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5316 numaralı bölümünde mevcuttur.

11. *“el-Kevâkibu'l-meşreketi fî hukmi isti‘mali'l-mıntıkati”*; kitabı 56 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5316 numaralı bölümünde mevcuttur.

12. *“Bagyyatu'l-muktefi fi cevazu'l-meshi ‘ala'l-huffi'l-Hanefî”*; kitabı 113 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5316 numaralı bölümünde mevcuttur.

13. *“Tahsilu'l-ecri fî hukmi ezani'l-fecrî”;* kitabı 177 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5361 numaralı bölümünde mevcuttur.

14. *“Tuhefetu'r-raki‘u's-sâcid fi cevâzu'l-i‘tikâf fî fenâi'l-mescîd”*; kitabı 262 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 57 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur. Nablusî bu kitabı 1110h senesinde kaleme almıştır.

15. *“Tahkiku'l-kadiyyeti fi'l-farki beyne'r-ruşûti ve'l-hediyyeti”*; kitabı 147 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6312 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur. Nablusî bu kitabı 1106h senesinde kaleme almıştır.

16. *“Tahkiku'n-nazrati fi tahkiki'n-nazrati”*; kitabı 306 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 3516 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

17. “*Teşhîzu'l-ezhân fi tathîru'l-edhân”;* kitabı 200 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 1653 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

18. *“Tatîbu'n-nufûsi fî hukmi'l-mukaddim ve'r-ruûs”*; kitabı 100 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5316 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

19. *“Tekmilu'n-ne‘ut fi luzumi'l-buyût”*; kitabı 393 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5873 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1096h senesinde kaleme almıştır.

20. “*Cevâb suâl fi'l-bidati'l-haşîş”* (şiirsel); kitabı 30 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 10527 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

21. *“Hulasatu't-tahkiki fi beyani hukmi't-taklîdi ve't-telfîk”*; kitabı Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5316 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1068h senesinde kaleme almıştır.

22. *“Raf‘u’d-darureti 'an hacci's-sayrûreti”*; kitabı 208 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 1356 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

23. *“Risâletü âbânu'n-nâssi fi mes’elet'ü'l-kâssi”*; kitabı 193 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 3116 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

24. *“Risâletu tete‘alleku bi cevabi suâl fi'l-vakt”*; kitabı 307 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6235 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

25. *“Risâlet tete‘alleku fi beyani hukmi't-tas‘îr”*; kitabı 80 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5316 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1103h senesinde kaleme almıştır.

26. *“Risâletu't-tenfîr mine't-tefkiri fî hakki min harâmi nikâhi'l-mut‘ati fi'ş-şarî‘a”*; kitabı 330 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 2216 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

27. *“Risâletu'd-duhhân”*; kitabı 82 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6332 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

28. *“Risâletu sur‘atu'l-intibâh fî mes’elti'l-iştibâh”*; kitabı 250 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 1444 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

29. *“Risâletu fî cevâb suâl”*; kitabı 78 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5316 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

30. *“Risâletu’l-keşfi ve'l-beyân ‘amma yete‘allaku bi'n-nisyan”*; kitabı 37 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5907 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

31. *“Reşhâtu'l-aklâm bi şerhi kifâyetu'l-kelâm”*; kitabı 25 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5086 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

32. *“Raf'i‘l-inai ‘an hukmi et-tafvîd ve'l-isnâd”*; kitabı 59 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 3256 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1113h senesinde kaleme almıştır.

33. *“Şerhu’l-eşbâh ve'n-nezâir”*; kitabı 115 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 7211 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

34. *“Şerhu'l-Kadvârî”*; kitabı 302 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9914 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

35. *“Şerhu hediyyetu ibni'l-İmad”*; kitabı 368 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6663 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur. Nablusî bu kitabı 1085h senesinde kaleme almıştır.

36. *“Sadhu'l-hamâmeti fi şurûtu'l-imâmeti”*; kitabı 29 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6862 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

37. *“Gâyetu'l-vecâzeti fî tekrâri's-salati ‘alâ'l-cenâzeti”*; kitabı 179 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6135 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

38. *“Kitabu'l-ehkâm bi şerhi devri’l-ehkâm”*; kitap dört ciltten oluşmakta, kitap toplam 820 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5185 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

39. *“Keşfu's-setri 'an fariydatu'l-vitri”*; kitabı 112 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5316 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1189h senesinde kaleme almıştır.

40. *“Kifâyetu'l-gulâm fi kavâ‘idu'l-İslam”*; (şiirsel olarak kaleme almıştır) kitabın iki nüshası mevcuttur biri 7, diğeri de 64, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 1092 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

41. *“Menâsiku'l-Hacci”*; kitabı 22 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5478 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

42. *“Nezhetu'l-vacibi fî hukmi's-salâti ‘ala cenâizi fi'l-mesâcid”*; kitabı 184 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 3561 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur.

43. *“Nukûdu's-sûri fî şerhi ‘ukûdi”*; kitabı 147 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5316 numaralı fıkıh bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1112h senesinde kaleme almıştır.[168]

16.5. Hadis Kitapları

1. *“Ehâdisu'l-mensureti ve'l-ehâbru'l-ma’sureti”;* kitabı dokuz sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9121 numaralı hadis bölümünde mevcuttur.

2. *“Temhidu's-sunneti fî tecrîdui's-sunneti”*; kitabı 310 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 7142 numaralı hadis bölümünde Nablusî'nin kendi hattı ile mevcuttur.

3. *“Zahâ’iru'l-mevâris fî’d-delaleti ‘ala mevadi‘i'l-ehâdis”*; kitabı 437 sayfadan oluşmaktadır. en-Nablusî bu kitabı 1111h senesinde kaleme almıştır.

4. *“Kenzu’l-hakki’l-mubîn fi ehadisi Seyyidi'l-Murselîn”*; kitabı 147 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 323 numaralı hadis bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1109h senesinde kaleme almıştır.[169]

16.6. Tevhit (Kelam) Kitapları

1. *“el-Envaru'l-ilâhiyetu fî şerhi'l-mukaddimeti es-senûsiyye”*; kitabı 41 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5208 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur.

---

[168] Fergalî, **"Abdlulganî en-Nablusî hayâtuhû, ârâ’uhu"**, s. 98–113.
[169] Fergalî, **"Abdlulganî en-Nablusî hayâtuhû, ârâ’uhu"**, s.113–114.

2. *“et-Tevfîku'l-celî beyne'l-Eş‘ari ve'l-Hanbelî”*; kitabı 3 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5555 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur.

3. *“el-Kavlu'l-ubeyyin fi Şerhi ‘akeditî Ebu Mudeyyin”*; kitabı 41 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 11064 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur.

4. *“el-Kevkebu's-sâri fi hakiketi'l-cuzü''l-ihtiyâr”*; kitabı 11 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9304 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur.

5. *“el-Matâlibu'l-vâfiyeti li şerhi'l-ferâid's-seniyye ve şerhu'l-'akâidu's-seniyye”*; kitabı 16 ciltten meydana gelmekte olup, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 8494 ve 8495 numaralı tevhit bölümlerinde mevcuttur.

6. *“el-Hâsilu fi'l-muliki'l-mahmûl fi'l-feleki fi itlâki'n-nubuvveti ve'r-risâleti ve'l-hilafeti ve'l-Melik”*; kitabı Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 7300 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur.

7. *“Tahkiku'l-intisâr fi ittifâki el-Eş'arî ve'l-Ma‘turidî 'ala hâli'l-ihtiyâr”*; kitabı 25 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 7205 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur.

8. *“Hamrâtu'l-hân vernetu'l-elhân şerhu risâletu eş-Şeyh Arslân”*; kitabı 58 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 8283 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1129h senesinde kaleme almıştır.

9. *“Hamretu'l-Bâbil ve ginau'l-Belâbîl”*; kitabı 223 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6117 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur.

10. *“Raihetu'l-Cenneti fi şerhi ‘akaidi ehl-i Sunneti min kitabi ‘iddeti”*; kitabı 190 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 29000 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur.

11. *“Reddu'l-câhili ila's-Savâbi fi cevâzi idâfeti't-ta’siri’l-esbab”*; kitabı 53 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 209 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur.

12. *“Risâletu tata‘allaku bi'l-insân hel huve hâze'l-heykeli’l-mahsus”*; kitabı 10 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 57 numaralı tasavvûf bölümünde mevcuttur.

13. *“Risâletu'l-kabûl”*; kitabı 422 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 3516 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur.

14. *“Risâletu mefâtihu'l-futûh fi meşkâti'l-cismi ve racâheti'n-nefesi ve misbahi'r-rûh”*; kitabı 34 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6047 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1110h senesinde kaleme almıştır.

15. **“***Rislâletu'n-nefahâti'l-munteşereti fi'l-cevâbi ‘ani’l-es’ileti'-l‘aşara”*; kitabı sekiz sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 7488 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1078. senesinde kaleme almıştır.

16. *“Risâletu nûru'l-ef’ideti”*; kitabı dokuz sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6577 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1084h senesinde kaleme almıştır.

17. *“Merafi’u's-seyyârât ila mirâku's-semâvat fi ‘ilmi't-tevhîd ve'l-‘ibadât”*; kitabı 92 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9121 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur.

18. *“Şerhu'l-iklîyidi'l-ferîyd fi tecrîydi'd-tevhid li'l-Teştâvî”*; kitabı 38 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9866 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1131h senesinde kaleme almıştır.

19. *“Şerhu'l-vahdetû'l-vucûd li'Abdurrahman el-Camî”*

20. *“Şerhu idâhu'l-maksûd”*

21. *“Kalâ’idu'l-mercân fî ‘akâidu'l-iman”*; kitabı 20 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 130 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1104h senesinde kaleme almıştır.

22. *“Kuttâbu'l-vucûdu'l-hakki”*; kitabı iki ciltten meydana gelmekte 283 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5365 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur.

23. *“Kuttâbu'l-vucûd ve mera’atu'ş-şuhûd”*; kitabı 100 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6069 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur.

24. *“et-Tekalifu'l-Batınîyye”*; kitabı Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 2205 numaralı tevhit bölümünde mevcuttur. [170]

[170] Fergalî, **"Abdlulganî en-Nablusî hayâtuhû, ârâ’uhu"**, s.114–120.

16.7. Rüya Yorum Kitapları

1. *"Ta'diru'l-enâm fî ta'biru'l-menam"*; kitabı 301 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9870 numaralı rüya yorumları bölümünde mevcuttur. Ayrıca matbu olarak birçok yayın evinde mevcuttur.

2. *"Risâletu'l-'abîr fi't-ta'bir"*; kitabı 93 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 8782 numaralı rüya yorumları bölümünde mevcuttur.

3. *"Tevdu'l-enam fî beyani'l-icâzeti fi'l-menâm"*; kitabı 13 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde Nablusî'nin hatlarıyla 9119 numaralı rüya yorumlar bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1106h senesinde kaleme almıştır.[171]

16.8. Tefsir ve Kur'an İlimleri Kitapları

1. *"Hamsune meclisen mine'l-mecâlisî'ş-şâmiyye"*; kitabı 72 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9121 numaralı tefsir bölümünde mevcuttur.

2. *"Risâletu fî beyâni 'ibâreti veka'ati fi hâşiyeti'l-mevlâ hasrû 'ala tefsri'l-Beydâvî";* kitabı 14 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 921 numaralı tefsir bölümünde mevcuttur.

3. *" 'İnvanu'l-ayâti fi'l-keşfi 'an evail'l-ayât"*; kitabı 70 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 4267 numaralı tefsir bölümünde mevcuttur.

4. *"Mecâlisu fi't-tefsir";* kitabı 247 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9864 numaralı tefsir bölümünde mevcuttur.[172]

16.9. Diğer İlimi Kitapları

1. *"Bevâtinu'l-Ku'ran ve mevâtinu'l-Furkân"*; kitabı 110 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9898 numaralı tefsir bölümünde mevcuttur.

2. *"Sarfu 'annân ila kıra'eti bin Süleyman"*; kitabı 54 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6040 numaralı kıraat bölümünde mevcuttur.

3 *"Kıra'etu'l-mustefid fî 'ilmi't-tecvîd";* kitabı 14 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 4933 numaralı tecvit bölümünde mevcuttur.

---

[171] Fergalî, **"Abdlulganî en-Nablusî hayâtuhû, ârâ'uhu"**, s.120–121.
[172] Fergalî, **"Abdlulganî en-Nablusî hayâtuhû, ârâ'uhu"**, s.121–122.

4. *“et-Tahrirû’l-hâvi fî şerhi’l-Beydâvî”*; kitabı, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9824 numaralı tefsir bölümünde mevcuttur.

5. *“el-Hadiykatu’n-nediyye fi’t-târıki’l-Muhammediyye”*; kitabı 326 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 920 numaralı tasavvûf bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1093h senesinde kaleme almıştır.

6. *“el-‘Ukudu lu'lu'iyye fî tarikâti's-sâdati'l-mevlevîyye”*; kitabı 21 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5899 numaralı tasavvûf bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1096h senesinde kaleme almıştır.

7. *“ed-Du‘au bi Esmâi'llahi’l-Hûsnâ”*; kitabı 4 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 10611 numaralı genel bölümde mevcuttur.

8. *“Evrâdu'n-Nablusîyye”*; kitabı 115 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6401 numaralı tasavvûf bölümünde mevcuttur.

9. *“Divânu hutbe’n-Nablusî”*; kitabı 641 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6434 numaralı edebiyat bölümünde mevcuttur.

10. *“Reddu't-ta‘nifi ‘ala'l-ma‘anefi ve isbâti cehli”*; kitabı 21 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5899 numaralı tasavvûf bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1096h senesinde kaleme almıştır.

11. *“Risâletû'l-verdi'l-mevrûd ve feydu'l-bahri'l-mevrûd”*; kitabı 70 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9013 numaralı tasavvûf bölümünde mevcuttur.

12. *“Vesile't-tahkîk ve resâilû'-tevfîk”*; kitabı 219 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9078 numaralı edebiyat bölümünde mevcuttur.

13. *“Risâletu'l-yûvâni‘u'r-râtbi fi Bidâi’i'l-Hutbi”*; kitabı 96 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 6057 numaralı edebiyat bölümünde mevcuttur.

14. *“Risâletu nefhatu’l-kabûl fi medhi er-Resulu'l-‘Azam Sallallahu Aleyhi Vesellem”*; kitabı 104 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 9417 numaralı edebiyat bölümünde mevcuttur.

15. *“Risâletu't-tariykatu'n-Nakşabendîyye”*; kitabı 640 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5033 numaralı tasavvûf bölümünde mevcuttur.

16. *“Risâletu şerhu's-salavâtû'l-kübra”*; kitabı 36 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5564 numaralı tasavvûf bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1090h senesinde kaleme almıştır.

17. *"Risâletu'l-fethu'l-infilâki fî mese'leti 'ala'l-itlâki"*; kitabı 324 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5316 numaralı tasavvûf bölümünde mevcuttur.

18. *"Rislâetu izâleti'l-hifâi 'an hileti'l-Mustafa"*; kitabı 30 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 5296 numaralı siyer bölümünde mevcuttur.

19. *"İdahu'd-dalâlâti fi semâhi'l-ayât";* kitabı 292 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 7503 numaralı müzik bölümünde mevcuttur. en-Nablusî bu kitabı 1088h senesinde kaleme almıştır.

20. *"Küttâbu 'ilmi'l-fellâheti"* kitabı, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 371 numaralı tasavvûf bölümünde mevcuttur.

21. *"Risâletu tuhfetu zevi'l-'irfan fi mevlidi Seyyid Benî 'Adnan"*; kitabı 150 sayfadan oluşmakta, Dimeşk Zahiriyye kütüphanesinde 1251 numaralı siyer bölümünde mevcuttur. [173]

Abdulganî en-Nablusî'nin kitapları birçok kütüphanede mevcuttur. Dimeşk Zahiriyye Kütüphanesinde 170 kitabı mevcuttur. Mısır Kitapları Yayınlarında 23 matbu kitabı mevcuttur. Ezher Kütüphanesinde 80 kitabı mevcuttur. İskenderiyye Kütüphanesinde yedi kitabı mevcuttur. [174] Hindistan Rampur Kütüphanesinde beş kitabı mevcuttur. Fransa'nın farklı kütüphanelerinde dört, İngiltere'nin farklı kütüphanelerinde dört, Almanya'nın farklı kütüphanelerinde on kitabı mevcuttur.[175]

[173] Fergalî, **"Abdlulganî en-Nablusî hayâtuhû, ârâ'uhu"**, s.122–130.
[174] Fergalî, **"Abdlulganî en-Nablusî hayâtuhû, ârâ'uhu"**, s.122–131.
[175] Cihan, **"Abdulganî Nablusî'nin Kelami Görüşleri",** s. 33.

İKİNCİ. BÖLÜM

ABDULGANİ EN-NABLUSİ'NİN "EL-HADRATU'L-UNSİYYE Fİ-RİHLETİ'L-KUDSİYYE" ADLI ESERİ

1. "EL-HADRATU'L-UNSİYYE Fİ'R-RİHLETİ'L-KUDSİYYE" ADLI ESER HAKKINDA BİLGİ

Abdulganî en-Nablusî'nin velîlerin kabirlerini ziyaret etmek ve kutsal toprakları ziyaret etmek amacıyla Kudüs'e ve el-Halîl şehrine yapmış olduğu önemli seyahatlerindendir. *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı eserle kaleme almış olduğu bu seyahati 1101/1689 senesinde gerçekleştirmiştir. Bu seyahati kırk beş gün sürmüş olup, otuz üç günü intikaller ve ziyaretlerle sürmüş, on iki günü ise Kudüs'ten Dimeşk'e olan dönüşünü konu edinmektedir. Abdulganî en-Nablusî'nin bu seyahati beş seyahatinden biri olup, eskiden beri kutsal kabul edilen Kudüs topraklarına yapmıştır.

Abdulganî en-Nablusî, bu seyahatinde nebilerin yolunu izlemiş, nebilerin mekânı ve kabirlerini ziyaret etmiş, mescitler, kiliseler, evliyalar dergâhı başta olmak üzere birçok tarihi mekânları ziyaret etmiştir. Abdulganî en-Nablusî'yi bu seyahate sevk eden en önemli nedenlerin başında peygamberlerin makam ve mekânını ziyaret etme arzusu olmakla beraber, tasavvûf şeyhlerini, evliyaları ve âlimleri ziyaret etmek istemesi de bu nedenler arasındadır. Abdulganî en-Nablusî'nin bu seyahati başta bize kendisini tanımaya fırsat verirken, o dönemde ziyaret etmiş olduğu mekân ve şahıslar hakkında da önemli bilgi ve deneyimler vermektedir. Bu bilgi ve deneyimlerin en önemlisini tasavvûf hakkında okuyucuya bilgiler vermesidir.

İnceleyeceğimiz bu seyahatname, Abdulganî en-Nablusî'nin Şam'dan Filistin topraklarına yapmış olduğu seyahati kapsamaktadır. Bu seyahati anlatmada en-Nablusî'nin; Cemâziyelahir ayının 1101/Mart 1641m senesinde kaleme almış olduğu *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* eserinden istifade ettik. *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* eseri incelerken 1411/1990 senesinde Lübnan Beyrut'ta bulunan Masâdir Yayınların birinci basımı olan, Ekrem 'Ulebi'nin tahkik etmiş olduğu dört yüz sayfalık matbu nüshayı esas aldık. Muhakkik Ekrem 'Ulebi'nin mukaddimesi ile başlayan kitap, ilk sayfalarda Şeyh Abdulganî-i en-Nabulsî'nin kaleme almış olduğu kitabın önemini ve Nablusî'nin hayatına dair kısa bilgi vermektedir.

Müellifimiz daha ön sözünde (mukaddime) kitaba olan merak ve heyecanı başlatmıştır. Edebi bir hamdele ve salvele ile kaleme almış olduğu mukaddimesinin ardından, Kudüs'ü ve Kudüs'teki özellikleri edebi ve akıcı bir dil ile anlatıp, Kudüs'ün içinde barındırdığı değerlere de bu eserinde zarif bir ifade ve güzel manalar içeren bir değerlendirme yapmıştır. "*Hz. Yakub'un Hz. Yusuf'a olan özlemi gibi, Kubbetu's-Sahrâ'nın ışığı ve göz alımı gibi Kudüs'ün kucaklaması gibi...*" sözlere mukaddimesinde yer vererek kitabın özetini ve mahiyetini okuyucuların önüne sermektedir.

Müellifimiz *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* eseri için; *"içinde güzel haberler ve bilgiler, zarif şiirler barındıran değerli bir seyahat kitabıdır."* ifadesini kullanır.

Mukaddimesinde, seyahatini ve Kudüs'ü bir edip ruhuyla, şiirinde şöyle ifade eder; [176][Hafîf]

إنّ جينـــــينَ كـــــالعلا بالشـــــريف حيــث كــلٌّ لــه يــد التشــريف

وحمـــــــى طَيبـــــــة كنـــــــابلس في أهلهـــا رقـــةٌ بِـــلا تضـــعيفِ

وحكَـــــتْ مكَّـــــة الشـــــريفةَ قـــــدسٌ في ســـنى مســـجد وقَـــدْرٍ مُنيـــفِ

[176] Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî, **el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye**, (tahk. Ekrem 'Ulebî) Masadir Yayınları, Beyrut,1411/1990., s.21.

صـــخرةٌ مثـــل كعبـــةٍ هـــي فيهـــا قبلـــةٌ قبـــل مُحكـــم التصـــريفِ

ثم قِسْـــــنا أبا قُبـــــيسَ بطـــــودٍ طـــلّ بالقُـــرب في الشـــتا والمصـــيف

ومِـــــنى في نظيرتربـــــة موســـــى مسـجد فيْـدٍ, مثـل مسـجد خيـفِ

وبـــــلاد خليـــــل, قُـــــلْ عرفـــــات إذْ بهـــــا الحـــــجُّ تمَّ بالتعريـــــفِ

مثـــــل مـــــا تمَّمـــــت زيارة قـــــدسٍ بخليـــــل الـــــرحمن في التوقيـــــف

والـــــذي لم يـــــزُرْه ناقـــــصُ فضـــــلٍ في الـــــورى يســـــتحق للتّعنيـــــف

إنَّ هـــــذا الحـــــجّ الصـــــغير, ونرجـــــو بعـــــده حجّنـــــا بـــــلا تســـــويف

فعســـــى الله أن يمـــــنّ فنقضـــــي بعـــــد نفـــــلٍ, فريضـــــة التكليـــــفِ

"Cenîn makamı yüksek bir makama sahiptir. Oraya gelen şeref sahibi olur.

Nablus şehri Tayyibe (Medine) şehri gibidir. Nablus halkı zarif ve naiftir, bu naif olmaları güçsüz oldukları anlamına gelmemelidir.

Mekke ve Kudüs birbirine eşittir. Mescidi kıymetli, değeri de yüksektir.

Sahrâ (cami) Kâbe gibi birbirine eşittir. Onda da kıble vardı, (Kâbe'den) önce orasıydı kıble.

Ebu Kubeys dağını Tud ile kıyas ederiz. Yaz kış hep orda olmak istenilir.

Mina'daki Hîyf mescidi Hz. Musa (a.s)'in Feyd mescidinde bulunan türbesi gibidir.

el-Halîl şehri, Arafat gibidir. Zira Hac ibadeti Arafat ile tamamlanıyor.

Tıpkı benim de Kudüs ziyaretimi Allah dostu olan da (İbrahim el-Halîl) durup tamamladığım gibi.

Kudüs'e gitmeyenin fazileti eksiktir. Kudüs'e gitmeyeni Kudüs'e gitmeye zorlanmalıdır.

(Kudüs'e gitmek) küçük Hactır. Buradan döndükten sonra Allah'ın izni ile hemen Hacca (Mekke'ye) gitmeyi umarım.

Sünneti yerine getirdiğim için, farzı yerine getirmekle mükellef oldum."

Kitabımızın ana konusu Kudüs olması hasebiyle müellif seyahatini kaleme almadan önce Kudüs'ün, Beytu'l-Makdis'in ne anlama geldiğine değinmeden de geçmiyor. Mukaddimesinin son kısmında farklı dillerde Beytu'l-Makdis'in isimleri, Mescid-i Aksa, Beytu'l-Makdis'in sınırları, Beytu'l-Makdis'in faziletleri, Mescid-i Aksa'yı neden ziyaret etmemiz gerektiğinin önemine değinirken ayrıca evliyaların ziyaretinin önemine de işaret eder. Kitap hem edebi bir eser olmanın yanında, dil ve din alanında da önem kazanmaktadır. Aslında kitabı ele alırken bizler sadece işin edebi yönünü, edebi yönünde de seyahat yönün ele almaya çalışacağız. Eser; din, dil, tarih, coğrafya vb. alanların birçoğunda araştırma konusu olabilecek önemli bir saha çalışması yapmaktadır.

Beytu'l-Makdis; Üç ilâhî dinde de önemli bir yere sahip olan ve kutsal sayılan şehir. Lut gölünün bulunduğu çukur alanın batısında ve bu alandan fay diklikleriyle ayrılmış olan Yahudiyye platosunun dalgalı yüzeyi üzerinde kurulmuştur. Lut gölüne 24, Akdeniz kıyılarına kuş uçuşu mesafe olarak 52 km. uzaklıkta bulunan şehrin deniz seviyesinden yüksekliği Harem-i şerif'te 747 metredir. Tarihi oldukça eski olan Kudüs şehrinin adının geçtiği bilinen en eski belge milâttan önce XIX ve XVIII. yüzyıllara ait Mısır metinleridir. Milâttan önce XIV. yüzyıla ait Tell Amarna mektuplarında şehrin adı Urusalim, Geç Asur metinlerinde Urusilimmu veya Ursalimmu, İbrânîce Masoretik metinde Yruşlm, bazen da Yruşlym ve Yerûşâlayim biçiminde yazılmakta, Eski Ahid'in Ârâmîce metinlerinde Yerûşâlêm şeklinde telaffuz edilmektedir. Grekçe Hierosolyma adı şehrin kutsallığını (hieros = kutsal) yansıtmaktadır. Latince'ye Jerusalem ve Jerosolyma olarak geçmiştir. Kudüs şehrinin Batı dillerindeki adı da Jerusalem'dir.[177]

Kudüs şehrinin İbrânîce adı olan Yeruşalayim (Yeruşalem) iki ayrı kelimeden oluşmaktadır. İlk kısmı teşkil eden yerunun menşei ve manası tartışmalıdır. Kelimenin "korkmak" anlamındaki yârê veya "görmek" anlamındaki râ'âhtan, hatta "sahip olmak, vâris olmak" manasındaki yârâştan geldiği ileri sürülmüştür. Ancak "kurmak, tesis etmek" manasındaki yârâhtan gelmesi daha muhtemeldir. Bu son

[177] Ömer Faruk Harman, "Kudüs", **DİA**, TDV Yay., 2002, XXVI, 325.

görüşü benimseyen Saadia Gaon, Ahd-i Atîk'in Arapça tercümesinde İşaya'daki Yeruşalayim kelimesini "Dârüsselâm", Yeruşalayim'i ise "Medînetüsselâm" olarak çevirmiştir. Kelimenin ikinci kısmını oluşturan şalayimin aslı şalem veya şalimdir. Bu kelimenin "barış" anlamına geldiği ileri sürüldüğü gibi Batı Sâmîleri'nde bir tanrı ismi olan Şulmanu veya Şalim'den geldiği de iddia edilmiştir. Şehrin orijinal adının Iruşalem olması ve "tesis etmek" mânasındaki yârâh fiil kökünden Iru ile milâttan önce II. binyılın ilk yarısında karşılaşılan ve Batı Sâmîleri'nde bir tanrı olan Şulmanu yahut Şalim kelimelerinin birleşmesinden oluşması daha muhtemel görünmektedir. Çivi yazılı metinlerde ur veya uru, İbrânîce'de 'ir "şehir" demektir. Bu durumda Iruşalem "Şalim'in şehri" anlamına gelmektedir. Kudüs ilk dönemlerde ilâh Şulmanu veya Şalim'in ibadet merkezi olduğu, diğer taraftan eski Sâmî gelenekte bir şehrin o şehri kuran kişi yahut tanrının adıyla anılma geleneği bulunduğu için kelimenin "Şalim'in şehri" mânasına geldiği iddia edilmekte, "barışın şehri" (şalom = selâm) biçimindeki geleneksel yorumun hem etimolojik hem tarihî yönden hatalı olduğu ileri sürülmektedir. Tell Amarna mektuplarında şehir Betşalem (Şalem'in evi) şeklinde anılmaktadır.[178]

Kudüs şehri Moriya, Yebus, Sion, Dâvûd'un şehri ve Ariel gibi isimlerle de anılır. Öte yandan buraya şehir, adalet yurdu, inananlar şehri, barış şehri, doğruluk şehri, Allah'ın şehri, orduların rabbinin şehri gibi isimler de verilmiştir. Şehrin Arapça'daki adı olan Kuds'ün bu son isimden geldiği belirtilmektedir. Müslümanlar da şehre çeşitli isimler vermiş olup bunların başında "bereket, mübarek olmak" anlamına gelen Kuds yer almaktadır. Şehrin en yaygın adı olan kuds kelimesi Ârâmîce kudşadan gelmektedir ve bu kelime şehri değil mâbedi ifade etmektedir. X. yüzyılın başında Karai bilginler Kudüs şehrini Beytülmakdis, mâbedin bulunduğu alanı da Kuds diye adlandırmaktaydılar. İbrânîce'nin yerine Ârâmîce'nin geçtiği XI. yüzyıla ait mektuplarda Kudüs şehrine "'İr hakkodeş" deniyordu ki bunu "kutsal şehir" yerine "mâbed şehri" diye tercüme etmek daha doğrudur. Müslümanların kullandığı İliya ismi Romalılar'ın şehre verdikleri Aelia isminin Arapçalaşmış şeklidir. İslâmî kaynaklarda "İliyâ medînetü beyti'l-makdis" şeklinde de geçmekte ve kısaca İliyâ veya Beytülmakdis (Beytülmukaddes) denilmektedir. Aslı Ârâmîce Beth

[178] Harman, **"Kudüs", DİA,** 325.

makdeşa, İbrânîce Beth hamikdaş olan Beytülmakdis başlangıçta mâbedi ifade ederken zamanla şehrin tamamı için kullanılmış, mâbedin alanı ise "harem" diye adlandırılmıştır.[179]

Kur'an'da Kudüs ismi geçmediği gibi İslâm kaynaklarında bu şehrin adı olarak zikredilen diğer isimlere de rastlanmamaktadır. Ancak müfessirler, Kur'an'daki "el-Mescidü'l-Aksâ", "mübevvee sıdk" ve "el-arzü'l-mukaddese" gibi tabirlerle ya Kudüs'teki Beytülmukaddes'in ya da genellikle söz konusu şehrin de içinde bulunduğu Filistin topraklarının kastedildiğini belirtmişlerdir. Mescid-i Aksâ tabiri, İslâm'ın ilk dönemlerinde bazen Kudüs için de kullanılmakla birlikte asırlar boyunca bununla özellikle Harem-i şerif kastedilmiştir.[180]

Mescid-i Aksa; Asıl adı Ârâmîce Beth makdeşa, İbrânîce Beth hamikdaş ve Arapça Beytülmakdis olup "mukaddes ev" demektir; ilk kuruluşundan beri taşıdığı bu ad sonradan şehrin tamamını kapsamına almıştır. Şehir için müslümanların benimsediği Kudüs adı da aynı kökten gelmekte ve aslında şehri değil mâbedi ifade etmektedir. Minhâcî mâbedin on yedi kadar adı olduğunu söyler.[181]

İslâm âlimleri, Kur'ân-ı Kerîm'de el-Mescidü'l-Aksâ adıyla anılan ve çevresinin mübarek kılındığı belirtilen yerin Beytülmakdis olduğu konusunda ittifak halindedir. Arapça aksâ "uzak" anlamındadır ve mâbedin Mekke'ye uzaklığından dolayı bu ad verilmiştir. Mûsevîliğe göre mâbed dünya yaratılmadan önce de vardı ve gökte idi. Rab dünyayı onun gölgesinin düştüğü yerden yaratmaya başlamış, ardından o noktada Hz. Âdem'i yaratmıştır. Bir hadise göre ise burası, Mescid-i Harâm'dan sonra içinde insanların Allah'a ibadet etmeleri amacıyla yapılan en eski ikinci mâbeddir. Bugün Kâbe'ye çevresiyle birlikte Mescid-i Harâm denildiği gibi Mescid-i Aksâ'ya da çevresiyle birlikte Harem-i şerif denilmekte ve bununla eski Kudüs'teki kuzeyi 321, güneyi 283, doğusu 474 ve batısı 490 m. uzunlukta olan ve yer yer 30–40 m. yüksekliğe ulaşan surlarla çevrili bulunan, içinde Kubbetü's-sahra'nın de yer aldığı kutsal mekân kastedilmektedir. Mescid-i Aksâ'nın yerinin

---

[179] Kâmil Cemîl el- 'Aselî, **"Beytü'l-Maḳdis fî kutubi'r-rehalât 'inde'l-'Arab ve'l-müslimîn",** Amman, 1992, s. 82.
[180] Harman, **"Kudüs", DİA**, s. 325.
[181] Harman, **"Kudüs", DİA**, s. 326

tesbiti ve planlanması Hz. Dâvûd ile başlar. Ancak Allah mâbedin Hz. Süleyman tarafından yapılacağını bildirir.[182]

Hz. Peygamber'in Mi'rac yolculuğuna çıkmadan önce müslümanların kıblesi olan Mescid-i Aksâ'ya getirildiği İsrâ sûresinin ilk âyetinde açıkça belirtilmektedir. Hicretin ardından buranın kıble oluşu on altı-on yedi ay kadar sürmüştür. Bu durum İslâm'da Mescid-i Aksâ'ya verilen değeri göstermekte ve Kudüs'ün ele geçirilmesinden yıllar önce Resûl-i Ekrem'in söylediği, ibadet ve ziyaret maksadıyla gidilmesi gereken üç mescitten birinin Mescid-i Aksâ (diğerleri Mescid-i Harâm ve Mescid-i Nebevî) olduğu, bu mescidlerde kılınan namazın kişinin evinde tek başına eda edeceği namazdan elli bin kat daha çok faziletinin bulunduğu yolundaki hadisleri bunu pekiştirmektedir. Hz. Ömer, Kudüs'ün anahtarını teslim aldığında kendisi de bizzat çalışarak Mescid-i Aksâ'nın (Süleyman Mâbedi) Hıristiyanlık döneminde molozlar altında kalmış olan yerini temizletip Sahre'nin güneyindeki düzlükte cemaate namaz kıldırmış daha sonra da buraya bir mescit yaptırmıştır. İlk dönem İslâm kaynaklarında bu mescit hakkında fazla bilgi bulunmamakta, ancak 50/670 yılı civarında burayı ziyaret eden bir Hıristiyan hacının anlattıklarından Müslümanların haremin doğu duvarına yakın bölümünde yer alan harabenin üzerini kalaslarla kapatarak 3000 kişinin namaz kılabileceği büyüklükte basit bir mescit yaptıkları öğrenilmektedir. Keppel A. Cameron Creswell, söz konusu harabenin Titus'un askerleri tarafından yıkılan mâbedin kalıntısı olduğu kanaatindedir. Ya'kūbî'ye dayânan bir rivâyette, Mescid-i Aksâ'nın ikinci defa Emevî Halifesi Abdülmelik b. Mervân tarafından Mısır'ın yedi yıllık haracı ile inşa edildiği belirtiliyorsa da 90–96 (709–714) yıllarında Mısır valiliği yapan Kurre b. Şerîk dönemine ait Grekçe dîvân kayıtlarından binayı yaptıranın I. Velîd olduğu anlaşılmaktadır. 130'da (747–48) vuku bulan deprem sırasında mescitte büyük hasar meydana gelmiş ve bina ancak Ebû Ca'fer el-Mansûr zamanında (754–775) kapılarındaki altın ve gümüş kaplamalardan para bastırılarak tamir edilebilmiştir. 158'de de (775) yine deprem sebebiyle kısmen yıkılmış ve Mehdî-Billâh tarafından yenilenmiştir. Creswell o günden kalan bazı bölümlerin yardımıyla binanın planını çıkarmıştır. Buna göre

[182] Adnan Ali Rida en-Nahvi, **"Melhemetu Filistin"**, Dâru'n-Nahvî, Bas. V, Suudi Arabistan, 1994, s. 169–175.

Mescid-i Aksâ kıble duvarına dik uzanan ortadaki daha geniş on beş neften oluşuyor ve diğerlerine göre daha yüksek olan ve üst kısmında pencereler bulunan 11,8 m. genişliğindeki ana nefin ucunda çift cidarlı ahşap bir mihrap önü kubbesi, kuzey ucunda da ana giriş yer alıyordu. Kuzey duvarında, 6,5 m. enindeki diğer neflere de birer kapı açılmıştı; ayrıca yan duvarlarda da kapılar vardı. Binanın cephesi 102,8, derinliği 69,2 m. idi; yani 2/3 oranında enine geniş mescit planı burada da uygulanmıştı. Abbâsî dönemine ait ikinci önemli imar Halife Me'mûn zamanında (813–833) yapılmıştır.[183]

2. ESERİN MUHTEVASI "DİMEŞK'TEN KUDÜS'E YOLCULUK"

2.1. Birinci Gün

(17 Cemâziyelahir 1101/27 Mart 1690 Pazartesi)

Seyahatin ilk günü, pazartesi sabahının erken saatlerinde Dimeşk'ten başlar. en-Nablusî, Dimeşk'ten ayrılmadan önce, evvela Emevi Camisinde sabah namazını kılar, ardından da Emevi Camisinde Yahya (a.s)'ın makamını ziyaret edip, orada cemaate imamlık yapar. Seyahatinin ilk şiirini de şu dizelerle kaleme almış olur. [184][Remel]

قَــدْ رحلنـــا نحـــو بيـــتِ المقـــدس بكـــرةَ الإثنـــينِ وقْـــتَ الغَلَـــسِ

وبـــــدأْنا بصـــــلاة الصُـــــبح في جـــامِعِ الأمـــويّ والهـــمُّ نُســـي

وتجلَّـــــت لفـــــؤادي نفحـــــةٌ مـــن شـــذا يحـــي النـــبيّ المـــؤنس

"Pazartesi günü sabahın erken saatlerinde fecirde Kudüs'e doğru yol aldık.

Tüm dert ve kederleri unutarak Emevi camisinde sabah namazını kıldık.

Yahya (a.s)'in makamından burnumuza gelen hoş kokularla kalbimizi tatmin ettik."

---

[183] Harman, **"Kudüs", DİA**, s. 323–330.
[184] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 39.

Şiirinin dizelerini yazarak seyahatine başlar.

Müellifimiz Nablusî bu seyahate başlamadan birkaç gün önce gördüğü rüyayı şöyle ifade ediyor; *"Bir gurupla beraber evden yola çıkıyoruz, yürüyüşümüz Dimeşk'in sonundaki çarşının kapısına kadar devam ediyor. Orada, binmek için en güzel Arap atlarını bizlere takdim ettiler. Gurupla beraber atlara bindik. Bu atlar genç ve süratliydiler. İkişer ikişer binmiştik atlara."* Bu şekilde devam eden güzel bir yolculuğu rüyasında gören müellifimiz, rüyadan çok etkilenmiş ve bu rüyanın dördüncü gününde bu seyahate başlamıştır. Görmüş olduğu rüyayı bu seyahate yorumlamıştır.[185]

Yolculuğunun devamında daha Dimeşk'te iken başta üstatlarının olmak üzere âlimlerin, evliyaların, dost ve akrabaların kabirlerini ziyaret etmiştir. Ziyaret ettiği kabirler; öncelikle babası Şeyh İsmail b. Abdulgani en-Nablusî (el-Hanefî lakabıyla meşhurdur) ardından dedesi Şeyh Abdulganî en-Nablusî eş-Şafiî, ardından da babasının dedesi olan İsmail b. Nablusî'nin kabirlerdir. Aile kabristanını ziyaret edip Fatihalar okuyup dua ettikten sonra, başka bir kabristana gidip evliyalardan Şeyh Ahmet es-Surveciyî, Şeyh Necmeddin Hâlihan'ı, Bilal b. Hamâme (Bilal b.Rabâhe), Zeynep Hanımefendi, Şeyh Müdrik, Şeyh Ömer el-Hubbâz, Şeyh Ebu Yezid el-Bistamî, Şeyh Ahmed el-Havrî, Sa'd b. 'Ubbâde'lerin (sahabe) kabirlerini ziyaret ettikten sonra, Übeyye b. Ka'b (sahabe) hazretlerinin makamını ziyaret eder. Şeyh Zubyân'nın ve Dirar b. Ezurr'un (sahabe) kabirlerini ziyaret eder. Ayrıca kabristanda birçok âlim ve evliyanın kabirlerini de ziyaret eder. [186]

en-Nablusî, evliya kabir ziyaretlerine; Şeyh Arslan; Havlete bintu el-Ezurr, Şeyh Osman ve altı şehidin bulunduğu yerlerle devam eder. Her ziyaret esnasında; hem biraz dinlenir hem de Fatiha ve dualar okuyarak yoluna devam eder. Ardından da burada bulunan şehitleri ziyaret eder. Şeyh Ebu Şamî'nin de kabrini ziyaret etmeyi ihmal etmez. Her bir salih ve velinin kabrini ziyaret etmek ister. Büyük Şeyh Muhyiddin b. el-'Arabî'nin kabrini de ziyaret eder. Bu kabristanlar ve kabirler Dimeşk'te bulunmaktadır. Bunlardan kimi kabirler şehrin kuzeyinde, kimi kabirler

[185] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 40.
[186] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 42.

güneyde, kimi kabirler de doğu ve batı yönündeydi. Böylelikle müellif Kudüs seyahatine çıkmadan önce hem kabirleri ziyaret eder, hem de şehrin etrafında kısa bir gezi yapmış olur. Son olarak şehrin meşhur Kasyun tepesine de çıkmayı da ihmal etmeyen en-Nablusi, burada Şeyh Yusuf el-Kamenî, Şeyh Mahmut es-Sefeh, Şeyh Muhammed ez-Zagî ve Ebu Bekir b. Kavvâm'ın kabirlerini ziyaret eder.[187]

Seyahatine evliyaların ve akrabalarının kabirlerini ziyaret ile devam ederken, "Mezze" köyüne varmış olur. Burada Diheyetü'l-Kelbi'nin (sahabe) kabirlerini ziyaret eder. Sonrasında "Dariyya" köyüne doğru yoluna devam ederken, burada da; Ebu Süleyman ed-Darânî, Ebu Müslim el-Hevlânî, Bilal-i Habeşî (sahabe) ve İsrailoğulları nebilerinden olan Huzeykil peygamberin kabirlerini ziyaret eder.[188]

Ayrıca Dariyyâ köyünde Şeyh Harb'ın kabrini ziyaret eder. Şeyh Harb; Dariyyâli olmayıp, köylüler kendisini manevi bir değer olarak görürler. Harb'in, köyede manevi değer olarak ün kazanması hikâyesi; bir gün köylünün birisinin rüyasına gelir filan yerde benim kabrim vardır der rüyasına geldiği kişiye. O kişi gider orayı kazar orda kabir bulur. O günden sonra da orası hem köylüler için hem de dışarıdan gelenler için manevi bir değer kazanır. Şeyh Harb'in kabri bir mağarada bulunur ve bu mağarada temiz su da akar.[189]

en-Nablusî gurupla beraber geceyi "Dariyyâ" köyünde geçirir. Akşam köy ahalisi ile otururlar. Köylülerle beraber ilmi konular konuşurlar. Bu köyü ve köylüleri öven şu dizleri kaleme alır; [190][Muctes]

قـــــــــــومٌ بهـــــــــــم داريًّا مِـــــن أهلهـــــا قـــــرَّت العـــــينْ

يُفسِّـــــــــــــرون ويقـــــــــــرو ـــــن في العبـــــارات مـــــا بـــــينْ

وغـــــــــــيرهم في جـــــــــــلالٍ وإنهـــــــــــم في جلالَـــــــــــينْ

"Dariyyâ insanı gözlerin nurudur. Kişiyi bir hoş edip rahatlatırlar.

İbareleri açık bir şekilde okuyup tefsir ederler (Kur'an'ı)

---

[187] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 44.
[188] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 44.
[189] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 44.
[190] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 45.

Celal'ı (Allah'ı) meth ederek illa Celaleyn tefesirini okurlardı"

Bu gece ﴿ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفۡرَفٍ خُضۡرٍ وَعَبۡقَرِيٍّ حِسَانٖ ﴾ *(Onlar yeşil yastıklara ve güzel yaygılara yaslanırlar, (nimetlenirler)*.[191] âyetinin meal ve tefsirini gurup ve köy ahalisi ile beraber müzakere ederler. Böylelikle misafirliğin ve seyahatin ilk gecesi huzurla başlamış olur. Sabahın seherinde horozların ötüşü ile uyanır ve seyahatin ikinci günü başlamış olur.[192]

2.2. İkinci Gün

(18 Cemâziyelahir 1101/28 Mart 1690 Salı)

Seyahatin ikinci günü olan Salı günü, yolculuğa Şam'dan bir gurup daha kendilerine iltihak eder ve birlikte yollarına devam ederler. "Şeyh Han"ına varana kadar giderler. Burada durur ve istirahat ederler. Biraz istirahat ettikten sonra yollarına devam eder ve meşhur "el-'Avec" nehrine varırlar. Burada bu nehrin tatlı suyundan içer, temizlik ve abdest için bu suyu kullanırlar. Öğle namazını da bu yeşil yerde cemaatle kılarlar böylece içlerine bir huzur, mutluluk ve rahatlık gelir.[193]

Ardından "Sa'sa' köyüne doğru yol alırlar. Bu güzel yolculukta ve güzel köye karşılık olarak müellifimizin kaleminden şu dizeler dökülür; [194][Basît]

لله يـــومٌ مشَـــينا نحـــو سَعْسَـــعْ في صـــفاءِ أُنْـــسٍ بأفـــقٍ خـــير ممطـــورِ

فـــالغيم قـــارورة والشـــمسُ مَبخـــرةٌ فـــنحنُ مـــا بـــين ((مـــاورِدٍ)) وبخـــور

"Allah'ın bereketi o güne olsun, o gün ki; İçimiz rahat bir şekilde arkadaşlarla beraber Sa'sa' köyüne doğru yağmurlu bir şekilde yürüyorduk.

İnce berrak bulutlar güneşi buharlaştırıyordu. Sanki gül suyundan yapılmış buharlı bir havaydı. (yağmurlu ve kapalı bir hava)"

---

[191] Rahman Suresi 55/76.
[192] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 46.
[193] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 47.
[194] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 47.

Ardından "Sa'sa'da bulunan istirahat yerine çekilir, burada çok güzel bir gece geçirdiklerini ifade ederler. Geceleyin Arap koyunlarını yemek isteyen kurtların seslerine karşılık, dağlardan karın verdiği soğuk havayı dindirmek için odunlarla ateş yakarlar. İkinci günü de müellifimizin yazdığı şu dizlerle bitirir.[195] [Recez]

يا ليلـــــــــةً في سَعْسَـــــــــعٍ بتنـــــا بهـــــا في خبـــــلِ
والـــــــثلج قـــــــد قابَلَنـــــا في جبـــــــــلٍ مُنجَبـــــــــلِ
وقـــــد عجبنـــــا مُـــــذ بـــــدا وجُـــــه الربيـــــع المقبـــــلِ
واخضـــــرَّ شـــــارب الـــــربى وشـــــــاب رأس الجبـــــــلِ

"Ey Sa'sa' köyünün gecesi, bizler burada seninle dertleşip bir hoş olmuştuk.

Karlı dağda, çamurlaşmış bir dağ karşıladı bizleri.

(Karın erimesiyle) buharlaşan karı gördüğümüzde şaşırdık.

Yüksek yerler yeşil. Dağların zirvesi ise karla kaplıydı."

2.3. Üçüncü Gün

(19 Cemâziyelahir 1101/29 Mart 1690 Çarşamba)

Üçüncü günün sabahında artık bulundukları dağdan aşağı doğru indiler. Tüm gurup toplanarak aşağı tarafta öğle namazını cemaatle kılarak yollarına devam etmek için oradaki ahaliden en güzel yol tarifini aldılar. Bu şekilde yollarına devam ederler, "el-Kunaytara" köyüne varana kadar. Burada yemeklerini yiyip istirahat edip, geceyi burada geçirdiler. Aynı şekilde burada da gecenin ayazından korunmak için odundan ateşler yakarak, geceyi güzelleştiren yıldızları seyir etmeyi de ihmal etmediler. Müellifimiz bu geceyi de şu dizleri ile ifade etmeyi ihmal etmez; [196][Tavîl]

أيا قريّـــةً بتنـــا بهـــا مثـــل بردهـــا شتاءً وصيفاً قطّ في الارض لم نرَه
ومـــن جبـــل الشـــيخ انـــبرى شـــامنا عليهـــا, لهـــذا لقَّبوهـــا القنيطـــرة

[195] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 47.
[196] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 50.

"Ey (geceyi konaklayıp) uyduğumuz köy, yazı ve kışında hiç bir yerde görmediğimiz soğuğu sende gördük.

Cebeli Şuyuh'tan Şam'ı gördük, bu nedenledir ki buraya Kunaytara[197] *derler.*"

2.4. Dördüncü Gün

(20 Cemâziyelahir 1101/30 Mart 1690 Perşembe)

Seyahatin dördüncü gününde Perşembe sabahında gurupla beraber yolculuğa kalınan yerden devam edildi. Yüksek bir tepenin başında bulunan Şeyh Ebu en-Neda'nın kabri başında dualar yaptılar. Devamında 'Ukkâşa b. Muhsin'in de (sahabe) kabrini ziyaret ettiler. Ardından yeşil çölde temiz bir kaynak suyunda durup burada yemek yediler. Bu yeşil yerde öğle namazını cemaatle kılıp Yakup köprüsünün yakınında bir ağacın (la'la' ağacı) altında oturdular. [198]

Bu ağacın altında oturduktan sonra seyirlerine Yakup köprüsüne kadar[199] devam ederler. Bu köprünün Hicaz bölgesinde inşa edilen ilk köprü olduğu iddia edilmektedir. Bu köprüden "Şeri'a nehrine" doğru yürüdüler. en-Nablusi buranın doğallığını ve güzelliğini çok güzel şekilde överek, istirahat etmek, yemeklerini yemek için oturmaya geçerler. Yakup köprüsü hakkında dile getirdiği olduğu beyt; [200][Vâfir]

ربيــعُ الجســرِ طَلــقُ الوجــه زاهٍ يُحَيّــي عــين رائيــه بنــورِ

يُغّطــي وجــه تلــكَ الأرض منــه فيكشــف كــلَ هــمٍّ في الصــدور

بســطٌ أخضــر ولــه حــواشٍ مزخرفــةٌ بأنــواعِ الزهــورِ

"İlkbaharın bu köprüde vermiş olduğu güzel renkler tıpkı bir kadının güzel yüzü gibidir.

---

[197] Kunaytara'nın anlamı yüksekten bir yere bakmaktır. en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 49.
[198]. en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 51
[199] Yakup köprüsünün bir diğer ismi, "Yakup Kızları Köprüsü" dür.
[200] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 52.

Bu yeryüzünün hepsini güzelleştirip, gören gözleri nurla canlandırıp tüm kederi unutturuyor.

Her taraf yeşil olmuş, etrafı süslü çiçekler ve güllerle çevrilmiştir."

Gecenin sonuna doğru dinlenmeye çekilerek müellifimiz şu dizelerle dördüncü günün sonunu getirir. [201][Basît]

قد جئتُ في سفرة القدس الشَّريف روضٍ أريضٍ لأرضِ الجسر منسوب

برد القنيطرة, التصغيرُ كبَّره فيا سقى الله عنا جسر يعقوبِ

"Şerefli Kudüs şehrine giderken, bahçelerle dolu bir mekâna ki o yer gittiğimiz yere bir köprü görevi görüyordu.

Kunayatara'nın soğuğu büyüktür. İsmi tasgir ile büyütülmüştür. Allah'ın bereketi o günlere olsun."

2.5. Beşinci Gün

(21 Cemâziyelahir 1101/31 Mart 1690 Cuma)

Beşinci gün, mübarek Cuma günü, müminlerin toplandığı gün, ama seferde oldukları için Cuma'nın farziyati üzerilerinden kalkmış olduğundan Cuma namazını eda etmiyorlar. Yolculuğun beşinci gününde de huzurla yeşillikler üzerinde yollarına devam eder, "Yusuf kuyusuna" varır, burada durur bu tatlı ve berrak sudan içerler. Yusuf kuyusunun civarında yeşil meraların üzerinde bir süre durur, merada ikindi namazını kılarlar. Bu meranın güzelliği hakkında da şu beyti söylerler; [202][Hafîf]

يا سَقى الله جُبَّ يوسف لمّا قد أتيناهُ باشتياق وحبِّ

نحنُ من حُسن يوسف في زهورٍ ومن النَّبتِ في غيابة حبِّ

"Allah'ın bereketi o günlere olsun; Yusuf kuyusuna sevgi ve özlemle gittiğimiz güne...

---

[201] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 53.
[202] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 54.

Yusuf (a.s)'in vermiş olduğu güzellikler etrafa saçılıyordu. Bu çiçekler, yeşil otlar ve güzellikler içerisinde gıyabında Yusuf (a.s)'in sevgisiyleydik."

Bu güzel beyitten sonra yolculuk devam eder, yol üzerinde güzel kubbeli bir yer görür burayı ziyaret ederler. Bu kubbenin Şeyh Abdullah'a ait olduğu söylenir. Yolculuk "Münye Hanına" kadar devam eder. Münye Hanında durur, burada çadırlarını açar ve dinlenmeye geçerler. Münye'de "el-Kelh" çiçeği denilen güzel bir çiçek görürler. Uzun boylu ve güzel görünümlü bir çiçektir. Müellifimiz burada konakladıkları han olan "el-Münye hanı" hakkında şöyle bir açıklama yapar. Kimi buraya şeddeli olarak (المنيّة) "el-Müniyye" kullanır. Bu kelime ölüm anlamını içerir. Kimi de şeddesiz olarak kullanır. Bunun da anlamının emniyet olduğunu ifade eder.[203] Böylece beşinci günü de bu handa geçirmiş olurlar.

2.6. Altıncı Gün

(22 Cemâziyelahir 1101/1 Nisan 1690 Cumartesi)

Yolculuklarına sabahın erken saatlerinde devam ederler, ikindi vaktine kadar bir yeşil mera görüp burada hem dinlenip hem de ikindi namazlarını kılana dek. Ardından "tüccarlar çeşmeleri" denilen yere geçerler. Buranın da görkemli karşısında kendilerinden geçerler. "Tüccarlar çeşmeleri" kafilelerin uğrak yerlerindendir. Mısır'a veya Kudüs'e giden kafilelerin yolu mutlaka bu çeşmelerden geçer. Nablusî beytinde şöyle ifade eder. [204] [Hafîf]

قلـتُ لمـا أتـى بنـا الركـبُ يومـاً لعيـون التجـار وسـط النّهـارِ

منـــزلٌ طالمـــا أتَتْـــه أناسٌ مـــن عُـــين المُفْضـــلين الكبـــارِ

كـم عيـون التّجـار مـن أهـل شـامٍ جَمَـعَ القفـلُ في عيـون التّجـارِ

"Dedim ki; kervanımız günün ortasında "Uyunu Tüccara" geldiğinde,

Ne kadar tanıdık ve bilindik ayânlar varsa buraya geldiler.

---

[203] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 56.
[204] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 59.

Şam kafilelerinden birçok tüccar bu "Uyunu Tüccardan" gelip geçmektedir."

Ardından geceyi geçirmek için "en-Nâ'ura" köyüne geçerler. Bu gece, köy ahalisi kendilerini misafir edip ikramlarda bulundular. Misafirliğe ve o geceki misafirperverlik için Nablusî, şu beyti söyler:[205][Hafîf]

قـــد تركنـــا المبيـــت لمـــا رأينـــا في عيـون التجـار وحشـة صـوره

وبِنـــا الطُّـــرقُ لم تـــزل دائـــراتٍ ثم بتنـــا بقريـــةِ النَّـــاعوره

"Bu "Uyunu Tüccarda" kimsenin olmadığını gördüğümüz zaman, burada kalamayacağız dedik.

Bunu dedikten sonra da yolumuza devam edip "en-Nâ'ura köyüne" uyumaya gittik."

Böylece geceyi en-Nâ'ura köyünde geçirdiler. Guruba köylülerden salihler, evliyalar ve âlimlerin de iştirak etmesiyle geceyi sohbet ve muhabbetle geçirdiler.[206]

2.7. Yedinci Gün

(23 Cemâziyelahir 1101/2 Nisan 1690 Pazar)

Pazar günü sabahında gurupla beraber Kudüs'e olan özlemle yollarına devam ettiler. "Cenîn" şehrinin "Celeme" köyüne varana kadar. Binekleri ile birlikte ağaçların ve suyun bulunduğu yerlerde dinlendiler. Ardından yollarına devam ettiler, ta ki "Cenîn" şehrine varana kadar. Böylece Filistin topraklarının ilk şehrine de varmış oldular. Cenîn kale ile donanmış bir şehirdi. Cenîn şehri aynı şekilde o günün seyyah ve yolcuların uğrak yerlerinden biriydi. O günün şartlarına göre Cenîn hükümdarlığını Şerif Yahya b. Berakât yapıyordu. Kendisi ile görüşme fırsatları olmasa da vekili olan Süleyman Ağa hazretleri ile görüşme fırsatı buldular. Kafile, çadırlarını kalenin dışında kurdu. Bu esnada da Cenîn imamlarından Şeyh İsmail el-Hatip'de kafilenin ziyaretine geldi. Ayrıca Cenîn'de; Şeyh es-Salih Abdullah (İbn

[205] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 59.
[206] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 60.

Kerbâc lakabıyla meşhur), Abdullah b. Şeyh Hasan el-Fâlucî gibi evliya ve ilim adamları etraflarında toparlanarak geceyi bu şekilde geçirmiş oldular.[207]

2.8. Sekizinci Gün

(24 Cemâziyelahir 1101/3 Nisan 1690 Pazartesi)

Sekizinci günde Cenîn'de velilerden olan Ebu Cemra lakaplı, Şeyh İzeddin Ebu Muhammed'i ziyaret ederler. Ayrıca "Beytu Tarabya" emirlerinin medfun olduğu kabirleri de ziyaret ederler. Cenîn daha önce Beytu Tarabya emirlerinin hükümdarlığı altındaydı. Burada Şeyh Guneym el-Meczub el-'Aclûni'nin kardeşi olan Şeyh Ganâim el-Meczum'un da kabrini ziyaret ederler. Böylelikle birçok evliya ve âlimi de ziyaret ederek yolculuklarına devam ederler. Nablusî; Cenîn ziyaretini yine bu dizelerle ifade eder; [208][Hafîf]

قـــد أتينـــا إلى حمـــى جينـــينِ ونزلنـــا بقـــرب حصـــنٍ حصـــينِ

ثمَّ زُرنا غنـــائم الشَّـــهم مـــن قـــد فـــــاز بالسِّـــــر ثمَّ عزالـــــدينِ

واجتمعنـــا بأهـــل حـــالٍ وشـــطحٍ وانخـــــلاعٍ وعفَّـــــةٍ ويقـــــينِ

وأقـــاموا بالـــذكر وقـــت ســـامعٍ يُظهـــرون التمكـــين في التلـــوينِ

وحضـــرنا في وقـــتهم وانطربْنـــا ورأينـــــا شـــــوَاهِدَ التَّعيـــــينِ

فســـقى الله أرضَ جينـــين مـــن أر ض تسـامت بالآل مـن ياسـينِ ...

"Cenîn yakınına geldik ve burada bulunan bir kalede durduk.

Arından sır ve keramet sahibi Ganâim'i ziyarete geldik. Arından da İzeddini ziyaret ettik.

Sonra Allah aşığı, inançlı tasadduk ve iffet sahibi insanları ziyaret ettik.

Burada zikir edenleri müşahede ettik. Bu halleriyle imani ve zikrin her halini de görmüş olduk.

---

[207] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 62.
[208] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 64.

Kendi gözlerimle kerametlerini gördüm ve gerçek Allah aşığı olduklarına şahitlik ettim.

Allah'ın bereketi Cenîn topraklarında olanlara olsun. O Cenîn halkı Yasin ailesindendir."

2.9. Dokuzuncu Gün

(25 Cemâziyelahir 1101/4 Nisan 1690 Salı)

Seyahatin dokuzuncu günü, günlerden salı, Cenîn şehrindeki üçüncü günlerindeler. Cenîn'de bir köye doğru yola koyulup burada Şeyh İsmail el-Hatib'i ve babası Şeyh Muslihiddin'i ziyaret ederler. Bu köyde çadırlarını kurup buradaki âlimlerle oturup sohbet ederler. Bu köyde imar edilmiş olan zaviyeyi de ziyaret etmeyi ihmal etmezler. Bu zaviyede medfun olan Abdulkadir Geylanî zürriyetinden olan keramet sahibi Şeyh Nasrullah el-Ya'budî'nin kabrini de ziyaret ederler. Nablusî burada; aşağıdaki beyti yazar:[209][Serî']

/الله يـــومٌ فيـــه قـــد سِـــرتُ مـــن جينـــينَ أبغـــي طـــالع الـــنجحِ

وضِـــفتُ في يَعْبُـــدَ أهـــلَ التقـــى وزُرتُ نصـــــــر الله بالفـــــــتحِ

"Allah'ın bereketi o güne olsun. Cenîn'de yürüdüğüm o günde Allahtan muaffakiyatler dilerim.

Birçok Allah dostunu ziyarette bulundum. O gün Nasurllah el-Fethi de ziyarette bulundum."

Bununla birlikte Şey İsmail el-Hatip de bu seyahate nazaran uzun bir kaside ile başta misafirlerine olmak üzere Nablusî'ye hitaben şiirler söyler.[210]

Bu köye yakın bir mağarada Meczubiler'den olan Şeyh Zaid diye bir âbid bulunduğunu duyarlar. Gurupla beraber dağın eteklerine doğru giderek mağaranın yakınlarında bu abidi ziyaret ederler. Şeyh Zaid yerde oturmuş, kahve övüyordu. Yanına gidenlere kahve ikram etmeden onları bırakmazdı. Buraya ziyaretine

[209] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 65.
[210] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 66.

gidenlerin mutlaka çok güzel bir kahve içeceğini ifade eder en-Nablusî. Kendisi de aslen bu köyden olan Şeyh Zaid, önceleri köylülerin hayvanlarını otlatmakla meşgulken, efendisinin vefat etmesi ile artık köyde durmaz ve dağın eteklerindeki mağarada sade bir hayatla yaşamına devam eder. Köylüler de bu değerli insana kıymet verir, işlerinde onunla istişarede bulunurlardı. Ardından bu değerli insanla vedalaşıp tekrar köye geri döndüler. Geceleyin Şeyh Maslahaddin'e misafir olup, kafileye ikramlarda bulunur. Geceyi de bu köyde geçirdiler.[211]

2.10. Onuncu Gün

(26 Cemâziyelahir 1101/5 Nisan 1690 Çarşamba)

Onuncu günün Çarşamba sabahında köylülerle beraber kahvaltıya Şeyh Maslahaddin de iştirak etti. Şeyh Maslahaddin seyahate iştirak ederek, oğlu Şeyh İsmail'i de yolculuğa dâhil etti. Ardından Cenîn şehrinin on üç km. batısında bulunan " ʻArrâbe" köyüne doğru yöneldiler. Bu köye varır varmaz ilk önce Yakup (a.s)'ın evlatlarından olan ʻİrâbil (a.s)'in (peygamber) kabrini ziyaret edip dualar ettiler Fatiha okudular. Yol üzerinde Şeyh Muhammed eş-Şemâlî'nin kabrini de ziyaret ettiler. Köyden uzaklaştıklarında Şeyh Murcan'ı ziyaret ettiklerini unuttular. Ancak yolun meşakkatinden ötürü geri dönmediler.[212]

Yol üzerinde bulunan "Fahme" köyünden de geçtiler. Burada da Şeyh Kessab'ın kabrini ziyaret ettiler. Devamında ʻAcca" köyüne geçtiler. Burada da peygamberlerden olan ʻAcʻac (a.s)'in kabrini ziyaret ettiler. Devamında "er-Rema" köyüne geçtiler. Burada da yine peygamberlerden olan Huzeykil (a.s)'ın kabrini ziyaret ettiler. Devamında da "es-Seylân" köyüne geçtiler. Burada da Yakup (a.s)'ın çocuklarından olan Nebi Seylân'ı ziyaret ettiler. Sırada "el-Lâviyye" köyü vardı. Burada da Lâvin (a.s) peygamberin kabrini ziyaret ettiler. Yolun devamında meşhur şehitlerin kabirlerini ziyaret ettiler. Ardından "Burka" köyüne vardılar. Buraya atfen Nablusî; şu iki beyti yazdı; [213][Basît]

---

[211] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 67.
[212] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.69.
[213] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 70.

ضــفنا بِبُرقــة مــن أعمــال نابُلُــسٍ أهــل المكــارم في الأخــلاق والشــيم

قومــاً لقــد جمــع الله الكــريم لهــم بــين القــرينين بــشّ الوجــه والكــرم

"Nablus ehlinden olan "Berkâ" köyüne misafir olduk. Bu insanlar güzel ahlak sahibi ve cömertler.

Allah bu insanlarda cömertliği toplamış. Cömertlikleri yüzlerine de vurmuş, yüzlerinden cömert oldukları belli oluyor."

Burada da öğle namazını eda edip "Sebsetiyye" köyünün yoluna koyuldular. Bu köyde Yayha (a.s)'ın bedeninin bulunduğu, yine Yahya (a.s)'ın annesinin kabri ve Şeddad b. Evs'in de kabri burada olduğu söylenir. "Sebsetiyye" aslında Filistin demektir. Bunu şöyle açıklayabiliriz. Dimeşk Şam'dır. Dimeşk isminin yanında Şam ismi de kullanılır. Ama Şam kelimesi daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Aynı şekilde "Sebsetiyye" hem kendisine has bir isim olmak üzere kullanılırken, ayrıca Filistin topraklarının hepsi anlamını da taşıyarak daha geniş bir alanı da kapsamaktadır. el-Hanbelî tarih kitabında neden buraya Filistin denildiğine şöyle bir açıklama getirir; "*Bu topraklara ilk gelen ismin, Filistin b. Kûhîn b. Lu'tin b. Yunan b. Yafes b. Nuh olması hasebiyle bu toraklara Filistin denilmiştir.*" [214]

Müellifimiz Filistin topraklarını şu şekilde açıklar; Mısır yollarından başlayan Filistin toprakları Gazze ile devam eder. Filistin topraklarının en önemli şehri hiç şüphesiz Kudüs şehridir. Önemli şehirlerinden biri de Askalan şehridir. Nablus ve el-Halîl şehirleri de önemli şehirlerindendir. Yafa ve Eriha şehirlerini de zikretmeden olmaz.[215]

Yahya b. Zekerriya (a.s)'in Nablus yakınlarında şehit edildiğini ve bedeninin burada, başının da Dimeşk'te Emevi camisinde olduğunu da ayrıca ifade eder.[216]

Yol üzerinde olan "Sebsetiyye" köyüne geldiler. Öncesinde büyük bir kilise olan ve şimdi cami olarak kullanılan yere geçtiler. Caminin girişinden sonra bir kapıdan geçerek aşağı doğru indiler. Burada Yahya (a.s) ve oğlu Zekeriya (a.s)'in

---

[214] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 71.
[215] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 72.
[216] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 72.

kabirleri bulunuyordu. Burada kendilerine Fatiha okuyarak yollarına devam ettiler. Köyden çıktıktan sonra yolda Şeyh Şu'la'nın kabrini, Şeyh el-Kasım el-Cundî (r.a)'ın makamını da ziyaret etmeyi ihmal etmediler. Bu şekilde yola devam edip, yolda durmadan Nablus şehrine vardılar. Nablus hakkında el-Hanbelî'nin de dediği gibi; *"Kudüs şehri kadar mukaddes bir şehirdir Nablus. Nablus'tan birçok âlim ve ayân çıkmıştır. Nablus'ta birçok kaynak suyu ve meyveli ağaçlar bulunur. En meşhur ağacı da zeytin ağaçlarıdır. Kendi senedi ile Ka'b'ın şu sözünü nakleder; Allah'ın beldeleri arasında en çok Şam'ı severim. Şam topraklarından da en çok Kudüs'ü severim. Kudüs topraklarında da en çok Nablus'u severim"* sözünü de etmeden durmaz müellifimiz.[217]

Bu şekilde müellifimizin de özel olarak muhabbet duyduğu şehre ikindi vakti giriş yaptılar. Hemen girişte gurupla beraber ikindi namazını kıldılar. Ardından şehrin merkezine doğru yol aldılar. Şehrin merkezine vardıklarında güneş batmak üzereydi. Şehrin girişinde birçok dost ve muhip kendilerini karşılamış, özlem ve muhabbet dolu sohbete başlamışlardır. Nablus'ta birçok değerli makam, mekân ve şahsiyetin olduğunu burada olmanın bile özel bir an olduğunu ifade ediyor Nablusî. Nablus'ta tanınmış bir aileden olan Mutesellim'in evine geçtiler. Dimeşk eşrafından olan Ali Şerbecî'in önerisi üzerine buraya misafir olurlar. Burada beş gün kendisine misafir olurlar. Ev sahipleri kendilerine sevgi, muhabbet ve güler yüzlülüğünü hiç bir zaman eksik etmediler.[218]

Nablus'a geçtiklerinde Nablus'un önde gelenleri ile oturdular. Bunlardan; Şeyh Abdulhafız el-Müftî el-Hanefî, oğlu Şeyh Mustafa, Seyyid Ahmed el-Hanbelî, Şazelî halifelerinden Şeyh Taha b. Muhammed de çocukları ve kardeşleri ile beraber gurubu ziyaret ettiler. Bunlarla beraber İbn Harise lakabıyla meşhur Şeyh Ahmed kendisi de Şazelî halifelerinden olup sulh ahalisindendir. Aynı şekilde Şazelî tarikatının halifelerinden Şeyh Abdulgafur da gurubu ziyaret edenler arasındadır. Bu

[217] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 74.
[218] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 75.

şekilde Nablus'un önde gelen âlim ve ayânları, başta müellifimiz olmak üzere gurubu ziyaret etmiş oldu.[219]

2.11. On Birinci Gün

(27 Cemâziyelahir 1101/6 Nisan 1690 Perşembe)

Nablus'ta kalınan beş günün, ikinci gününde Kudüs'ün kefillerinden[220] ve Kudüs bilginlerinden olan insanlarla bir araya geldiler. Bunlardan biri Murtaza Paşaydı, kendisi ile beraber Şeyh Ganâyim b. Musa kendisi de Kudüs dağındandı. Beraber öğle namazını kılıp bir süre vakit geçirdiler. Ardından gurupla beraber, şehrin girişinde bulunan, Yakup (a.s)'in evlatlarının medfun olduğu yere geçtiler. Orada bulunan güzel bir mescide girdiklerinde, hemen girişte karşılarına büyük bir kabir göründü. Onun altında da bir mağara vardı. Denilir ki orada Yakup (a.s)'in evlatları medfundur. Hemen yanı başında bulunan taşın üzerinde orda medfun olanların isimleri yazılıdır. Bunlar Yakup (a.s)'in evlatlarıdır; Robin, Lavî, Bünyamin, Zunî, Sisuhu ve Teftunî'nin dışında iki isim bulunur bu isimleri bilemediklerini ifade ederler. Aynı şekilde el-Hanbelî ve İmam Beydâvi de kitaplarında burada Yakup (a.s)'in evlatlarının medfun olduğunu ifade ederek on iki isim kaydederler.[221]

Burayı ziyaret ettikten sonra Bişr el-Hafî'nin[222] de makamını ziyaret ederler. Şehrin dışında büyük bir kubbe olan, saray kubbesine benzeyen ve içerisinde girişi olan, Sebil kubbesini de ziyaret ederler. Ardından kırk nebi adıyla meşhur olmuş, ‘Amud adamları diye bilinen kişilerin mekânını ziyaret ederler. Burası ayrıca büyük mağaraların bulunduğu bir yerdir. Burada Hz. Ali'nin makamı da olduğu yeri ziyaret etmeyi ihmal etmezler. Yollarına devam ederken yüksek bir dağda medfun olan salihlerden olan Şeyh ‘Umaduddin ve babası Şeyh Muciruddin'in de kabirlerini ziyaret ederler. Ardından geniş bir yer olan, minber ve mihrabı olan Âdem (a.s)'in

---

[219] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 77.
[220] Kefil sözcüğü eserde asıl Kudüslü olup Kudüs hakkında bilgi sahibi olanlar anlamını taşımaktadır. en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 78.
[221] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 78.
[222] Ebû Nasr Bişr b. Hâris b. Abdirrahmân b. Atâ b. Hilâl el-Hâfî el-Mervezî (ö. 227 / 841). İlk devir sûfîlerinden. Mustafa Kara, “Bişr el-Hâfi”, **DİA**, 1992, VI, 221.

namazgâh yeri mekânı da ziyaret ederler. Ardından da Ulu Camiye geçerek burada ikindi namazını kılar ve şehirde kaldıkları evlerine dönerler[223]

Menzillerinde kendilerine birçok ziyaretçi gelmeye devam eder. Burada da kendilerini "Kaysın köyünden" olan Şeyh Nassâr ziyaret eder. Gurupla beraber tekrar ulu camiye akşam namazını kılmak için giderler. Burada Şazelî tarikatı ile beraber oturur geceyi mülahazalarla geçirirler. [224]

2.12. On İkinci Gün

(28 Cemâziyelahir 1101/7 Nisan 1690 Cuma)

Yolculuğun on ikinci günü, Nablus'ta geçirdikleri beş günün üçüncü sabahında, evde bir süre dinlendikten sonra gurupla beraber hamama giderler. Gittikleri bu hamam güzel ve şirin bir hamamdı. Bu hamımın ismi "el-Halîl hamamıydı". Hamamdan çıktıktan sonra müellif şu dizeleri kaleme alır: [225][Remel]

زرتُ في بلـــــــدتنا نابلـــــــسٍ في أهـــل أصـــلٍ في العُـــلا منغـــرسِ

أهـــــل إكـــــرامٍ وجـــــودٍ وتقـــــى مـــا لَهُـــمْ غـــير الهـــدى مـــن حـــرسِ

عنـــــدهم آنســـــتُ نـــــوراً لائحـــــاً مثـــــل موســـــى طالبـــــاً للقـــــبسِ

دوحـــة الـــوادي لـــه الظـــلّ الّـــذي يـــنعش الفـــارس قبـــل الفـــرسِ …

"Şehrim olan Nablus'ta kadim dostları ve hatırı sayılır insanları ziyaret ettim.

O insanlar kerem, cömert ve Allah dostu insanlarıdır. O insanların koruyucusu Allah'tır.

Bir ışık gördüm orada, o ışık Musa (a.s)'in gördüğü ışık gibi ateşi kırmızı ve şiddetliydi.

---

[223] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 80.
[224] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 80.
[225] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 82.

Ağaçlarıyla yeşillikleriyle buranın vadisi güzeldir. Ata binmeyi seven kişi burada atına binmekten çok burayı seyir etmek ve burada durmak ister."

Hamamın ardından cuma namazını eda etmek için Ulu Camiye doğru gittiler. Camiye girdikleri gibi karşılarına küçük bir oda çıkmış, odaya geçtiklerinde meşhur âlimlerden Şeyh Ebu Bekir en-Nablusî'nin medfun olduğuna şahit olurlar. Orda merhum Şeyh'in oğluyla karşılaşıp, kendisi ile hasbi hal ettiler. Cuma namazını kıldıktan sonra gurupla beraber camide toplanıp âlim ve salihlerden olan Şeyh Salim el-Esmer ile görüştüler. Kendisi ile beraber bölgenin Hanefî müftülerinden olan Abdulhafız'ın odasına geçtiler. Burada uzun bir süre oturup bölgenin âlimleri ile karşılaştılar. Bu odada ikindi namazını kıldıktan sonra gurupla beraber kendilerini misafir eden Şeyh Ahmed en-Nablusî'nin evine geçtiler.[226]

2.13. On Üçüncü Gün

(29 Cemâziyelahir 1101/8 Nisan 1690 Cumartesi)

Nablus'ta geçirecekleri beş günün dördüncü sabahına vardıklarında, seyahatin on üçüncü günü gelmiş çatmıştı. Müftü Şeyh Abdulhafız'ın bahçesine ziyarete gittiler. Nablus evlerinden söz eden müellifimiz; Nablus evlerinin tek katlı olduğunu ahşapla değil de taşla imar edildiğini söyler. Birçok evin kendisine has bahçe ve ağaçları vardır. Burada kuşların ve doğanın sesi de bir başkadır der. Gittiği bahçeye methiyeler dizen Nablusî; [227][Vafir]

وبســـتانٍ دخلنـــا فـــوق ســـطح لـــــه درجٌ كأمثـــــال القصـــــورِ

فســـيحُ الصـــدرِ مُتَّســـع النـــواحي بـــه الأشـــجار مطلقـــةُ الزهـــورِ...

"Buranın bir bahçesi vardı ki; bu bahçe bir sarayın bahçesini arındırıyordu. Bu bahçede dama çıkmak için de bir merdiveni vardı.

Bahçe çok geniş ve etrafı da en güzel çiçeklerle doludur."

---

[226] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 83.
[227] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 85.

Bu bahçeden ayrıldıktan sonra derviş Murad er-Rumî'nin ziyaretine giderler. Ardından Şeyh Said'in dîvânına gider oturur, buraya da Şeyh Selcî b. Şeyh Muhammed Ebu Rubbî gelir. Sonrasında da Hicaz Şeylerinden Hicazî b. Mahmud sohbetlerine dâhil olur. Sohbet halkası gittikçe genişler aralarına Şeyh İsa b. Muhammed gelir. Sonrasında buradan ayrılmak için müsaadelerini ister, Seyyid Eminuddin en-Nablusîye misafir olurlar. Uzun muhabbetten sonra da menzillerine dönerler.[228]

2.14. On Dördüncü Gün

(30 Cemâziyelahir 1101/9 Nisan 1690 Pazar)

Seyahatin on dördüncü günü gelmiş, Nablus'ta misafirliğin son günü de gelip çatmıştı. Nablus eşrafı kendilerini uğurlamıştı. Guruptan bir kısım Kudüs'e doğru yol alırken, bir gurup Abdulganî en-Nablusî ile yolculuklarına devam ederler. Gurupla beraber yolculuklarına devam eder ve geniş bir toprak olan, etrafında zeytin ağaçlarının da olduğu ağaçlı bir mekân olan, aziz bir peygamberin (ismi söylenmiyor) kabrine gelene dek. Burada bir süre oturup dinlenirler, dua ve Fatiha okurlar. Ardından bineklerine binerek 'Averta" köyüne devam ederler. Köyün mescidine giderler. Derler ki bu mescidin içinde bulunan mağarada kırk peygamber medfundur. Herevî[229] 'Avreta köyü hakkında şöyle eder; *"Köy Nablus'ta Kudüs yolu üzerindedir. Bu köyde Yuşa b. Nun ve Mufaddal b. Harun gibi yetmiş peygamber bulunur."* Burada ayrıca Allah peygamberi Mufaddal ve Mensur'unda kabirlerini ziyaret ederler. Bulundukları yerde yeşilliğin ve doğallığın çok güzel olduğunu da ifade eder. Öğle namazını eda ettikten sonra Nablusî bu köyde irfan sahibi bir genç ile karşılaşır. Bu gencin ismi Şeyh Muhammed b. Hammâd'dır.[230]

Buradaki ziyaretlerinden sonra tekrar yola koyulurlar. "Cemma'in" köyüne varırlar. Kimisi de buraya "Cemm'ail" demektedir. Bu köyde onları Şeyh Sallah,

---

[228] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 87.
[229] Ebü'l-Hasen Takıyyüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Alî el-Herevî el-Mevsılî (ö. 611/1215). *Kitâbu'l-İşârât ilâ ma'rifeti'z-ziyârât* adlı eseriyle tanınan seyyah, Şâfi'î âlimi. Cevat İzgi, "HEREVÎ, Ali b. Ebû Bekir", DİA, TDV Yay., İstanbul. 1998, XVII, 221.
[230] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 89.

Şeyh Abdulhak ez-Zeytâvî el-Ömeri el-Mısrî karşılar. Kendileri ile beraber oturur ve sohbet ederler. Nablusî buranın hakkında şöyle bir beyit söyler:[231] [Tavîl]

بقريـــةِ جمَّعـــين جئنـــا جماعـــةً مـــن الخـــير جمَّعـــين كـــلّ كمـــالِ

كـأنَّ وجـوه القـوم في سـاعة النـدى بـــدور تمـــامٍ في ظـــلام ليـــالِ

"Toplu olarak "Cemma'in" köyüne geldik. Bu köy ismi üzere olduğu gibi her türlü güzelliği kendinde toplamıştır.

Buradaki ahalinin yüzü gece karanlığında bile dolunay gibi parlıyordu"

Buraya yakın yerde olan Yakup (a.s)'in evlatlarının kabrini ziyaret ederler. Şam'a göç etmeden önce buralarda yaşayan ve şu anda burada medfun olan dedelerinin kabrini ziyaret eder. Ve ardından geceyi de bu köyde geçirirler[232]

2.15 On Beşinci Gün

(1Recep 1101/10 Nisan 1690 Pazartesi)

Köyde sabahleyin Şeyh Muhammed ez-Zeytâvi'yi ziyaret edip yollarına devam ederler. Yol üzerinde bulunan "Merda köyüne" geçerler. Ardından "'Ukbetu'l-Leben hanına" varırlar. Bu handa iaşelerini yapıp biraz dinlendikten sonra yol üzeri medfun olan sahabelerden Abdurrahman b. Avf ve Ömer b. Ümeyye'nin kabirlerini ziyaret ederler.[233]

Ardından "Sincil" köyüne geçerler. Burada bir müddet istirahat ettikten sonra "'Ayn Beyrud Köyüne" yönelirler. Burada kendilerini misafir eden menzile geçer ve geceyi bu köyde geçirirler.[234]

---

[231] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 90.
[232] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 90.
[233] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 94.
[234] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 94.

2.16. On Altıncı Gün

(2 Recep 1101/11 Nisan 1690 Salı)

Seyahatlerinin on altıncı günü ve Kudüs'e doğru yol alınmış hızla Kudüs'e doğru ilerliyorlar. Bir saat kadar bir süre "Bi're" köyünde konaklayıp yola devam ettiklerinde yol üzerinde Şamual Peygamber ve Hz. Yakub'un evlatlarından ve Hz. Yusuf (a.s)'in kardeşlerinden olan Bünyamin'e dua edip Fatihalar okuyup yollarına devam ettiler. Ve Kudüs'ün girişine ulaştıklarında Şeyh İbn Hacer el-'Askalân'inin Kudüs'e vardığında söylemiş olduğu şu dizeleri söylediler:[235] [Vâfir]

إلى البيـــت المقـــدَّس قـــد أتينـــا جنـــان الخلـــد نُـــزلاً مـــن كـــريمِ

قطعنـــــا في مســـــافته عقـــــاباً ومـــا بعـــد العقـــاب سِـــوى النَّعـــيمِ

"Ve Kudüs'e doğru geldik. Kudüs cennet gibi bir yerdir. Zira Allah buraya kendi tarafından ikramda bulunmuştur.

Buraya varana kadar birçok sıkıntı ve keder geçirdik. Ama Kudüs'e vardığımızda bunları unutup rahatlık göreceğiz."

Kudüs'te Cerrâhiyye Medresesinde Şeyh Cerrâh'ın kabrini ziyaret ederek kendisine Fatiha ve dua okuyarak Kudüs'ü keşfetmeye devem ettiler. Ardından şehrin kapısına doğru yöneldiklerinde kendilerini; Şeyh Selahaddin el-'İlmî, oğlu Şeyh Ebu Bekir ve kardeşi Şeyh Ali, âlimlerden Şeyh Mahmud es-Sâlemî, Mesicid-i Aksa imamlarından Seyyid Halîl İmam Şafiî, akrabası Mescid-i Aksa hatiplerinden Şeyh Muhammed b. Cum'a gibi âlimlerden oluşan bir heyet karşıladı ve beraber şehrin kapısına doğru ilerlediler. Artık şehrin en görkemli, en muhteşem kapısı olan, taşlarla dizayn edilmiş olan, surlara açılan meşhur " 'Amûd" kapısından içeri girerler. 'Amûd kapısı Osmanlı sultanlarından Süleyman Han tarafından (Kanuni Sultan Süleyman) inşa edildiği bilgisi de burada kendilerine verilir[236]

Kudüs etrafı surlarla çevrili bir şehirdir. Şehrin on kapısı vardır. Bunlar; kuzeyde 'Amûd ve Daiyye kapıları, es-Sâhire ve Deyru's-Sırb kapıları, kıble

---

[235] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 95.
[236] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 97.

tarafında, Megaribe, Sıhyûn (Davut) kapısı, batı tarafında küçük kapı, günümüzde el-Halîl kapısı olarak bilinen Mihrâb kapısı, er-Rahbe kapısı ve doğu tarafından Esbât kapısıdır. [237]

Kudüs'e giriş yaptıklarında müellifimiz şu dizleri söyler;[238] [Vâfir]

سَـعِدنا في دخـول القـدس لمـا صـعدنا في ذُرا أوج السُّـعودِ
ولا عجـب إذا الأقـدار مِنَّـا سَمَـتْ وترفَّعـت أعلـى الوجـودِ
فـإنَّا قـد تفاءلنـا لأنّا دخلنـا القـدس مـن باب العمـودِ

"Kudüs'e girdiğimizde çok sevindik. En büyük arzumuzdu buraya varmak. Buraya vardığımızda da en büyük sevinci yaşamış olduk.

Bu bizim için çok garip bir şey değildi zira Allah kaderimizi böyle güzelleştirmişti.

En büyük temennimizdi 'Amûd kapsından geçmek. Bu kapıdan geçtiğimizde de Allah'tan çok isteğimiz vardı."

'Amûd kapısından içeri girdiklerine hemen karşılarına el-Lü'lü'îyye Medresesi ile karşılaşırlar. İçeri girip burada medfun olanlara dualar okuyup şehrin sokaklarından ve çarşılarından geçerek hareme giden yoldan yollarına devam ederler. Harem-i Şerife vardıklarında en-Nablusî; şu beyitleri kaleme alır; [239][Tavîl]

ولله يـوم القـدس إذ طلعـتْ بنـا ركائبنـا كـالنجم في طـالع السَّـعدِ
وسـرنا الى تلـك الـبلاد نزورهـا إلى المسـجد الأقصـى, إلى منتهـى
فيـا حُسـن وقـتٍ قـد أتينـا بجمعنـا ومن سوق قطّانين لاحت ربا نجدِ
وأشـرقتِ الأنـوار للحـرم الّـذي تقـدَّس بالتفضـيل والفخـر والمجـدِ
وجِئْنـا فأقبلنـا عليـه كأننـا مـن البُعـد أقبلنـا على جنَّـة الخلـدِ

[237] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 97.
[238] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 98.
[239] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 98.

"Bereket Kudüs'e girdiğimiz güne olsun. Zira nasibimiz büyüktü. Gurubumuzun kısmeti yıldızlar gibiydi.

Şehre giriş yaprak şehrin içinden yürüyerek yolumuza devam ettik. En büyük isteğimiz ve gayemiz Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmekti.

Kattânin çarşısından geçerek yüksek bir yerde durmak ve burada mescidi görmek ne güzel bir zamandır.

Zira burada fazileti, kerameti yüksek olan o nurlu Haremi görmeye başlamıştık.

Buradan görmeye başlamakla sanki cennete olan karşılama gibi gelmişti bizlere."

"el-Kattânin" kapsından Harem-i Şerifin geniş sahasına giriş yaptılar. Haremin on dört kapısı vardır. Bunlar; Esbât kapısı, Hutta kapısı, el-'Atem kapısı, Gavânime kapısı, en-Nazır kapısı, el-Hadid kapısı, el-Kattânin kapısı, el-Mathâra kapısı, Silsile kapısı, Magâribe kapısı, Rahmet kapısı, el-Cenâiz kapısı, es-Sulâsi kapısı ve son olarak da el-Muzdaviç kapısıdır.[240]

el-Hanbeli tarih kitabında haremin alanı hakkında şöyle der: *kuzeyden güneye 66 zira, batıdan doğuya doğru ise 46 ziradır.*[241] el-Hâremin alanı; kuzeyi 321, güneyi 283, doğusu 474 ve batısı 490 m. uzunlukta olan ve yer yer 30–40 m. yüksekliğe ulaşan surlarla çevrili bulunan, içinde Kubbetü's-Sahrâ'nın de yer aldığı kutsal mekân kastedilmektedir.

Hasan eş-Şazelî'nin okumuş olduğu kıraatle beraber, Sultanîyye medresesine doğru giderler. Sultanîyye medresesisin bir diğer ismi de Eşrefiyye medresesidir. Osmanlılar zamanında inşa edilen bir medresedir. Müellifimiz bu medreseye binaen nazmettiği şiirlerinden; [242][Vâfir]

---

[240] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 99.
[241] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 99. Zira'; Dirsekle orta parmak ucu arasındaki kısmı ifade eden ölçü birimi.
[242] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 102.

وســـــلطانيةٍ في القـــــدس كُنّـــــا نقابـــل فوقهـــا طـــوراً بطـــورِ

نَبِيـــتُ برفـــرفٍ عـــالٍ شـــريفٍ ونُصـــبح في ذرا أعلـــى القصـــورِ

وتلـــك أجـــلُّ مدرســـةٍ تســـامتْ بأنـــواع الحماســـن في الظهـــور…

"Kudüs'te bulunduğumuz zaman Sultanîyye medresesi ile karşılaşır ve birbirimizi görürdük.

Sultanîyye medresesinde yüksek bir yerde uyuyorduk. Burada uyandığımızda sanki bir sarayda uyanmışız gibi geliyordu bizlere.

Sultanîyye medresesi çok kıymetli ve çok şerefliydi. Zira buranın içinde çok hayırlı ve güzel şeyler vardı."

Daha bu medresedeyken öğle namazı için ezan okunur ve namazı cemaatle eda etmek için Sahrâ Camisine geçerler. Burada her mezhepten imamlar namazları kendi mezheplerinin namazı eda ediş şekli ile eda ediyorlar. Kendileri de bu görkemli camide Hanefî mezhebine mensub imamın arkasında namazı kılıyorlar. Haremin içerisinde birçok mescit bulunmakta, her vakit namazında farklı mescitlerde farklı imamlardan namazı eda etme imkânı vardır. Ayrıca bayram, yağmur ve cuma namazları için dışarıda avlunun hemen yanında bulunan mihrapta namaz kılınır, mihrabın hemen yanında bulunan minberde de hutbe okunur. Böyle olması fazilet açsından daha iyidir diye ifade ediyor müellifimiz.[243]

Hz. Süleyman Beytu'l-Makdis'i inşa ettikten sonra burada kurban keser ve (Peygamberimizden nakledilir), Allah'tan üç şey ister; *Allah'ın hükmüne uygun hüküm verme kabiliyeti, kendisinden önce ve sonra hiç kimseye nasip olmayacak mal-mülk sahibi olmak ve yaptırdığı mescidine ibadet niyeti ile girecek herkesin, oradan bütün günahlardan arınmış olarak anasından doğduğu günkü gibi çıkması… Hz. Peygamber, Hz. Süleyman'a ilk iki dileğinin verildiğini söyler ve "Üçüncü dileğinin de verilmesini umarız"* diye buyurur.[244]

---

[243] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, age, s. 105.
[244] Müslim, Mesâcid 40, Hadis no: 542, I, 385.

Peygamberimizden rivâyet edildiğine göre; *"Kişinin evinde namazı kılmasının sevabı birdir. Herhangi bir mescitte namazı eda etmesinin sevabı yirmi beştir. Mescidi Aksa'da eda ettiği bir namazın sevabı elli bindir. Nebevi mescidinde eda ettiği bir namazın sevabı elli bindir. Mescidi Haram'da eda ettiği bir namazın sevabı ise yüz bindir."* Devamında sahabe şöyle bir soru sorar, neresidir el-Aksa dediğinde, Peygamber efendimiz (S.A.V) "أرض المحشر والمنشر" *"orası mahşer ve toplanma yeridir"*. ve devamında *"oraya gidin ve orada namaz kılın"* diye emir telakki etmektedir. Sahabeler, eğer gidemesek diye sorduğunda peygamber efendimiz; "*öyle ise kandillerine yağlar gönderin*" ifadesinde bulunur. Bununla beraber peygamberimiz; *"kim burayı ziyaret eder ve burada namaz kılarsa tüm günahları af olunur"* diye buyurur. [245] Böylelikle müellifimiz, bu ve buna benzeri birçok hadis rivâyeti ile Kudüs'ün, Mescid-i Aksa'nın ve burada namaz kılmanın önemine bu şeklide değinmiş oluyor. [246]

Öğle namazını eda ettikten sonra Sahrâ'yı ziyaret edip dualar ettiler. Bu mescidin altında bulunan mağaraya indiler. Burada siyah mihrap vardı, orda iki rekât namaz kılıp dua ettiler. Burada çıkan tatlı sudan içerler. Derler ki Sahrânın altında dört büyük nehir çıkar (birleşir), bunlar cennet nehirlerindendir. Bu nehirler; Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil nehirlerdir.[247]

Sahrâ'nın anlamı kaya demektir. Bu mescit peygamber efendimizin miraca çıktığı kayânın üzerine inşa edilen bir mescittir. Abdülmelik b. Mervan tarafından inşa edilmiştir. Sekizgen kubbeli mimari özellikli en güzel mimari yapılardandır. [248] Hadiste şöyle ifade edilir. "صخرةُ بيت المقدس من صخور الجنة" *"Beytü'l-Makdis'teki kaya (Sahrâ) cennet kayalardan bir kayadır.*" Yine Allah (c.c) 'ın Sahrâ'ya ithafen şöyle

[245] İbn Mâce Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, **"es-Sünen"** (nşr. M. Mustafâ el-A'zamî), İkâmetu's-Sala ve's-Sunne fihâ, Riyad 1403/1983, 5/198.
[246] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 106.
[247] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 111.
[248] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 111.

dediğini ifade ederler; " من أحبَّك أحببته, ومن أحبك أحبَّني" *"Seni seveni ben de severim ve seni seven beni sevmiştir."*[249]

Rivâyet edilir ki; Sahrâ mescidinin bulunduğu kaya havada olan bir kayadır. Bu kaya yeryüzü ve gökyüzü arasında bir kayadır. Bu kayayı yukarda tutan Allah'ın emri ile melekler görevlidir. [250]

Hz. Ömer Kudüs'ü fethettiğinde şehrin anahtarı kendisine teslim edilir. Kıyame kilisesinde (bu kilise Hıristiyanların Hz. İsa'nın tekrar dirileceğine inandıkları kilisedir) şehrin anahtarı Hz. Ömer'e verilir. Haçlılar zamanında el-Aksa "çok azametli tapınak" diye özel bir kilise yapılmıştı. Hz. Ömer ilk iş olarak kiliseye çevrilmiş olan bu Mescid-i Aksa'yı kiliseden arındırıp çöplük ve kir içinde olan Sahrâ'yı kendi elleri ile temizlemek olur. Zira bu mescit âyetle sabit olmuş ve İslam âlemi için önemli bir mescittir. ﴿ سُبْحَانَ الَّذِي اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَآ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴾ *(Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.)*[251] âyetine nail olan mescittir. Zira bu mescit Mekke'de başlayân ve Kudüs'te devam eden bir yolculuğun simgesidir [252]

Nablusî Sahrâya atfen uzun bir şiir yazar, bu şiirin ilk kısmı şöyledir; [253][Basît]

يا صـــــــخرة اللهِ يا شـــــــريفهْ مرفوعـــــة في الهـــــوى منيفـــــهْ

تســــــتَّرت بالبنـــــــاء لباســــــاً مـــن أعـــين الحاســـدين خيفـــهْ

"*Ey şerefli Kubbetu's-Sahrâ, sen kalplerde yüksek bir yere sahipsin.*

[249] Hadislerin kaynakları bulunamamış, müellifimiz kendi eserinde kaynak vermemiştir.
[250] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 115.
[251] İsra Suresi 17/1.
[252] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 118.
[253] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 121.

Kubbbetu's-Sahrâ'nın kubbesi içinde kin ve nefret olanların hasedini örtmek için bir örtü gibidir."

Müellifimiz bu şekilde sayfalarca Sahrâ'yı metheden beyitler yazar.

Sahrâ mescidinin altındaki mağaranın Hz. Hızır (a.s)'in makamı olduğu da söylenir. Sahrâ mescidinin aydınlığı için her gün kandiller yakılır. Aynı şekilde Sahrâ'nın altındaki mağarada da kandiller yakılır. Her gece bu mağaranın kapısı ziyaretçiler için tekrar tekrar açılır. Bu mescidin içerisinde bulunan kayada peygamberimizin miraca çıktığında Burak bineğine binmeden önce bastığı kayada ayak izlerinin de olduğu ifade edilir. [254]

Nablusî şiirinde bu durumu şöyle nazım eder; [255][Remel]

قـام في الصَّـخرة طـه المصـطفى ... ليلـة المعـراج والرّسـل خـدمْ

وبـدا التـأثير مـن أقدامِـه ... عـبرةً لمِـا بهـا الصَّـخر اصـطدمْ

وعجيـبٌ كيـف في صـلْد الصـفا ... يظهـر التـأثيرُ مـن لحـمٍ ودمْ

إنَّـه معجـزةٌ لا عجـبٌ ... وهـو للشـكّ وللريـب هَـدَمْ

فـاتني لـثمُ ثـرى أقدامـه ... فتبرَّكْـتُ بآثار القـدَمْ

"Peygamber (s.a.v) Miraç gecesinde bu Kubbetu's-Sahrâdaki kayada durdu. Bütün resüller yanında ve ona hizmetkârdı.

Peygamber (s.a.v) bu kayaya bastığından dolayı ayak izi çıktı orda.

Çok gariptir; o kadar sert bir kayada, kandan ve etten olan bir şey nasıl olur da iz yapar.

Garip değil bu durum. Zira bu bir mucizedir. Bu insanın kalbine iman koyup inandırandır.

Benden geçti, onun gezdiği toprakları öpemedim. Ama izini öpeceğim şimdi.

---

[254] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 124.
[255] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 125.

Ardından gurupla beraber doğu tarafında üzerinde kubbe veya herhangi bir şey olmayan İdris (a.s)'in ayak izlerini ziyaret ettiler.

Abdülmelik b. Mervan tarafından inşa edilen Kubbetu's-Sahrâ, yüksekliği elli bir zira‘ mescidin alanı yedi zira‘ sekizgen kubbenin altında özel ve anlamlı kaya üzerine inşa edilmiş bir mescittir. Mescidin dört kapısı vardır. Bunlar; birincisi, sol taraftan kıble tarafında mihrabın yanında olan kapıdır. Bu kapıdan direkt olarak mağaraya inilir. İkinci kapı doğu kapısıdır, Haremin Silsile kapısının hemen karşısındadır. Bu kapıya İsrâfil kapısı da denilir. Üçüncüsü kuzey kapısıdır. Bu kapıya da cennet kapısı denilir. Dördüncüsü batı kapısıdır. Arından gurupla beraber kuzey kapısı olan cennet kapısına doğru yöneldiler. Burada altından bir parçayı ziyaret ettiler. Bu altın parçasının cennetten bir parça olduğu iddia edilir.[256]

Harim-i Şerifin içinde Silsile Kubbesine doğru gidip burayı da ziyaret ettiler. Silsile kubbesi Sahrâ mescidinin doğu kapısının karşısındadır. Burada iki rekât namaz kılıp dua ettiler. Bu kubbe çok zarif ve küçük bir kubbe olup mihrabı ve on bir köşesi bulunmaktadır. [257] Silsile kubbesi hakkında peygamberimizden şu hadis rivâyet edilir: “*Kim silsile kubbesinde iki rekât namaz kılar ve dua edip tövbe ederse, anasından doğduğu gün gibi günahsız olur ve kim burada şehit olmayı dilerse Allah ona şahadeti verir.*”[258]

Sonrasında Miraç Kubbesine giderler. Bu kubbe de Sahrâ mescidinin batı yönünde bulunur. Silsile kubbesinden farklı olarak etrafı kapalı olup kapısı mevcuttur. İçerisinde çok güzel ve zarif bir mihrabı bulunmaktadır. Kapıyı kendileri için açtırıp burada iki rekât namaz kılar ve dua ederler. Peygamberimizin de burada İsrâ gecesi namaz kıldığını söylenir. Peygamberimizin iki rekât namaz kıldıktan sonra ismi buradan Miraca çıktığı ifade edilir. Ardından yollarına devam eder Burhaneddin minberini ziyaret ederler. Bu minber dışarıda kılınan bayram namazları için kullanılan minberdir.[259]

---

[256] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 135.
[257] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 137.
[258] Hadisin Ebî Zer (r.a)’dan rivayet ettiği söylenir. Hadis kaynaklarında bu hadise rastlayamadık. Müellifimiz hadis kaynağı vermemiştir.
[259] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 139.

Sonrasında merdivenlerden kıble tarafından aşağı inerek Mescid-i Aksa'ya[260] doğru inerler. Altında bir mağara olduğu bu mağaranın İbrahim (a.s)'in mağarası olduğu söylenir. Burada yapılan duanın makbul olduğu ifade edilir. Mescidin kapısının hemen önünde güzel ve ihtişamlı bir tas bulurlar. Bu tasa binaen Nablusî şu iki beyti kaleme alır;[261] [Kamil]

ولقد شهدتُ قبالة الاقصى الذي وردتْ إليه بنا كبارُ موارِدِ
كأسا من الحجر الرُّخام مدوَّراً في بركةٍ جمعت لفكرٍ شاردِ
وأتيتُه فشربت منه فيا له كأساً تدفّق بالزُّلال البارِدِ

"Aksa'nın karşısında büyük bir kaynak suyunun olduğuna şahid oldum.

Su yuvarlak olmuş orada da bardak bulunuyordu. O yuvarlak olan sudan bardaklara sular giriyordu ki o bardaklardan su içmek için.

Bende tam o kaynak suyunun bulunduğu yere geldim ve o sudan içtim. O su kişinin içini serinletiyordu."

Bu sudan içtikten sonra Mescidin kapısına doğru yöneldiler. Mescid-i Aksa'nın yedi kapısı mevcuttur. Ortadaki kapı en büyük olan kapıdır. Doğu tarafında küçük bir kapısı vardır, bu kapıya Hızır kapısı denilir. Onuncu kapısı eski Aksa camisine açılan bir kapıdır. Kendileri de onuncu kapıdan girerek eski Aksa camine doğru yol aldılar. Eski Aksa Camisi Megaribe Mescidinin hemen yanındadır. Kadim mescit, el-Aksa'nın en köklü ve en eski mescidi olup mescide taştan yapılmış merdivenlerden geçerek el-Aksa caminin altından gidiliyor. Bu mescitte, Kur'an-ı Kerim'de sözü edilen Yahya (a.s)'in mihrabı da mevcuttur. Yine burada güzellikle imar edilmiş bir de minber bulunur. Nablusî dizlerinde şöyle ifade eder;[262] [Tavîl]

إلى المسجد الأقضى بي الله قد أسرى وفكَّ بإطلاقي من القيد عن أسرى
وشاهدتُ أنوراً هناك تَشعْشَعَتْ وكم كَسَفت شمساً وكم خفتْ بدراً

[260] Günümüzde bu mescide Kıble Mescidi denilmektedir.
[261] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 140.
[262] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 143.

وجئـتُ فصـادفتُ العنايـةَ والهـدى وقـــرَّبني باعـــاً وقرَّبتـــه شـــبراً

ولاحـتْ لعيـني قَبَّـة النـور تنجلـي على العبـد حـتى أدهشـت مُقلـتي

وهيبـــــة أرواح النبيـــــين لم تـــــزل وإنّ قلـــوب العـــارفين بهـــا أدرى

"Allah'ın lütfu ile bir daha Mescid-i Aksa'ya geldim. Ona özlem ve sevinçle (hapisten çıkmışçasına) el-Aksa'ya vardım.

Burada yanan ışıklar gördüm. O kadar kuvvetliydi ki o ışıklar (nur gibi) güneşin ve ayın aydınlığını kapatıyordu.

Burada Allah'ın yardımını ve rahmetini gördüm. Allah'ın yardımı öyle bir şey ki ben ona ne kadar yakın gidiyorsam o bana daha da yakınlaşıyordu.

O kubbe nur gibiydi Nur kubbesi olmuştu. O nur o kadar aydınlatıyordu ki gözlerim o nura inanmayıp gözlerim şaş oluyordu.

Burada peygamberlerin nurunu his ediyordum. Allah dostları işte bu nuru hisseder."

Burada bulunan ve taşlardan inşa edilmiş olan bir mihrap bulunmaktadır. Mihrabından ötürü kimleri buranın Ömer mescidi olduğunu ifade etmektedir. Zira Hz. Ömer burayı fethettiğinde burada namaz kılmıştır. Diğer taraftan bu mihrabın yanında bulunan bir de minber vardır. Buradaki mihraba kimi kaynaklarda da Yahya (a.s)'in mihrabı olarak geçmektedir.[263]

Ardından Davut (a.s)'in mihrabına doğru gittiler. Burada yapılan duaların da makbul olduğu söylenir. Burada da iki rekât namaz kılıp dua ettiler. Buranın tövbe mekânı olunduğu da söylenir. Sonrasında da Marife denilen yerin yanında yine kadim mescit tarafında bulunan, aşağı doğru inilen tarafta Hz. İsa (a.s)'in beşiğine doğru gittiler. Burada taşlardan yapılmış bir beşik şekli vardır. Burası Meryem validemizin ibadet ettiği yerdir. Aynı zamanda bu mekânda Hz. İsa (a.s)'in havarileri de ibadet ederdi. Burada dualarının kabul olunduğunun ifadesi üzerine dua edip, iki rekât da namaz eda ederler. Ardından dışarı çıkarak surun dışında kalan alanı

[263] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, age, s. 143.

izlediler. Surun aşağısında kalan taraf kendilerine şöyle tarif edildi; *Bu alanda mahşer olacağı için karşı tarafta da Sırat köprüsü kurulacak Sırat köprüsünü geçemeyen şu vadiye düşecekler, bu nedenle de bu vadiye, Cehennem vadisi denilir*. Şuanda cehennem vadisinin karşısı Yahudilerin mezarlığıdır. ﴿ فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴾ *(Derken aralarına kapısı olan bir sur çekilir. Bunun iç tarafında rahmet, onlar (münafıklar) tarafındaki dış cihetinde ise azap vardır.)*[264] ayetinde geçen bu kapının Beytu'l-Makdis'te olduğu vadinin de cehennem vadisi olduğu ifade edilir.[265]

Ardından Rahmet ve Tövbe kapılarına doğru gittiler. Şuanda bu kapıların girişleri yoktur ve kapalıdır. Buraya Hz. İsa (a.s)'in ineceği, kâfirlerle savaşıp, Muhammed ümmetinin yanına geçeceği söylenir. Burada da dua yaptılar. Sonrasında Hz. Süleyman (a.s)'in tahtının olduğu yere geçtiler. Bu taht, mescidin en doğusunda bulunan yerdir. Sonrasında da üzerinde küçük bir kubbenin bulunduğu bir kaya parçası gördüler. Buranın ne olduğunu sorduklarında, kendilerine buranın Hz. Süleyman'ın mabedin hepsini inşa edene kadar ikame ettiği yer olduğu söylendi. Kimisi burada nebi Süleyman'ın medfun olduğunu söylediler. Burada da dua edip ayrıldılar. Sonrasında da başka bir kayanın üzerinde kapalı bir alan buldular. Bu kapıyı da açtıklarında küçük bir kubbesinin olduğunu gördüler, buranın da Hz. Davut (a.s)'in makamı olduğu, isminin de Musa kubbesi olduğu ifade edildi.[266]

Mescid-i Aksa'nın dört minaresi vardır. Magaribe kapısının üzerinde bulunan Magaribe kapısı minaresi, Silsile kapısının üzerinde Sultanîyye medresesinin üstünde bulunan Silsile kapısı minaresi, Gavânime kapısının yanında bulunan, mescidin kuzey tarafında son kısımda bulunan Gavânime kapısı minaresidir. Yine kuzey kapısı tarafında olan Esbât ve Hutta kapıları arasında bulunan Esbât kapısı minaresidir.[267]

---

[264] Hadîd Suresi 57/13.
[265] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 146.
[266] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 149.
[267] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 150.

Mescid-i Aksa alanında birçok ağaç bulunur. Bu ağaçların içinde incir, yaban ağaçları ve en çok zeytin ağacı vardır. Bu ağaçlar özellikle alanda istirahat edilmesi için önemli bir yere sahipler.[268]

Ardından Magâribe mescidine geçtiler. Bu mescit, Kadim mescidin dışında, haremin sınırları içerisinde bulunup, kadim mescidin batı yönüne düşmektedir. Ardından Burak mahalline geçtiler. Burası peygamberimizin Mekke'den geldiği bineğini bağladığı yerdir. Aşağı tarafına geçtiklerinde küçük bir mescit görürler. Burası neresi? diye sorduklarında. Kendilerine buranın peygamberimizin namaz kıldığı yer olduğu söylendi. Kendileri de orada iki rekât namaz kıldılar. Sonrasında da Aksa mescidinin aşağısına inip burada bir bahçe gördüler. Hemen yanında karanlık bir mescit gördüler. Aydınlık olsun diye mum yakıp yollarına devam ettiler, bu mescidin hangi mescit olduğunu sorduklarında buranın ilk Aksa mescidi olduğunu ifade ettiler. Sonrasında tekrar yukarı çıkıp Sultanîyye medresesine döndüler. Burada memleketin önde gelen kişileri ile oturup sohbet ettiler. Kudüs müftüsü Şeyhu'l-İslam Şeyh Abdurrahim ile sohbet ettiler. Ayrıca, âlimlerden el-Munîf b. Ebu Latif b. İshak b. Şeyh Ömer ve oğlu Muhammed Sellâme de hazır bulunuyordu. Bunlarla birlikte Seyyid Abdurrahim Efendi'nin dedesi Seyyid Ömer, Şeyh İmam Derviş Efendi et-Tâluvî, Mustafa Efendi, Seyyid Abdullatif Efendi, Seyyid Abdussamed, Şeyh Mustafa el-İlmî, Seyyid Muhammed, Eminuddin Efendi el-Halîli el-Makdisî, Şeyh Mahmud es-Selâmî, Şeyh Muhammed b. Şeyh Bedreddin, Şeyh Muhammed el-Karmî gibi aralarında Mescid-i Aksa'nın imamlarının, hatiplerinin ve karilerinin bulunduğu birçok Kudüs ayânı ve ileri geleni ile medresede oturdular. Bunlarla birlikte askeri kesimden birçok kişi ile müşerref oldular.[269]

Bunun üzerine Nablusî; şu beytleri yazar;[270] [Tavîl]

ألا إنَّ عقـلاً افضـل النـاس كلهـم ولولاه في الأحكام ما ظهر النقلُ

فـتىً هـو في بيـت المقـدّس كوكـبٌ مضيء وفي أرض الكرام هو البُقْل

[268] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 150.
[269] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, 153–156.
[270] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 156.

/وحسبك من فخرٍ بأنك دائماً بك النَّاس في الدارين تدرك يا عقلُ

"Akla Bey herkesten daha iyi ve hayırlıdır. Şayet onun hükümdarlığı olamasa Kudüs'te herkes güvenle dolaşamazdı.

O Kudüs'ün parlayan yıldızlı bir genciydi. O bu yeşil ve bereketli toprakların cömerdiydi.

Ey nefsim! Dünya ve ahreti tanıman için bunlar sana yeterlidir."

Bununla birlikte Nablusî bu cemaati ve bu şehri metheden uzun uzun methiyeler ve şiirler ele alır.

2.17. On Yedinci Gün

(3 Recep 1101/12 Nisan 1690 Çarşamba)

Sultanîyye medresesinin misafiri olarak geçirdikleri ikinci gün ve seyahatin on dördüncü günün çarşambası gelip çatmıştı. Aynı şekilde bugün de misafirler, ayânlar, âlimler gelip gitmiştir. Müftü Abdurrahim Efendi, en-Nablusî'ye uzun bir şiir nazmeder, en-Nablusî de onun şiirine güzel bir şiirle karşılık verir. Abdurrahim Efendi ziyaretine gelen her âlimin duasını alır kendilerine de dua ederdi. Ziyaretine gelen Şeyh Ahmed el-İlmi, en-Nablusî'yi ve gurubu kendi evine davet eder, en-Nablusî de bu davete gurupla beraber gider orda sohbet ve muhabbetle vakit geçirirler. Akşam namazı vakti Hareme gelir, Sahrâ mescidinde akşam ve yatısı namazını eda edip, kaldıkları meşhur Sultanîyye medresesine geri dönerler.[271]

2.18. On Sekizinci Gün

(4 Recep 1101/13 Nisan 1690 Perşembe)

Sultanîyye medresesinde kaldıkları vaktin büyük bölümü Kudüs ayânları ve âlimlerinin ziyareti gerçekleştirdi. Bu ziyaret on sekizinci günde de devam eder. Bu ziyaretçilerden biri de Seyyid Şeyh Muhyiddin b. el-'Arabî el-Hâtemi et-Tâî'di. Aynı

[271] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 161.

şekilde müellifimiz ve diğer misafir Seyyid Şeyh Muhyeddin b. el-'Arabî el-Hâtemî et-Tâ'î arasında güzel şiirlerle birbirlerine methiyeler dizildi.[272]

Gurupla beraber bugün de Seyyid Abdurrahim Efendi'nin ziyaretine gittiler. Burada kendisi ile ilmi sohbette bulundular. Burada da Abdurrahim Efendi kendilerine peygamber efendimizi medheden uzun bir şiir nazmedip okundu.[273]

Seyyid Abdurrahim Efendiyi ziyaret ettikten sonra hareme geri dönüp burada Şeyh 'Aladdin el-Basîr ve Sufî şeyhlerinden Şeyh Musa'nın türbelerini ziyaret etti. Kendilerini ziyaret etmek isteyenleri karşılamak için Sultanîyye medresesine geri döndüler. Kendilerini bir gurup öğrenci ziyaret eder, bu öğrenciler Şeyh Arlsan ed-Dimeşkî'nin tevhit kitabından bir bölümü müzakere ederler. Sonrasında kendilerini evine davet eden kendilerine ikramlarda bulunan sevgili bir dostlarının evine giderler. Yol üzerinde Şeyh 'İyd'in kabrini ziyaret ederler. Dostlarının evinden çıktıktan sonra ihtişamı güzel, suyu tatlı, havası temiz, buhur kokulu bir hamama giderler. Bu hamamı övmek amacıyla; şu şiiri yazar.[274][Vâfir]

ألا لله حمَّـــــــامٌ دخلنـــــــــا إليـــه مبـــاركٌ طبـــق الرجـــاءِ

رأينـــــا فيـــــه منفعـــةً وخـــيرا وأنـــــواع المســـــرَّة والهنـــــاءِ

وللقـــدس الشـــريف بـــه افتخـــارٌ علـــى كـــل الـــبلاد بلطـــف مـــاءِ

وكيـــف ومـــاؤه مـــن وجـــه غيـــبٍ جـــرى وأمـــدّه غيـــثُ الســـماءِ

"Allah'ın bereketi üzerine olsun. Bizler hamama rica ile geldik.

Burada menfaatli ve çeşit çeşit sular gördük.

Kudüs'ü-Şerif diğer beldelere nazaran bu suyun burada olması ile iftihar duymaktadır.

Bu su nasıl güzel olmasın. Bu su kaynağı bilinmeyen bir kaynak suyu olmakla beraber yağmur suyu da bu suya karışmaktadır."

---

[272] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 162.
[273] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 173.
[274] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 173

Hamamdan çıktıktan sonra yol üzerinde Şeyh Ebu Rîş ve Şeyh Gubyân'ın kabirlerini ziyaret edip davet edilen eve geçtiler. Burada en güzel gecelerden birini geçirdiklerini ifade ettiler.[275]

2.19. On Dokuzuncu Gün

(5 Recep 1101/14 Nisan 1690 Cuma)

Seyahatin on dokuzuncu gününe denk gelen cuma günü de gelip çatmıştı. Kıble tarafında bulunan Sahyûn kapısı denilen ve Davut kapısı olarak da bilinen kapıyı kullanarak şehrin surlarının dışına çıktılar. Şirin bir saray olan kubbesi ihtişamlı olan yerde Davut (a.s)'in kabrini ziyaret ettiler. Burada geniş bir sahada mihrap ve minberi olan yerde iki rekât namaz kılıp dualar ettiler. Bunun üzerine müellifimiz; buraya atfen şu şiiri kaleme alır. [276][Remel]

يا نـــــــــــــبيَّ اللهِ يا داود يا مــن لــه في ثــي القبرنــورٌ وضــيا
يا مـــــن لـــــه اســـــتخلفَ في خَلْقِـــه حيـــث علـــيهم وَليـــا
وجبـــالُ الأرض سُـــــجِّرن لـــــه معـــه ســـبَّحن حـــتى رضـــيا
قـــد أتينـــا لحمـــى حضـــرتكم بانكســـارٍ وخشـــوعٍ وحيـــا
ووفقنـــا عنـــدكم وانطرحـــتْ شـــدَّة عنّـــا وعجـــزٌ وعيـــا
وبكـــــم ســـــعدت زورتنـــــا وإلـــيكم ســـرُنا قـــد هُـــديا
مـــن نـــداكم جئـــتكم ملتمســـاً وقبـــولاً عـــاجلاً مرتجيـــا

“Ey Allah'ın nebisi, Ey nebi Davut, Ey kabrinden zahiri nurlar çıkan;

Ey milletleri içerisinde halife olan değerli nebi;

Dağlar bile Davut (a.s)'in hizmetine girip onunla beraber Allah'ı tesbih ettiler. Ta ki O razı olana kadar.

---

[275] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 174
[276] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 176.

Senin cenabının bulunduğu makbere hoş korku, takva ve huşu içersinde ziyarete geldik.

Sana gelip seni ziyaret ettiğimizde üzerimizden bir yük kalkmış gibi hafifledik. Yorgunluğumuz gidip içimizdeki kötü hisler de def olup gitti.

Bu ziyarete çok sevindik. Zira bu ziyaret güzel bir oluşumla gerçekleşti ve hidâyeti senin huzurunda bir daha bulduk.

Sana gelişimiz seni sevdiğimizden sana olan sevgimizi rica etmek içindi. Bilesin ki biz seni sevenleriz bizleri dergâhında kabul eylemendir."

Ardından cuma namazını eda etmek için gurupla beraber Mescid-i Aksa'ya gelip minberin hemen yanında hatibi dinlediler. Hatibin hutbesi üzerine müellifimiz; aşağıdaki şiiri kaleme alır. [277][Remel]

قـــد زهـــا المِنْبَـــرُ عُجبـــا مُـــذ ترقّيـــتَ خطيبـــا

أتـــرى ضـــمّ خطيبـــاً أم تـــرى ضـــمّخَ طيبـــا

"Bu minber ki; eskiden beri hatip hutbe okurken kendisini çok tekebbür ettiğini görüyorum.

Bu minberin kendisini büyütmesi acaba üzerinde bir hatibin hutbe vermesi midir? Yoksa kendisini güzel kokularla bürümesi midir?"

Hutbeyi okuyan Aksa hatiplerinden âlim şeyh Muhammed Bedruddin b. Cem'a idi. Namazı eda ettikten sonra yeryüzünde dağılıp, gurupla beraber Şeyhu'l-İslam Seyyid Abdurrahim Efendiye misafir olmaya giderler. Bahçesinde, güzel ve zengin kitaplığının yanında, meyve veren ağaçların ve çiçeklerin eşliğinde oturdular. Burada ilmi bir meclis oluştu ve ilmi sorular sorularak cevaplar verildi. Sorulardan birisi de aynı dönemde aynı mekânda iki peygamber gönderildi mi sorusuydu. Bu sorunun üzerine söz alan Nablusî; ﴿اِذْهَبَا اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰىۚ﴾ (*"İkiniz Firavun'a gidin.*

[277] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 178.

Çünkü o azmıştır.")[278], gibi âyetlerle aynı dönemde aynı mekânda birden fazla peygamberin gönderildiğini ifade etmeye çalıştı. Böylelikle bu mecliste peygambere methiyeler, salâvatlar ve mevlitler okunarak meclis bir ilim ve zikir meclisi oldu. Akşam namazını eda etmek için meclistekilerle beraber Sahrâ camisine gidildi. Yatısı namazından sonra gurupla beraber tekrar kaldıkları yer olan Sultanîyye medresesine geri döndüler.[279]

2.20. Yirminci Gün

(6 Recep 1101/15 Nisan 1690 Cumartesi)

Bu mukaddes şehre seyahat edilen yirminci günde de dost ve âlimleri ziyaret etmeye devam ettiler. Şeyh Ebu Bekir b. Şeyh Ahmed el-'İlmî'yi ziyarete gittiler. Yollarının üzerinde bulunan Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kırmî'nin türbesini ziyaret edip dualar ettiler. Hemen yanında salihlerden ve Kudüs ayânlarından olan oğlu Şeyh Sallâh da bulunuyordu. Burada bulunan zaviyede Şeyh Ahmed el-Musebbit'in de kabrini ziyaret ettiler. Ardından zaviyenin yanında bulunan şirin mescide girip burada bir kahve içecek kadar oturdular. Bu zaviye Şeyh Muhammed el-Karmî'nin hayatta iken ikame etmiş olduğu zaviyedir. Geçmişten beri bu bahçeli zaviyede âlimler toplanır burayı, ziyaret eder, ilim meclisleri kurulurdu. Bu zaviye hakkında Nablusî; şu beyitleri söyler. [280][Hafîf]

قـد أتينـا إلى الـرياضِ صـباحاً ونَعِمْنـا مـن الصَّـبا بأمـانِ

ورأينـا خـواتم الزّهـر لمـا سـقطتْ مـن أنامـل الأغاصـانِ

"Sabah öyle bir bahçeye geldik ki bu bahçede doğudan esen serin bir rüzgârın nimeti ile karşılaştık.

O rüzgârın esmesi ile ağaçlarda bulunan bazı dal çiçekleri dökülüyordu."

Sonrasında Bedrîyye şehitleri denilen şehitliğe gittiler. Burada dualar edip Fatihalar okudular. Ardından Kudüs'te meşhur olan Haseki Tekiyyesine gidip, hemen

[278]Taha Suresi 20/13.
[279] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 180.
[280] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 185.

girişte bir kabirle karşılaştılar. Bu kabrin kimin kabri olduğunu sorduklarında; Mücahit Şeyh Sadeddîn b. er-Rasâfî'nin kabri olduğu cevabını aldılar. Ardından dostu olan Şeyh Ahmed el-'İlmî'yi evinde ziyaret ettiler. Ardından tekrar Sultanîyye medresesine geri döndüler. Ardından gurupla beraber medresede verilen derse oturdular.[281]

2.21. Yirmi Birinci Gün

(7 Recep 1101/16 Nisan 1690 Pazar)

Pazar günü, bu özel ve güzel seyahatin yirmi birinci günü; meşhur Mâmellâ kabristanına gittiler. Bu kabir Beytu'l-Makdis'te en geniş makberdir. Yaklaşık olarak yüz elli metre alanı vardır. Burada birçok şehit, ayân, âlim ve salihlerden insanlar medfundur. Ardından yol üzerinde olan meşhur Şeyh Mensî hazretlerinin kabrini ziyaret ettiler. [282]

Yollarına; vadinin ortasında kıble tarafından devam ettiler. Meşhur tatlı Selvân kaynak suyundan içtiler. Bu kaynak suyu Kıble mescidinin hemen altındaydı. Selvân kaynak suyunun da değerli ve hadislere konu olmuş bir kaynak suyu olduğu rivâyet edilir. Bir nevi Selvân kaynak suyunun Kudüs'ün bir nevi Zemzemi olduğu ifade edilir. en-Nablusî, Selvân suyu hakkında şu kasideyi nazmeder ;[283] [Tavîl]

ملوحَــة مــاء العــين شــيء محقّــق ولــيس بــه نقــصٌ وفيــه كمــالُ

فمــن أجــل هــذا مــاء زمــزم مــالحٌ كـــذا مـــاءُ ســـلوانٍ وذاك زلالُ

/وإنهمـــا العينـــان لـــلأرض هـــذه يمـــينٌ بـــدتْ فيهـــا وتلـــك شمـــالُ

ففــي مكَّــة اليمــنى ويســراهما الــتي بقـــدسٍ, وكـــلّ عـــالمين خيـــالُ

"O kaynak suyun tuzu tam tadındaydı. Tuzu ne eksik ne de fazlaydı.

Zemzem ve Selvân kuyularının ikisi de tuzludur ve ikisi de bereketli ve berraktır.

---

[281] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 186.
[282] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 187.
[283] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 190.

Zira her iki su da kaynak suyudur. Bu Selvan suyu sol tarafta, Zemzem suyu ise sağ taraftadır.

Herkesin hayalidir; sağdaki Mekke'ye soldaki Kudüs'e gitmek."

Arından bu vadi üzerinde bulunan Eyyûb kuyusuna geçtiler. Bu suyun da Selvân suyuna yakın tatlı ve güzel bir su olduğunu ifade eder. Bu kuyunun suyu Hz. Eyyûb (a.s)'in suyu olarak ifade edilir.[284]

Ardından Mescid-i Aksa'nın karşısında kalan Zeytun dağına doğru çıktılar. Zeytun dağı Kudüs'ün en şerefli ve en büyük dağlarındandır. Ayrıca bu dağın Kuran-ı Kerim'de geçen dağ isimlerinden olduğu ifade edilir. Tin suresinde geçen ve Allah'ın yemin ettiği dağlar arasında olduğu ifade edilir. ﴿وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ وَطُورِ سِينِينَ وَهَٰذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ﴾ *(Tîn'e ve zeytûn'a andolsun. Sinâ Dağına andolsun, Bu güvenli şehre (Mekke'ye) andolsun ki,...)*[285] diye yemin edilen yerlerin sırasıyla Tin dağının Şam'da, Zeytun dağının Kudüs'te bulunduğu, Sina dağının da Allah'ın Musa (a.s) ile tekellüm ettiği dağ olup son âyette de Mekke şehri üzerine yemin edildiği ifade edilerek, Zeytun dağının Kur'an-ı Kerim'e de konu olunan kutsal bir dağ olduğu ifade edilir.[286]

Vadiden Zeytun dağının zirvesine doğru ilerlerken büyük bir kapının olduğunu görürler, bu kapının Hz. Meryem bint 'İmran'ın kızı burada olduğu ifade edilir. Burada el-Kostantinî'nin annesi Helane'nin (Hîlena) inşa ettiği bir kilise de mevcuttur. Rivâyet edilir ki Peygamber efendimiz Miraca çıkarken sağında ve solunda iki nur görür. Cebrail'e bu nurları sorduğunda solundaki kardeşin Hz. Davut minberinin nuru, solundaki ise kız kardeşin Meryem'in kabrinin nurudur diye ifade edilir. Hz. Ömer'in de Kudüs'ü fetih ettiğinde burada iki rekât namaz kıldığı rivâyet edilir. Ardından gurupla beraber Meryem valideyi ziyaret etme maksadıyla kilisenin içerisine girerler. Aşağıya doğru taşlardan yapılmış elli beş basamaklı merdivenden aşağı doğru inerler. Burada gece gündüz yanan kandillerin olduğunu da ifade eder.

---

[284] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 194.
[285] Tin Suresi 95/1–3.
[286] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 195.

Ayrıca burada Hz. İsa (a.s)'in arşa yükseldiği de ifade edilir. Buralarda dualar ettiler.[287]

Ardından Fer‘ûn recmi denilen ve insanların recm ettiği yere geçtiler. Burası Meryem validemizin kabrinin yakınındadır. Sonrasında yollarına devam ettiklerinde yine Yahya ve Zekeriya (a.s)'lerin kabrinin bulunduğu iddia edilen yerden geçtiler. Zaten daha önce Sebsâtiye'de bu kabirleri ziyaret etmişlerdi. Burada da onların kabirlerinin bulunduğu iddia ediliyor. Sonrasında Rabi‘atu'l-‘Adavviye’nin kabrine çıktılar. Rabi‘atu'l-‘Adaviyye meşhur saliha kadınlardan olup, zamanın zühd ve takva ile meşgul olan sadece hakkı konuşan abide kadınlardandır.[288]

Sonrasında da bu dağda bulunan değerli âlim ve arif insan Şeyh Muhammed el-‘İlmi’nin kabrini ziyaret ettiler. Burada da minaresi güzel, bayrağı dalgalanan bir camiye girip nur fışkıran bir türbeyi gördüler. Eşi ile medfun olan el-‘İlmî hazretlerinin kabri başında dualar okuyup Fatiha ile ayrıldılar. [289]

Sonrasında Zeytun dağında medfun olan bir diğer değerli insan Selman-ı Farisî'nin makamını ziyaret ederler. Nablusî buranın hakkında; şöyle der; [290][Hafîf]

قـــد أتينـــا نـــزور في طـــور زيتـــا كـــلَّ حـــيّ في قـــبره لـــيس ميتـــا

شـــيخةُ الكـــاملين رابعـــةً مـــن أدركـــتْ في ذُرا المعـــارف صـــيتا

والصـــحابيَّ ذا الفضـــائل ســـلما ن ومـــن كـــان بالهـــدى منعـــوتا

والإمـــام الهمـــام حـــاوي الميـــزان ثابـــت الفضْـــل في الأنام ثبـــوتا

“Bizler Zeytun dağına geldik. Burada kabirlerde olup ama ölü olmayanları ziyaret ettik.

Rabi‘atu'l-‘Adaviyye buradadır. Bu kadın dünyaya sesini duyuran kâmil bir insandır.

---

[287] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 196.
[288] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 197.
[289] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 197.
[290] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s. 203.

Selman-ı Farisî de ordadır. O ki herkesin kalbine taht kurmuş dünyaya sesini ilan etmiş bir sahabedir.

Çalışkan imam, Lisanu'l-Mîzân eserinin sahibi gibi âlem için de tanınan muhterem zatta ordadır."

Ardından Zeytun dağından aşığı inip Haremin hemen doğusunda yer alan Rahmet kapısının yanındaki kabristanı ziyaret ettiler. Bu kabristan şehre en yakın kabristandır. Burada Şeddâd b. Evs (sahabe) ve 'Ubbade b. es-Sâmıd (r.a) (sahabe) gibilerin kabirlerini ziyaret ettiler. Hatta yanlarında kendilerine eşlik eden ve sahabe 'Ubbâde b. es-Sâmıd'ın soyundan olan bir adam da vardı. Burada birçok Müslüman'ın kabirlerini ziyaret ederek dualar edip Fatihalar okudular.[291]

Sonrasında Esbât kapısından tekrar şehre girdiler. Buradan Salâhiyye medresesine geçip burada eski âlimlerin gördükleri dersleri ve eserleri müşahede ettiler. Burası gerçekten büyük bir medreseydi. Burası daha önce kilise olarak da kullanılmıştı. Aşağı tarafa taştan merdivenle inildiğinde bir kabir görünür. Denilir ki Hz. Meryem'in annesi Hanne burada medfundur. Genel olarak da el-Kostantinî'nin annesi Hîlane'nin kabri olduğu da söylenir. Sonrasında da şehri çevreleyen surların kuzey yönünde ilerleyerek İsrailoğullarına ait su birikintileri için yapılmış olan küçük kuyuları ziyaret ederler. Bu su birikintisi için yapılan kuyularda su yoktu. Ardından İsrailoğullarına ait su birikintilerinin bulunduğu yerin hemen karşısında bulunan Karkaşendî hazretlerinin medfun olduğu Karkaşendî medresesini ziyaret edip orada medfun olanlara da dualar edip Fatihalar okudular. Ardından kaldıkları medrese olan Sultanîyye medresesine geçtiler.[292]

Öğle namazından sonra büyük âlimlerden, keramet sahibi, Şeyh Abdussamed b. Şeyh Muhammed el-'İlmî hazretlerinin evine misafirliğine gittiler. Şeyh kendilerini ikram ve izzetle karşıladı. Burada ev sahibi, âlimler topluluğunu da davet etmeyi ihmal etmedi. Bunlardan Kudüs müftüsü Seyyid Abdurrahim Efendi, oğlu

[291] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 204.
[292] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 205.

Seyyid Muhammed gibi birçok ulema toplandı. Burada Firavun imanı üzerine mülahazalar yaptılar.[293]

Güzel ve ilmi bir sohbetten sonra gurupla beraber tekrar Hareme geçip haremin içinde bulunan Kadirîyye medresesini ziyarete gittiler. Geniş bir avlusu olan, etrafı ağaçlarla dolmuş olan büyük medresede gurupla beraber toplandılar. Burada medfun olan Şeyh Salih b. Şeyh Ebu Bekir el-Halebî'nin kabrini ziyaret edip kendisine dualar edip Fatiha okudular. Sonrasında tekrar kaldıkları yer olan Sultanîyye medresesine geçtiler müezzin namaza çağırdığında mescidin yolunu tuttular. [294]

2.22. Yirmi İkinci Gün

(8 Recep 1101/17 Nisan 1690 Pazartesi)

Seyahatin yirmi ikinci günü, günlerden Pazartesi, Nablusî ile beraber gurup sabahın erken saatlerinde yol almaya hazırlanıyorlar. Zira yolculukları var Hz. Musa (a.s)'in makamına. Bu yolculuğu duyan birçok kişi seyahat gurubuna katılıyor. Bunlardan Kudüs'ün ayânları, ileri gelenler, uleması ve halktan birçok kişi iştirak eder. Hz. Musa (a.s)'in kabrine gitmek için İştirak edenler arasında Şeyh Muhammed ve kardeşi Şeyh Ahmed (bunlar meşhur Şeyh Şeşter''nin zürriyetindendirler), Şeyh Muhammed b. Cema'a, Hacı Ahmed hazretleri, Seyyid Halîl gibi ulamanın yanında, Osmanlı askerlerinden oluşan "subahiyye" denilen bir gurup da en-Nablusî'nin gurubuna katıldı. Sabahın ilk ışıkları ile başlayıp öğle vakti ile biten uzun bir yolculuğun ardından Hz. Musa (a.s)'in makamına vardılar. Öğle namazını Hz. Musa (a.s) makamının bulunduğu camide eda ettiler. Türbede geniş bir avlu bulunmakta, bu avluda ayrıca bir cami, caminin de geniş bir kubbesi bulunur. Caminin içinde bulunan türbede Hz. Musa (a.s)'in medfun olduğu kabrinin karşısına geçip dualar edip Fatihalar okudular. Hz. Musa'nın kabri Kudüs ve Eriha arasında bulunan ve daha çok Eriha şehrine yakın bir yerdedir. Hz. Musa'nın bulunduğu yer de mukaddes topraklardan sayılmaktadır.﴿ يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ﴾ *("Ey kavmim! Allah'ın size*

[293] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 206.
[294] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 204.

yazdığı kutsal toprağa girin.)[295] âyetinde de ifade edildiği üzere buranın mukaddes topraklardan olduğunun delilidir. Mukaddes topraklarının alanın üzerine âlimlerden şöyle rivâyet edilir; Dimeşk'ten başlayıp Filistin toprakları ile beraber Ürdün topraklarının bir kısmıdır. Burası Kudüs'ten olsa da âlimler buranın da kutsal toprakların sınırları içerisinde olduğunu beyan ederler. [296] Müellifimiz bu makam hakkında;[297] [Tavîl]

مقــام شــريفٌ فيــه للحــقِّ مظهــرُ ملائكـــة الله المهـــين تظهـــرُ

/وتشـــهد منهـــا النـــاس أشـــباحَها تضـاهي بهـا الأجسـامَ منَّـا وتبهـرُ

فمـــن يتراءهـــا بـــداخل قُبَّـــةٍ لموسى يراها وهي في اللطف الجوهر

"Burası Şerefli bir makam ve içinde meleklerin bulunduğuna tanıklık edilen değerli mekândır.

İnsanlardan olmayıp farklı olan varlıkların yani meleklerin olduğuna ve gördüğüne şahitlik ediyor burada insan.

Her kim ki Hz. Musa (a.s)'in makamını ziyaret ederse alenen burada meleklere şahit olur." der.

Güneşin sararmaya başlamasıyla beraber Eriha şehrinin yakınlarında, Musa (a.s)'in makamının aşağısında bulunan Lut gölüne inmeye başladılar. Bu göl, Lut kavminin azgınlığı sonucu helak olduğu yerdir. Kimisi de der ki burası Hz. Musa (a.s)'in taşı yarıp, taşın on iki parçaya yarıldığı ve içinden suların çıkması sonucu oluşan göldür. Bu göle ölü göl (deniz) de denilir. Zira içinde hiç bir canlı yaşamaz. [298]

[295] Maide Suresi 5/21.
[296] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 213.
[297] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 215.
[298] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 227.

Güneşin batması ile tekrar Musa (a.s)'in makamına geri döner burada akşam ve yatısı namazını kılarlar. Ardından burada bulunan bir odada zikir edip, Kur'an-ı Kerim okuyup dinler ve sonrasında bu oda da uyudular.[299]

2.23. Yirmi Üçüncü Gün

(9 Recep 1101/18 Nisan 1690 Salı)

Seyahatinin yirmi üçüncü günü, sabah erkenden Hz. Musa (a.s) makamından ayrılıp er-Ra'î kabri denilen yere doğru yol aldılar. Bu kabre vardıklarında guruptan bir kısmının; burası Hz. Musa makamına ne kadar da çok benziyor dediler. Zira burası gerçektende oraya çok benziyordu. Arasındaki farkı burada yerleşim yeri olmamasıydı. Kendisine dualar edip Fatihalar okuduktan sonra Beytu'l-Makdis'e doğru yola devam ettiler. Yollarının üzerinde 'İzariyye köyüne" uğradılar. Burada beş basamaklı merdiveni olan camiye geçtiklerinde içerde bir kabir görürdüler. Bu kabir 'İzâr peygamberin kabri olduğu iddia edilir. Burada kendisine Fatihalar okudular. Ardından en-Nablusî mihraba geçer ve cemaate imamlık yaparak öğle namazını eda ettiler.[300]

Tekrardan Kudüs'e vardıklarına sevindiler. Kudüs'e vardıklarında dostlarından, öğrencilerinden ve Kudüs halkından oluşan bir gurup kendilerini sevgi ve coşku ile karşıladılar. Ardından Sultanîyye medresesine geçerek abdestlerini alıp cemaat namazını kılmak için Sahrâ camine gittiler. Namazı eda ettikten sonra tekrar Sultanîyye medresesine geçerek istirahat ettiler.[301]

2.24. Yirmi Dördüncü Gün

(10 Recep 1101/19 Nisan 1690 Çarşamba)

Günlerden çarşamba, seyahatin yirmi dördüncü günü; sabahın erken saatlerinde daha önce ziyaret ettikleri Kadiriyye medresesini tekrar ziyaret ettiler. Burada âlimlerden Şeyh Musa el-Magribî de kendilerine eşlik etti. Burada bir süre ilmi sohbet ettiler. Ardından gurupla beraber Bestamiyye zaviyesini ziyarete gittiler.

---

[299] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 232.
[300] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 233.
[301] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.234.

Burada Ebu Yezid el-Bestamî'nin kabri bulunur. Burada gurupla beraber oturup sohbet edip orada medfun olanlara da dualar edip Fatihalar okudular. Burada uzun süre kalıp hem orayı hem de peygamberi öven kasideler zikir ettiler. [302]

Ardından Mevlevîyye tekkesine doğru yöneldiler. Burada birçok değerli insan kendilerini karşılayıp birinci bölüme aldılar. Bu bölüm geniş bir alandır. Sonrasında merdivenlerden çıkıp diğer bir alana geçtiler. Bu alan diğer alana göre daha küçüktü. Sonrasında daha küçük bir alan olan üçüncü bölüme geçtiler. Bundan sonra döşenmiş geniş bir divâna geçtiler. Buranın güzel ve ihtişamlı bir düzeni vardı. Buradaki manzara da çok güzeldi. Divânın pencerelerinden tüm Kudüs'ün ihtişamı ve güzelliğini görebiliyorsunuz. Sonrasında divâna şeyh gelir ve kendisi ile bir süre otururlar. Buranın hakkında Nablusî şu dizleri kaleme alır:[303] [Vâfir]

ويـــوم المولويَّـــة خـــير يـــوم	نعمنـا فيـه مـع أشـراف قـوم
وأحبـــابٍ كـــرامٍ في الـــبرايا	لهـم صـفْوُ الـوداد بغـير لـوم
مكـــان في ذرا العليـــاء عـــالٍ	علـى كـوم هنـاك أجـلَّ كـوم
وقصـــر ذو شـــبابيكٍ مطـــلٍّ	على القدس الشريف رفيع سوم

"Mevleviyye tekkiyesine gittiğimiz günün daha güzel bir gününe şahit olmadık.

Kendilerine değer verdiğimiz birçok değerli dostumuzu ve sevenimizi gördük.

Burası yüksek bir yerdedir. Burası gibi güzel başka bir yer yoktur bu civarda.

Bu tekiyye bir saray gibidir. Öyle pencereleri vardı ki tüm Kudüs'ü gösteriyordu bizlere."

Gurupla beraber tam buradan çıktıkları sırada dışarıda kadınların bağrışmalarını duydular. Bu bağrışma ve çığlıkların nedeni birinin vefat ettiğinden kaynaklandığını öğrendiler. Bu vefata da üzüntülerini ifade ettiler. Sonrasında

[302] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.235.
[303] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.241.

yollarına çarşıyı gezerek devam ettiler. Çarşıda bir kahvehaneye gittiler. Bu kahvehaneden bir birinden güzel şiir ve şarkı sesleri yükseliyordu. [304]

Sonrasında Ethemiyye zaviyesini ziyaret ettiler. Burası daha çok hastaların, fakirlerin, yolda kalmış insanların uğradıkları yerdi. Bu ziyaretten sonra şehrin ‘Amud kapısından çıkarak surların dışına çıkmış oldular. Burada da bahçe ve bostanları ziyaret ettiler. Sonrasında tekrar surların içine girip Ethemiyye zaviyesinin yukarısında bulunan es-Sâhire makberine gittiler. Burada kabristan yukarıda olurdu. Nedeni de ölülerin sağların üstünde olduğu anlamını ifade etmek içindi. Ardından tekrar konakladıkları yer olan Sultanîyye medresesine geri dönüler. Ve bu gece burada verdikleri karar üzere; ertesi gün el-Halîl şehrine gidilecekti.

2.25. Yirmi Beşinci Gün

(11 Recep 1101/20 Nisan 1690 Perşembe)

Seyahatin yirmi beşinci günü, günlerden perşembe, Nablusî ile beraber gurup sevinçli ve huzurlu. Zira el-Halîl şehrine yolculuk var. Sabahın erken saatlerinde yeni gurupların da katılmasıyla Kudüs'ün Mihrap kapısı olarak zikir edilen ve el-Halîl kapısı olarak meşhur olan kapıdan şehrin dışına çıkmışlardı. Yollarının üzerinde bulunan Şeyh Ahmed Ebu Sevr hazretlerinin kabrini de ziyaret edip dualar ettiler Fatihalar okudular. Şeyh Ahmed Ebu Sevr'in en önemli özelliği; Kudüs haçlıların işgali altındayken Ebu Sevr öküzünün üzerine binerek fethetmek istemsinden kaynaklanır.[305]

Yolda ilerlerken çok susamışlardı anacak uzun bir süre su bulamadılar. Daha sonda yolda su bulduklarında da çok sevinmişlerdi. Sonrasında Kubbetu Râhil'e (İbranice bir isim) doğru ilerlediler. Râhil, Hz. Yusuf (a.s)'in annesidir. Bu kubbede yüksek ve azametli bir kabir bulunuyordu. Kendisine dualar edip ruhuna Fatihalar okudular. Kubbetu Râhil, Beytu Lahm yakınlarında bir yerdedir. Ardından yollarına devam ettiler. Yolda Halvele suyunun bulunduğu yere geldiler. Burası Yunus (a.s)'in bulunduğu köye yakın bir yerdir. Bu berrak ve tatlı sudan içtiler. Vadiden ilerlerken

[304] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s.241.
[305] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s.246.

tekrar bir kaynak suyuna denk geldiler. Bu kaynak suyun ismi de Sarâ suyu idi. Sonrasında Nablusî el-Halîl'i öven uzun bir şiir kaleme alır. Bu şiirden bir kısmı şöyledir;[306] [Vâfir]

بَـــدَتْ للعـــين أنـــوار الخليـــل وعمَّـــتْ رحمـــةُ الـــربّ الجليـــلِ

وناجْتنـــا الحقيقـــةُ فابتهجنـــا بكشـــف ســـتائر الرســـم المحيـــلِ

وأقبلنـــا علـــى تلـــك النّـــواحي نـــواحي ذلـــك الشـــرف الفضـــيلِ

وتابعنـــا الطريـــق علـــى كـــرومٍ كريمـــاتٍ نفـــتْ ملـــك البخيـــلِ

"Allah'ın rahmeti ve bereketi her tarafa yayılmış oldu el-Halîl şehrinin nurunu gördüğümde.

Gerçek olan hakikat bizleri davet etti. Bizlerin de o davete icabet etme vakti gelmişti. Ve o davete icabet ettik. (el-Halîl şehrine gittik)

Bu şehirde değerli ve şerefli mahalleleri görüp gezdik.

Yolumuza devam edip üzüm bağlarına gittik. Üzüm bağlarında üzüm o kadar çoktu ki herkese yetecek kadar üzüm vardı."

Sonrasında Hebron (el-Halîl şehrinin İbranice ismi) şehrine giriş yaptılar. Hemen girişte Şeyh Ali el-Bekkâ zaviyesine geçip burada Şeyh b. Bekkâ'ya Fatiha okudular. Bu zaviye sabahları ibadet edip ardından da kahvaltı yapmakla meşhur bir yerdir. Buranın hemen yanında bulunan merhumları da ziyaret ederek dualar edip Fatihalar okudular. Ardından İbrahim tekiyyesine geçtiler. Bu tekiyye özellikle el-Halîl şehrine özel olarak gıda, yemek ve ekmek hizmeti veren bir tekiyyedir. Burası bugünün tabiri ile bir nevi aş evi hizmeti görmektedir. Bu tekiyyeden yukarı çıktıklarında ise Ebu Said Sancârî el-Cavelî'nin nispet edilen Cavelîyye mescidine geçtiler. Sonrasında da el-Halîl'de bulunan ve el-Halîl türbesi denilen türbeyi ziyarete giderler. Burada Hz. İbrahim (a.s) ve ailesinin medfun olduğu yerdir. Burada ilk defin edilen Halîl İbrahim (a.s)'ın zevceleri Sâra hanımdır. Ardından Hz. İbrahim (a.s) defin edilmiştir. Sonrasında İshak (a.s)'in zevceleri Rabika (Rafika) hanım vefat

[306] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.248.

eder kendisi de buraya defnedilir. Ardından İshak (a.s) vefat eder o da buraya defnedilir. Ardından Yakup (a.s) de vefat eder ve o da buraya defin edilir. Yakup (a.s)'dan sonra eşi Lîkâ da vefat ettiğinde buraya defin edilir. Ayrıca sonrasında Hz. Yusuf (a.s)'da vefat ettiğinde buraya defin edilir.[307]

Nablusî gurupla beraber burada el-Halîli mescidinde medfun bulunan, Hz İbrahim (a.s) ve zevceleri, Hz. İshak (a.s) ve zevceleri, Hz. Yakup ve zevcelerini ve Yakup oğlu Yusuf (a.s)'in türbelerini tek tek ziyaret ederek dualar ederler. Ardından mescitten çıkıp, buranın yakınında bulunan Yusuf en-Neccâr'ın (Yusuf en-Neccâr'ın Meryem validemizin hocalarından olduğu ifade edilir) kabrini ziyaret ederler. Burada müellifimiz Hz. İbrahim (a.s) ve ailesini metheden uzun bir kaside kaleme alır. Bu kasidenin bir kısmı şöyledir;[308] [Hafîf]

يا خليـــل المهـــيمن الـــرحمنِ يأبا الأنبيـــــاء والضـــــيفانِ

أنـــت بحـــر العطـــا وبـــرُّ المـــزايا وكمـــال الهـــدى ونـــور العيـــانِ

قـــد أتينـــا إليـــك مـــن عقبـــاتٍ ســـاميات الـــذُّرا ومـــن كُثبـــانِ

وقطعنـــا الفـــلاة أرضـــاً فأرضـــاً للحمـــى بالمشـــاة والركبـــانِ

حـــرمٌ آمـــن أتينـــا إليـــه مـــن أتاه ينـــل كـــلَّ الأمـــاني ...

"Ey Allah'ın dostu ve peygamberi, peygamberlerin atası, misafirlerin babası;

Sen cömertlilerin en cömerdisin. En güzel ve özel sıfatlar sende, sendedir hidâyet sensin gözlerin nuru.

Küçük tepecikleri, topraklı ve tozlu yolları aşıp sana geldik,

Bu yoldaki yolculukta kimi süvari kimi de yürüyerek geldi.

Bu Harem'e gelen emindir her şeyden. O kişi muradına ermiştir."

Sonrasında konakladıkları eve geçtiler. el-Halîl ahalisi ile oturdular. el-Halîl Camisi hatiplerinden Şeyh Ahmed b. Ahmed Ebu el-Vefâ da sohbetlerinde hazır

[307] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.254
[308] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 267.

bulundu. [309] Cami hatibi Şeyh Ahmed b. Ahmed Ebu el-Vefa kendisine Osmanlı hanedanlarından, Mekke ve Medine'den i farklı ulemanın el-Halîl Camisine teberrük olarak yazmış olduğu; el-Halîl'i ve oradaki medfun peygamberleri öven el yazması hatırlarlarını müellifimize gösterdi.[310] Bunlarla beraber evde kendileri ile beraber Beni Ümeyye kabilesinden Mervanilerden olan Şeyh Ahmed ve kardeşi Şeyh Ömer de sohbete dâhil oldu. Bunlar el-Halîl şehrinin ayânlarından sayılırdı. Bunlar Kadirîyye tarikatından olup her cuma ikindiden sonra zikir halkaları oluştururlardı. Kendilerinin de bu zikir halkasına iştirak etmelerini istediler. Bu sohbetlerine ilim adamı değerli insan Şeyh Bedrân el-Halîli, Şeyh Hüseyin el-Gazâlî, Seyyid Şerafeddin, Seyyid Nureddin el-Halîlî gibi âlimler de dâhil oldu. Böylelikle meclisleri tam bir ilim meclisi oldu.[311]

Ardından yanlarında hazır olan gurup ve ulema ile birlikte tekrar el-Halîl Camisi haremine gidip burada akşam ve yatısı namazını eda ettiler. Namazı eda ettikten sonra tekrar konakladıkları eve geçtiler. Kendilerini ziyarete gelen âlim, salih ve el-Halîl halkı ile beraber ilmi sohbetlerde bulundular.[312]

2.26. Yirmi Altıncı Gün

(12 Recep 1101/21 Nisan 1690 Cuma)

Günlerden mübarek gün cuma ve seyahatin yirmi altıncı günü, sabah namazını büyük bir kalabalıkla beraber el-Halîl caminde eda ettiler. Ardından gurupla ve bir gurup el-Halîl halkı ile beraber Lut (a.s)'in makamını ve kabrini ziyaret etmek için sabahın erken saatlerinde yola koyuldular. "Yâkîn" köyünde bulunan Yâkîn camisine geçtiler. Bu mescitte Hz. Lut (a.s) makamı vardı. Burada dualar etiler. Buranın hakkında Nablusî; [313][Hafîf]

[309] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 276.
[310] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 278.
[311] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 282.
[312] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 283.
[313] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 285.

آل ياقـــين في مقـــابر لـــوطٍ حَوْلَـهُ زمـرةٌ مـن الأصـحابِ

عـمُّ هـذا, وخـال هـذا خليـلٌ فلـذا صـار مجمـع الأحبـابِ

"Yâkîn ehli Lut'un makberindedir. Ve Yâkîn ehli de bu makberin çevresinde kalan dost insanlardır.

Buradaki makberler İbrahim (a.s) akrabalarıdır. Burası onu sevenlerin yurdu ve meskeni oldu." diye ifade eder.

Mescitte el yazması ile yazılmış Şeyh Muhyeddin el-'Arabî'nin el yazması da mevcuttur. Buraya Yâkîn mescidi isminin verilmesinin nedeni şudur; melekler Hz. İbrahim (a.s)'e Hz. İshak (a.s)'in doğumunu müjdelediği zaman Hz. İbrahim (a.s) Lut (a.s)'in kavminin helak olduğu yere doğru gitti. Burada Lut (a.s)'in kendisini ziyaret edeceğini söyledi. Tabi Lut (a.s) kendisini ziyaret etmedi. Lut (a.s) kavminin başına gelenler ona gösterildi. Bunu gördüğünde hemen Allah'a bağlılığını gösterip burada secdeye vardı. Allah'a olan bağlılık anlamında bu mescide Yâkîn mescidi denildi. Burada su ve yerleşim yeri olmamasına karşın Hz. İbrahim (a.s)'in burada secde etmesinden dolayı bu mescit inşa edildi. Sonrasında âyete de konu olunan ﴿هَٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِي هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ﴾ *(Ey Kavmim! İşte kızlarım. Onlar(la nikâhlanmanız) sizin için daha temizdir.)*[314] Bir mağarada Hz. Lut (a.s)'in kızlarının bulunduğu yeri de ziyaret ettiler.[315]

Ardından Lut (a.s)'in kabrinin bulunduğu köy olan Kefru'l-Berik'e (şimdiki ismi Beni Na'im köyü) köyüne geçtiler. Burada bulunan camide Lut (a.s)'in kabrini ziyaret edip kendisine dualar edip Fatihalar okudular. Bu mescidin yanında bulunan bir mağaraya inerler, burada da iddia edilir ki kırk peygamber medfundur. Burayı da ziyaret edip dualar ederler [316] Hz. Lut (a.s) ziyareti hakkında Nablusî şu dizleri nazım eder: [317][Basît]

---

[314] Hûd Suresi 11/87.
[315] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.286.
[316] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 287.
[317] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 288.

مقـــامُ لـــوطٍ نـــبي الله معمُـــور في أرض حـبرون بالخـيرات مغمـورُ

/وشـــرَّف الله هاتيـــك البقـــاع بـــه فمـــن أتاه بصْـــدقٍ فهـــو مـــأجورُ

وقـــبرهُ سِـــرُّه كالشـــمس ظـــاهرةٌ وفَوقـــه عَلَـــمٌ للقُـــرب منشـــورُ

في قريـةٍ سُمّيـت كفـر البريـك سَمَـتْ بمـــن بهـــا مـــع مـــن داناهُ مقبـــورُ

"Lut (a.s)'in makamı hayrılar içerisinde imar edilmiş Hebron topraklarındadır.

Allah burayı şerefli kıldı. Her kim ki buraya samimi bir kalple gelirse, Allah ona ödülünü verecektir.

Buradaki Lut (a.s)'in kabri açık ve bellidir. Tıpkı güneşin belli olduğu gibi tanınması için üzerinde dalgalanan bir bayrak vardır.

Onun kabri "Kefr'l-Berkte'dir" bu kabrin burada olmasıyla bu köy her yerde tanınıp kıymetli oldu."

Arından Cuma namazını eda etmek için buradan ayrılıp el-Halîl şehrine gelip tekrar el-Halîl Camisine geçtiler. Namazı kıldıktan sonra daha önce Şeyh Ahmed el-Mervanî'ye vermiş oldukları söz üzerine Kadirîyye tekkesine gidip zikir halkasına dâhil oldular. Ardından kırk mağara olarak anılan içinde bir mescidin olduğu yere geçtiler. Burada muhip ve âlimlerle oturup sohbet ettiler. Burada şeyh Muhammed Said el-Halîl de onlara iştirak etti. Buradaki medfunlara dualar edip Fatihalar okuduktan sonra buradan da ayrılıp daha önce de ziyaret ettikleri Şeyh Ali el-Bekka hazretlerinin kabrine ziyarete gittiler.[318] Buradan da ayrıldıktan sonra âlimleri ve salihleri ziyaret ettiler. Şeyh Ahmed ez-Zuhâd, Ebu Bekir eş-Şeblî, Şeyh Burhaneddin el-Câberî, Şeyh Ahmed Avâyedî, Şeyh Muhammed Kenfuş el-Cem'î, Şeyh Abdurrahman el-Hevârî, Şeyh Hasan b. Şeyh Ahmed el-Cuneyd, Şeyh Summâk, Şeyh Şuneyt ve son olarak da Şeyh Ömer el-Mucerred hazretlerinin kabirlerini ziyaret edip kendilerine dualar edip Fatihalar okudular. Arından kaldıkları

[318] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.291.

eve gelip, şehir ahalisi ile oturup bir süre sohbet ettikten sonra ertisi gün şehirden ayrılacaklarına dair malumat verdiler.[319]

2.27. Yirmi Yedinci Gün

(13 Recep 1101/22 Nisan 1690 Cumartesi)

Cumartesi günü, seyahatin yirmi yedinci günü, fecir vaktiyle uyanıp el-Halîl camisine geçip sabah namazını eda ettiler. Ardından sözleştikleri üzere el-Halîl şehrinden hüzünlü bir şekilde, hem kendilerinin hem de şehir halkının birbirlerinden karşılıklı memnun kalındığını ifade eden sözlerle şehrinden ayrıldılar. Şeyh Ali el-Bekkâ hazretlerinin zaviyesinin karşısında dualarla yollarına devam ettiler ve "Halhul köyüne" vardılar. Burada durup Yunus (a.s)'in makamını ziyaret etmek istediler. Köy evlerle doluydu ama köyde kimse yoktu. Sonradan anladılar ki köy ahalisi yazın ekinlerini toplamak için köye gelir ekinlerini toplar, kışın da köyden ayrılırlar. Minareyi takip edip camiye doğru gittiler. Orada medfun oluğuna inandıkları Hz. Yunus (a.s)'a Fatihalar okudular. en-Nablusî burası hakkında şu şiiri kaydeder:[320] [Basît]

إنْ أوحشــت غربــة,لي زورة تــونس　　لمـن أحـبّ ولـو قـد كـان في تـونسْ

بالصــالحين التــبرُّك مــذْ لنــا يــونس　　أرض الخليـل بهـا زُرنا النـبي يُـونُسْ

"Tunus'ta bile olsan yabancılık güzel değildir. Ama orada da sevilen varsa orası sana güzel olur.

El-Halîl'de salihleri ziyaret etmekle teberrük oluyoruz. Yunus (a.s)'in makberini de ziyaret ediyoruz el-Halîl topraklarında."

Üçlü kaynak suyuna varana kadar yolda hiç durmadılar. Buraya vardıklarında o güzel sudan içip biraz istirahat ettiler. Burada üç kaynak suyu bulunmaktadır. Her bir kaynak suyu diğerinin yukarısındadır. Sonrasında da yollarına Beytu Lahm'e doğru devam ettiler. Beytu Lahm Hz. İsa (a.s)'in doğduğu yerdir. Burada tarihi ve ihtişamlı bir kilise de mevcuttur. Burası Kudüs'e çok yakın bir yerleşim yeridir.

---

[319] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.292.
[320] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.294.

Rivayet edilir ki peygamber efendimiz miraca çıkmadan Cebrail meleği ile beraber buraya gelir ve iki rekât namaz kılar. Burada ikamet edenlerin çoğu Hıristiyan'dır. Burada el-Mehd kilisesi mevcuttur. Bu kiliseyi ziyaret eden, birçok yabancı insanla da karşılaşırlar. Burada da Nablusî Beytu Lahm ve Hz. İsa (a.s) için şu dizeleri kaydeder:[321] [Hafîf]

قـــد أتينـــا لقريـــة ونزلنـــا منـزلاً كـان لابـن مـريم يحمـي

إنَّ عيســى المســيح روحٌ شــريفٌ مثــل نارٍقــد أجَّجوهــا بفحــمِ

كســـواهُ مـــن المواليـــد لكـــن هـو لا عـن أبٍ لـه الفـرج أحمـي

قريـــةٌ مهـــدُه بهـــا حيـــث زرنا ومكـــان لنخلـــةٍ ذات شـــحمِ

كـــان فيهـــا لـــه ولادةُ جســـمٍ فلهـذا قـد سُميـت بيـت لحـمِ

"Şimdi de Meryem'in oğlunun korunduğu köye geldik.

İsa (a.s) ruhullah şereflidir. Onun varlığından haberdar eden gür bir ateş gibidir burası.

Oda diğer çocuklar gibiydi ama Allah'ın izni ile o babasız dünyaya geldi.

Bizlerde doğduğu bu köye gittik. Burada ziyarette bulunduk. Hemen yanında meyveli ve bereketli bir hurma ağacı mevcuttu.

O orada doğduğu için de buraya "Beytu Lahm" denildi".

Ardından içeri girip Hz. İsa'nın doğduğu mağaraya geçtiler. Burada annesi ona süt verir büyütürdü. Burada bir de beşiği vardı. Etrafı altınla çevrilmiş kandiller yanardı. Ardından buradan çıkıp Ömer mescidine geçtiler. Burada öğle namazını eda ettiler. Beytu Lahm Müslümanların ve Hıristiyanların bir arada yaşadığı bir yerdir. Hem kilise hem mescidin bulunduğu yerlerdendir. Buranın ahalisi zeytinden tesbihler yaparlardı. Farklı el işlemeleri yapıp ziyaretçilere satıyorlardı. Buradan kendileri de bazı el işlemeleri eşyalar satın aldılar. Beytu Lahm'in hatırası olsun diye. Ardından bineklerine binip yollarına devam ettiler, Şeyh Ebu Sevr'in kabrine gelene

[321] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.298.

kadar. Burada mezarı ziyaret edip dualar ettiler. İkindi vakti Kudüs şehrine tekrar giriş yapıp, Kudüs ahalisinin sevgi dolu davranışlarıyla karşılandılar. Sonrasında da kaldıkları yer olan Harem-i Şerifin içindeki Sultanîyye medresesine geçtiler.[322]

2.28. Yirmi Sekizinci Gün

(14 Recep 1101/23 Nisan 1690 Pazar)

Seyahatin yirmi sekizinci günü olan pazar günü de gelip çatmıştı. Bu hayır ve bereket dolu seyahat günleri devam ediyordu. Öncelikle Sahrâ camine cemaatle namaz kılmaya gittiler. Arından tekrar Sultanîyye medresesine geri döndüler. Burada bir süre durduktan sonra Hacı Ahmed hazretleri kendilerini evine davet ederek en güzel yiyeceklerden ikramda bulundu. Bu ziyaretten sonra tekrar kaldıkları yer olan Sultanîyye medresesine geri gelip istirahat edip sohbet ettiler.[323]

2.29. Yirmi Dokuzuncu Gün

(15 Recep 1101/24 Nisan 1690 Pazartesi)

Seyahatin yirmi dokuzuncu günü olan Pazartesi günü Sultanîyye medresesindeyken kendilerini Aksa imamı Şeyh Muhammed el-Cema‘e ziyaret eder. Kendisine bazı yazılı evraklar verir. Bu yazılı evraklar, âlimlerin ve salihlerin kaleminden dökülen yazılı evraklardı. Şeyh Muhammed, Nablusî'den de kendisine bir yazı yazmasını istedi. Bunun üzerine de Nablusî, Aksa imamı Şeyh Muhammed için uzun bir methiye kaleme alarak kendisine takdim eder. Aynı şeklide Şeyh Ebu Bekir b. Şeyh Ahmed el-‘İlmi de Nablusî'nin yanına geldi. en-Nablusî ona da bir şiir kaleme alarak kendisine takdim etti. [324]

Ardından yola koyuldular. Mevsimlerden ilkbahar olduğundan yer yeşil, ağaçlar yeşilliği ile kuşlar da sesleri ile havaya ayrı bir huzur ve güzellik katıyordu. Bu havada güzel ve görkemli bir mekâna geçtiler. Gurupla beraber güzel bir bahçesi olan İbn ‘Asali lakabıyla meşhur Salih efendinin ziyaretine gittiler. Bu güzel bahçede

---

[322] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s.300.
[323] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s.301.
[324] en-Nablusî, **“el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”**, s.303.

bir süre oturup sohbet ettikten sonra Salih Efendinin evine çıktılar. Burada kendilerine ikramlarda bulundu. Bu mekânın üzerine de en-Nablusî; [325][Tâvil]

وفــوَّارةٍ يعلــو بهــا المــاء صــاعداً لها مـدَّدٌ, لكـنْ بتـدبير ذي الحِجـا

كـرُمحٍ رمــاه ســاعدُ اليــد للســما فصــادفَهُ بُعــد السَّــما فتعوَّجــا

"Bu değerli kasırda devirli ve daima fiskiyesi olan bir su mevcuttur. Etrafına sular fışkırtıyor. Burası tabii değil akıllı birinin yaptığı bir yerdir.

Bu su, mızrağı attığın gibi mızrak nasıl eğiliyorsa su da öyle eğiliyor. Yukarıya gökyüzüne doğru çıkan bu su tekrar eğilip dökülüyordu." diye bir şiir söyler.

Ardından Deyru Sahyûn denilen yerde Hz. Davut (a.s)'in kabrinin ziyaretine gittiler. Sonrasında tekrar Sultanîyye medresesine döndüler. Sonrasında akşam ve yatsı namazlarını eda etmek için Sahrâ camine geçtiler. Burada oturanlarla beraber bir süre sohbet ettiler. Farklı beldelerden ziyarete gelen insanlarla muhabbette bulundular. Geceleyin de tekrar konakladıkları yer olan Sultanîyye medresesine geri döndüler.[326]

2.30. Otuzuncu Gün

(16 Recep 1101/25 Nisan 1690 Salı)

Seyahatin otuzuncu günü olan salı günü de ziyaretlerine ulemadan olan Şeyh Salih ve Şeyh Taha el-Ken'anî geldi. Ardından da "Davkâre" köyünden olan Şeyh Ali Ömer geldi. Kendileri ile de uzun uzadıya ilmi sohbetlerde bulundular.[327]

Sonrasında Şeyh İmam Muhammed el-Karmî kendilerini dedesi şeyh Muhammed el-Karmî'nin zaviyesine davet etti. Kendileri ile beraber birçok ayân, arif ve ilim sahibi insanları da davet etmişti. Bunlardan biri de Şeyh Taha ez-Za'imî ve arkadaşlarıydı. Beraber oturup sohbette bulundular. Ardından hep beraber öğle namazını eda etmek için Sahrâ camine geçtiler. Camiden çıktıktan sonra Şeyh

[325] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 304.
[326] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.307.
[327] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.308.

Eminiddin Efendinin daveti üzerine onun evine gittiler. Burada kendilerine yapılan ikramlardan sonra akşam ve yatsı namazını eda etmek için Harem-i Şerife geri geldiler. Namazı eda ettikten sonra da ikamet ettikleri yer olan Sultanîyye medresesine geldiler.[328]

2.31. Otuz Birinci Gün

(17 Recep 1101/26 Nisan 1690 Çarşamba)

Seyahatin otuz birinci günü olan çarşamba günü de gelip çatmıştı. Burada kendilerini davet edenlerin evlerine ziyaretleri devam ediyordu. Bugün de gittikleri evde ilimle dolu meclis sohbetleri devam etti. Ev ziyaretlerinden sonra gurupla beraber "Şifâ hamamına" gittiler. Bu hamamın kakında en-Nablusî;[329] [Vâfir]

وبالقـدس الشـريف دخلـتُ يومـاً لحمَّـــام بـــه لطـــف الهـــواءِ

ونِلـــتُ الشـــفاء وزال همّـــي/ وكيـــف وذاك حمّـــام الشـــفاءِ

"Günlerden bir gün Kudüs'te temiz havası olan bir hamama gittim.

Burada keder ve dertlerim gitti şifa buldum. Zira o hamamın ismi de Şifâ hamamıydı."

devamında; [Vâfir]

وحمّـــامٍ إليـــه المـــاء يجـــري لنـا مـن تحـت صـخرته المعظّـم

بحمـــام الشـــفاءِ سُمُّـــوه لمـــا/ تشـابه مـاؤه مـع مـاء زمـزم

"Bu hamamda su bizlere kayanın altından akıp gelmektedir.

Bu hamama şifa hamamı deniliyor zira bu hamam zemzeme benzetilmektedir." ifadelerini şiirinde kullanmaktadır.

Bu hamamdan çıktıktan sonra dost ziyaretlerine devam ettiler. Birçok kişi ile beraber Abdullatif Efendi'nin ziyaretine gittiler. Burada da hazirunla beraber bir süre

---

[328] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.310.
[329] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.311.

durup sohbet ettiler. Ardından tekrar Harem'e geri geldiler. Namazlarını eda ettikten sonra da Sultanîyye medresesine geri geldiler.[330]

2.32. Otuz İkinci Gün

(18 Recep 1101/27 Nisan 1690 Perşembe)

Mübarek seyahatin otuz ikinci günü olan perşembe günü, Ebu Hammâd el-Gazâlî'nin zürriyetinden olan Şeyh Muhammed kendilerini ziyaret eder. Burada el-Gazâlî hakkında da sohbet ederler. Ayrıca Nablusî el-Gazâlî'ye uzun bir kaside de yazar. Ardından gurupla beraber surların dışına çıkarak Davut (a.s)'in makamını ziyaret ederler. Burada Davut (a.s)'in mihrabı da mevcuttur. Yukarı kale gibi bir yere de çıktıklarında Davut (a.s)'in istirahat ettiği yere geçerler. Burada bir saat kadar bir zaman geçirirler. Dualar edip Fatihalar okuyup oradan ayrılırlar.[331] Ardından gurupla beraber Ma'âminillah'in türbesini ziyaret ederler. Ardından da Şeyh Şevle'nin kabrini ziyaret ettiler. Sonrasında da yol üzerinde el-Vasitî'nin kabrini ziyaret ettiler. Kabrinde "bu kabir Ömer b. İbrahim b. Osman el-Vâsitî'nin kabridir" yazısını gördüler. Sonrasında da Vecedu (Vecedna) kabrini de ziyaret ederler. Ardından meşhur tarihçi Şeyh Mucaruddin el-Hanbelî'nin kabrini de ziyaret ettiler. Ardından Kalenderîyye türbesinin bulunduğu yer olan Kalanderîyye zaviyesini ziyaret ettiler. Burada da birçok salih, âlim ve arif insanın medfun olduğu söylenir. Bu zaviyede kendilerini İbrahim el-Kalenderî isimli bir adam karşıladı. Ardından Kemal b. Ebu Şerif'in kabrini de ziyaret ettiler. Sonra Şeyh Ebu Abdullah el-Kureşî'nin kabrini ziyaret ettiler. Adından Şehabeddin Ebu el-Abbas Ahmed b. Arslan'ın da kabrini ziyaret ettiler. Bu zevatın kabri el-Aksa'nın kıblesinde Şeyh Ebu Abdullah el-Kureşî'nin kabrinin hemen yanındadır. Her uğradıklara zevata dua edip ayrılıyorlardı.[332] Nablusî burada şöyle bir beyit yazar;[333] [Tavîl]

حبـــاني إليـــه بالتَّصـــافي لقبلـــةٍ بمســجده الأقصـى المبـارك حولـهُ

فحمـــدٌ وشـــكرٌ دائمـــين وإنـــني أريـــد لإخـــوني المحبـــين مثلـــهُ

---

[330] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. .312.
[331] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 313.
[332] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 311.
[333] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 317.

"Allah beni Kubbet's-Sahrâ ve çevresindekileri görmekle ödüllendirdi.

Her daim Allah'a şükür ve hamd ediyorum. Dileğim ve isteğim odur ki bir hamd ve şükrün arkadaşlarımda da olmasıdır."

Ardından Şeyh Şems Muhammed el-Berâmî'nin (İmam Buhari'nin sahihini şerh eden) kabrini ziyaret ettiler. Sonrasında da dedelerinden olan; Şeyh Abdulkadir, oğlu Şeyh Bedreddin, Şeyh Musa, Şeyh 'Arâfe, Şeyh Muhyeddin'in ve Şeyh Abdunna'im ed-Deccânî'nin de kabirlerini ziyaret ettiler. Şeyh Yusuf ed-Deccânî, Şeyh Kemal el-Karmî, Şeyh Muhammed el-'Acemî, oğlu Şeyh Abdulgaffar, Şeyh Kamir, Şeyh Bedr el-Gâfir, 'Ukkâşa b. Muhsin (sahabe) gibi birçok âlim ve irfan sahibi kişilerin kabirlerini ziyaret edip dualar ettiler. [334]

Sonrasında geri döndüklerinde yollarının üzerinde Şeyh Bâdir'in de kabrini ziyaret ettiler. Ardından Mustafa Efendinin evine geçtiler. Burada da kendilerine ikramlarda bulunuldu. Mustafa Efendinin evinde ilmi bir sohbet oluştu. Ardından Haremi Şerife geçtiler ve burada öğle ve ikindi namazını eda ettiler. Namazın ardından Şeyh Muhammed ve Şeyh Ahmed'i ziyaret etmeye gittiler. Burada da ilmi bir sohbet gerçekleşti. Ardından akşam ve yatsı namazlarını eda etmek için tekrar Hareme geçtiler. Namazı eda ettikten sonra da Sultanîyye medresesine geçtiler.[335]

2.33. Otuz Üçüncü Gün

(19 Recep 1101/28 Nisan 1690 Cuma)

Günlerden mübarek gün cuma, seyahatin otuz üçüncü günü, Şeyh Emin efendi Sultanîyye medresesine gelir ve Nablusî'yi ziyaret eder. Aynı şekilde Şeyh Yahya ed-Deccâci de ziyaretine gelir. İkisi de Nablusî'den kendilerine icazet verilmesini isterler. Nablusî de her ikisine uzun uzadıya nazım şeklinde Şazelîyye, Halvîyye, Nakşibendîyye tarikatlarına girişin icazetini kaleme alır ve kendilerine takdim eder[336]

---

[334] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.318.
[335] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.322.
[336] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.324.

Cuma vakti gelmişti, cuma namazı için Aksa'ya doğru yol aldılar. Cuma namazını eda ettikten sonra Ali Ağa'yı ziyaret etmeye gittiler. Burada da birçok kişi etraflarına toparlandı. Bir süre bu evde kaldıktan sonra akşam ve yatsı namazı için Hareme döndüler. Namazı eda ettikten sonra da kaldıkları yer olan Sultanîyye medresesine geçtiler.[337]

2.34. Otuz Dördüncü Gün

(20 Recep 1101/29 Nisan 1690 Cumartesi)

Seyahatin otuz dördüncü günü, cumartesi günü; artık o mübarek şehir olan Kudüs'ten ayrılık vakti gelmişti. Gurupla beraber toplanıp orada bulunan ve gurup kendilerini uğurlamaya gelenlerle vedalaşıp şehrin 'Amud kapısından çıkıp, Şeyh Cerrâh'ın makberinin yanından yola koyuldular. Yollarına "Bi're hanına" kadar devam ettiler. Burada biraz istirahat ettikten sonra yollarına devam edip "Sincel köyüne" gelip, çadırlarını açıp geceyi burada geçirdiler.[338]

2.35. Otuz Beşinci Gün

(21 Recep 1101/30 Nisan 1690 Pazar)

Seyahatin otuz beşinci günü, Pazar günü sabah erkenden "Sincel köyünden" kalkıp yollarına devam ettiler. Nablus şehrine varmışlardı. Şehre vardıklarında ahali kendilerini karşıladı. Şeyh Bedr el-Gâfir'in medresesi olan Şeyh Bedrân medresesine geçtiler. Nablus halkı çok güzel bir şekilde misafirperverlik gösterilerinde bulundu. Ardından da Şeyh Ahmed en-Nakib'in evine geçtiler. Burada da çok güzel karşılandılar. Burada da Seyyid Ahmed en-Nakib'e, Şazelîyye tarikatına ait icazet verildi.[339]

---

[337] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.324.
[338] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.327.
[339] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.328.

2.36. Otuz Altıncı Gün

(22 Recep 1101/1 Mayıs 1690 Pazartesi)

Seyahatin otuz altıncı günü, günlerden pazartesi, yine medresede oturmuş sohbet ederken kendilerine ulaşan mektuplar oldu. Müellifimize mektup yazanlar arasında en-Nablusî'nin kardeşi Yusuf, arkadaşı Muhammed b. es-Su'ud, arkadaşlarından Şeyh Muhammed Sadık, hocalarından Şeyh Abdulganî gibi birçok kişinin yazmış olduğu hallerini ve ahvallerini merak eden dostlarından mektuplar burada kendisine ulaşmıştı. Ayrıca müellifimize methiyelerle dolu kasideler de yazmayı ihmal etmemişlerdi.[340]

Şeyhimiz Abdulganî en-Nablusî burada Şeyh Ahmed el-Harisî'ye de Şazelîyye tarikatına intisabı olan icazeti verdi.[341]

Ardından gurupla beraber Nablus'ta Derviş Murad er-Rumî'nin kabrini ziyaret edip, dualar ve Fatihalar okudular. Burada bir süre oturup tefekkür ettiler. Ardından oradan ayrılıp en-Nasır camisine geldi. Burada ikindi namazını cemaatle eda ettiler. Burada bulunan kabirleri ziyaret ettiler. Buradan da Şeyh Tâhâ'nın misafiri olmak üzere evine gittiler. Burada da Şeyh Tâhâ'ya Şazelîyye tarikatına intisabının icazetini verip, kaldıkları medreseye geri döndüler.[342]

2.37. Otuz Yedinci Gün

(23 Recep 1101/2 Mayıs 1690 Salı)

Günlerden salı, seyahatin otuz yedinci günü, bugünün sabahında yaptıkları ilk iş rahatlamak ve kendilerini temizlemek için Nablus'ta bulunan "er-Rîş hamamına" gitmek oldu. Hamamdan çıktıktan sonra el-Kudâm zaviyesine geçtiler. Burada medfun olanları ziyaret edip dualar ettiler. Yol üzeri davet edildikleri bahçeye gittiler

[340] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.337.
[341] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.338.
[342] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.340.

burada "er-Rassâs kaynak suyuna" geçip bu sudan içtikten sonra en-Nablusî bu su hakkında şu dizeleri kaleme aldı;[343] [Serî']

بنـــابلسٍ عـــين مـــاءٍ جـــرت تزيـد الشـفا مـن بتلـك اغتسـلْ

ميـــاهٌ بهـــا حُلـــوةٌ عذبـــةٌ ولا عجـــبٌ فيـــه عـــين العَســـلْ

"Nablus'ta bir kaynak suyu akar buraya giden şifa bulup rahatlanır.

Suyun tadı da tatlı ve çok hoştur. Bu suyun tatlılığına insan şaşırmıyor zira bura da "Aynu'l-'Asal'da" vardır."

Sonrasında Yeşil (Hadra) camisine doğru yöneldiler. Burası bahçeli ve bol suyu olan bir camiydi. Caminin içerisine girdiklerinde burada bir mağara görürler. Bu mağarada Yakup (a.s)'in çocukları medfun olduğu iddia edilir. Bu camide öğle ve ikindi namazlarını eda ettiler[344]

Sonra küçük camiye geçtiler. Burada caminin imamı kendisine ve cemaate ders yapmalarını ister. en-Nablusî de bu camide bir sohbet yapar. Sonra es-Sadur camisine geçer burada Şeyh Abdulgafur'a misafir oldular. Ardından buradan ayrılıp kaldıkları medreseye geçtiler.[345]

2.38. Otuz Sekizinci Gün

(24 Recep 1101/3 Mayıs 1690 Çarşamba)

Seyahatin otuz sekizinci günü çarşamba günü Nablus'tan da ayrılık vakti gelmişti. Gurupla beraber yola koyuldular. "Bi'ru el-Hamam kaynak suyuna" vardıklarında istirahat etmek için bir süre dururlar. Bu kaynak suyunda biraz istirahat edip, yemeklerini yiyip, su ihtiyaçlarını da karşıladılar. Yollarına "Kabatiye köyüne" devam ettiler. Bu köy Şeyh Sallâh'ın kardeşi Şeyh Selcî'nin köyüdür. Geceyi bu köyde geçirdiler.[346]

---

[343] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.344.
[344] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.344.
[345] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.346.
[346] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**0, s.348.

2.39. Otuz Dokuzuncu Gün

(25 Recep 1101/4 Mayıs 1690 Perşembe)

Yolculuğun otuz dokuzuncu günü günlerden perşembe; Dimeşk'e olan yolculuklarına devam ederken yol üzeri Şeyh Selcî'nin babası Ebu Rabbe'nin kabrini ziyaret etmek istediler. Taşlarla inşa edilmiş kubbeli bir yerde kabri bulunan bu zevatın kabrini ziyaret ederler. Ardından yollarına Cenîn'e doğru devam ettiler. Cenîn'e vardıklarında yolda Şeyh Abdullah el-Fâlucî ile karşılaştılar. Ardından Cenîn'e yakın köy olan, kalesi bulunan Mugra es-Sa'ade köyünde Süleyman Ağaya misafir olurlar. Beraber camiye geçip burada namazlarını eda ettikten sonra, biraz sohbet ederler. Burada güzel ve sohbetli bir gece geçirir ardından da kalenin dışında bulunan bir evde geceyi geçirirler. en-Nablusî'nin şu dizlerle köyü övüyor;[347] [Hafîf]

نحـــن بالشـــيخ عـــامرٍ قـــد أتينـــا جـــبلاً حُسْـــنُ طيبِـــه في زياده

فجلســـنا علـــى صـــخورٍ عـــوالٍ منشـــطاتٍ أهـــل التقـــى والزهـــاده

مشـــرفات علـــى أخضـــرار مـــروجٍ وســـعاتٍ تُنيـــل طـــرفي مـــراده

وســـــعدنا جميعنـــــا بخضـــــورٍ في مكـــــانٍ ملفَّـــــبٍ بالســـــعادة

"Her seferinde daha güzelleşen bu dağda Şeyh Amir'e geldik.

Burada büyük kayaların üzerinde oturduk. Bu kayalar zühd ve takva sahiplerini bir hoş eder.

Bulunduğumuz yer geniş yeşillikler içinde olan bir yerdir. Burada insan bir hoş olmaktadır.

Burada oturmakla hepimiz çok mutlu olduk ve sevindik. Zira buranın ismi de zaten Sa'ade'dir."

Ardından tekrar şu dizeleri de kaydeder. [348] [Hafîf]

---

[347] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, .350.
[348] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.351.

قـــد أتينـــا إلى السّـــعادة ســـهلاً منـــه جينـــين لم تـــزلْ في زياده

/وســـعدنا لمـــا بـــه قـــد جَلَسْـــنا كيـف نشـقى وإننـا في السـعادة

"Sa'ade mağarasına geldik. Bu mağara Cenîn köyünün altındaydı.

Burada olduğumuza çok sevindik, Sa'ade'de olmakla nasıl üzülebiliriz ki."

2.40. Kırkıncı Gün

(26 Recep 1101/5 Mayıs 1690 Cuma)

Mübarek gün cuma ve seyahatin Kırkıncı günü, Süleyman Ağanın misafiri olarak hep beraber köyde bulunan camiye Cuma namazına giderler. Camide salihlerden ve âlimlerden olan Şeyh Kunbur el-Kımnî hazretleri ile karşılaşır kendisi ile bir süre sohbet ederler. Ardından burada gurupla beraber hamama giderler. Hamamdan çıktıktın sonra köydeki kaleye çıkar burada sohbet ederler. Ardından kaldıkları menzile gelir geceyi böyle geçirirler.[349]

2.41. Kırk Birinci Gün

(27 Recep 1101/6 Mayıs 1690 Cumartesi)

Seyahatin kırk birinci günü günlerden cumartesi; cömertlerden Şerif Yahya'ya misafir olurlar. Ardından köy ahalisi ile vedalaşarak köyden ayrıldılar. Yollarına Celeme köyüne doğru devam ettiler. Burada bir süre durduktan sonra yollarına devam edip Tüccarlar kuyusuna varırlar. Buraya vardıklarında artık güneş batmıştı geceyi buradaki bir handa geçirirler. Buranın üzerine de Nablusî şu dizeleri yazar; [350][Hafîf]

قـــد دخلنـــا إلى عيـــون النجـــار ثم بتنـــا إلى طلـــوع النهـــارِ

ووجـــدنا ضـــيق المعيشـــةِ فيهـــا فلـــذا سُمّيـــتْ عيـــون التجـــارِ

"Uyunu Tüccara geldik. Burada güneşin doğuşuna kadar kalmaya karar verdik.

---

[349] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.352.
[350] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.354.

Bu köy şuanda sıkıntısı olan fakir bir köydür. Bu nedenle de buraya Uyunu Tüccar denilmiştir."

2.42. Kırk İkinci Gün

(28 Recep 1101/7 Mayıs 1690 Pazar)

Seyahatin kırk ikinci günü günlerden pazar, sabahın erken saatlerinden handan ayrılıp yollarına devam ettiler. "Münye" köyüne vardıklarında durdular. Burada biraz istirahat ettikten sonra Yusuf kuyusuna doğru devam ettiler. Burada güzelliğini ve tatlılığını Yusuf (a.s)'dan alan kuyu ve suya şahit oldular. Burada öğle namazını eda ettiler. Bir saatlik yolculuğun ardından Yakup köprüsüne vardılar ve burada bulunan hana geçtiler. Han her türlü insan ile doluydu. Bu handa çok zor meşakkatli bir gece geçirdiler. Zira hava soğuk ve haşaratın çok oluğu bir yerdi burası. [351]

2.43. Kırk Üçüncü Gün

(29 Recep 1101/8 Mayıs 1690 Pazartesi)

Seyahatin kırkıncı günü günlerden pazartesi; çöl ve ormanlardan geçecek Dimeşk'e doğru uzanan bir yolculuk kendilerini bekliyordu. Uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra "Kunaytra köyüne" vardılar. Burada bir tekiyyeye gittiler. Yemeklerini yiyip biraz istirahat ettikten sonra burada uyudular.[352]

2.44. Kırk Dördüncü Gün

(30 Recep 1101/9 Mayıs 1690 Salı)

Seyahatin sondan birinci günü olan kırk dördüncü gün, günlerden salı uzun bir yolculuktan sonra "Sa'sa' köyüne" vardılar. Burada güzel bir yağmur yağdı. Hemen orada bir hana giderler. Artık yavaş yavaş Dimeş'ke yaklaşmanın mutluluğu

[351] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.356.
[352] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s.358.

içindedirler. Bu hanın dışında bulunan Şeyh İbrahim'in kabrini ziyaret edip burada kendisine dualar edip Fatihalar okudular. [353]

2.45. Kırk Beşinci Gün

(1 Şaban 1101/10 Mayıs 1690 Çarşamba)

Seyahatin son günü şaban ayının ilk günü olan çarşamba gününe denk gelmişti. Artık büyük köy Darayya köyüne varmışlardı. Burada kendilerini dostları ve akrabaları karşılamıştı. Ardından köyde bulunan salihlerin, evliyaların, akrabalarının mezarını ziyaret edip kendilerine dualar edip, Fatihalar okudular. Ardından yolculuğun son bulacağı yer olan Dimeşk'e doğru ilerlediler. Burada da kendilerini dostları, sevenleri ve akrabaları karşıladı. Dimeşk'ten başladıkları gibi döndüklerinde de buradaki salih, evliya ve mübarek kişilerin mezarlarını ziyaret edip kendilerine dualar edip Fatihalar okudular. Ardından herkes sağlık, afiyet ve sıhhat içerisinde evlerine gitti.[354]

3. SEYAHATİN ZAMANI

Seyahatin ne zaman başladığına baktığımızda; seyahat ilkbahar mevsiminde, güneşin yakmadığı, bazen yağmurun yağdığı, doğanın yeşil olduğu, 27 Mart 1690/17 Cemâziyelahir 1101 Pazartesi günü başlayıp toplamda kırk beş gün süren, 10 Mayıs 1690/1 Şaban 1101h Çarşamba günü ile biten bir zaman diliminde gerçekleşmiştir.

4. ŞAHISLAR

Biz burada seyahatte geçen şahısları tekrar zikir edersek konu uzadıkça uzamış olur. Zira daha Dimeşk'ten başlayan yolculuğunda birçok kabri ziyaret etmekle beraber birçok âlim, arif vb yüzlerce insanı ziyareti de gerçekleşmiştir. Sadece burada şu hususa açıklık getirmek gerekmektedir. Şeyh Abdulganî en-Nablusî'nin Dimeşk'ten Kudüs'e olan yolculuğunda kendisi ile beraber yolculuk edenlerin isimleri kitabın farklı yerlerinde geçmektedir. Kendisi ile beraber seyahat edenler; Ahmed eş-Şerabâtî, Küçük Meczub, İbrahim Halebî b. er-Rai'î, Muhammed

[353] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 360.
[354] en-Nablusî, **"el-Hadratul-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"**, s. 360.

ed-Dekdekci ve oğlu İsmail son olarak da Nablusî'nin hizmetçisi (ismi verilmemektedir)dir.[355]

5. MEKÂNLAR

Bu temamız bir seyahattir. Dimeşk ile başlayıp Kudüs ile devam edip Kudüs'ten tekrar Dimeşk şehrine dönüşü konu edinen bir seyahattir. Bu yolculukta birçok mekânı; hanlardan, kuyulara, köylerden, şehirlere, kabir ziyaretlerinden, ev ziyaretlerine yüzlerce mekânın gezildiği bir seyahattir. Biz burada mekânlara tekrar değinirsek ayrıca kitabı tekrardan yazmış olacağız. İzlediği yol ve konakladıkları yerlere değinecek olursak; Dimeşk'ten başlayan yolculuk sırasıyla, Dariyya, Sa‘sa‘', Kunaytara, Havle, Yakup köprüsü, Yusuf kuyusu, ‘Abbâr kuyusu, Cenîn, ‘Arâbe, Nablus, Cubbu Cenîn, Bîre, Kudüs, Eriha, Ölü deniz, Beytu Lahm el-Halîl mekânlarını gezdikten sonra; aynı şekilde Kudüs'ten başlayıp hemen hemen aynı yolu izleyen ve Dimeşk'te biten bir seyahat gerçekleşmiştir.[356]

6. ESERİN DİLİ VE ÜSLUBU

Kitap bir seyahat kitabıdır. *“el-Hadratu'l-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye”* adlı eser incelendiğinde ilmi birçok alanı içermektedir. Bir bakımdan eser birçok âyeti tefsir etmekle, bir tefsir kitabı mahiyetini taşımaktadır. Bununla beraber birçok hadisi de neşrederek bir hadis kitabı olarak da önem arz etmektedir. Ayrıca rüya tabirlerinden, evliyaların kerametlerine, tarikatların icazetlerine kadar birçok konuya değinmektedir. Eser bir seyahat kitabı olması hasebiyle tarih ve coğrafya alanından da uzak durmamaktadır. Birçok mekânın tarihini vermekle beraber, bulunan mekânın coğrafi konularına da değinmeden geçmemektedir. Eser özellikle bir edebiyat kitabı olarak araştırmacıların önüne gelmektedir. Kitap hem bir nesir olarak incelendiğinde edebi bir eser ile olduğu anlaşılır. Hem de şiirsel olarak incelendiğinde edebiyatın şiir özellikleri ortaya çıkarmaktadır.

“el-Hadratu’l-unsiyye fi’r-rihleti’l-Kudsiyye” adlı eser Osmanlı döneminde yazılan bir eserdir. Bu nedenle Osmanlı dönemi Arap edebiyatı özelliklerini

[355] Kalâyicyân, “**Abdulganî en-Nablusî hayâtuhu ve şi‘ruhu”,** s. 194.
[356] Kalâyicyân, **“Abdulganî en-Nablusî hayâtuhu ve şi‘ruhu**”, s. 195.

taşımaktadır. Müellifimizin bu eserinin nesir olarak diline baktığımızda; aşırı süslemelerle dolu, tabii ve mükemmel bir üslubu kullanıyor. Seci, bedii ve belagat sanatıyla dolu nesir olarak bizlere edebiyatından söz ettiriyor. Müellifimiz nesri güçleştirip yaptığı sanatta aşırıya giderek bazen bizleri kelimeleri bulmakta zor durumda bırakmıştır. Müellifimizin kendisine has bazı üslup ve yöntemlerinin olduğu görülür. Mesela dili ve edebiyatı çok iyi kullanarak yeni asırda meydana çıkan kültürü değerlendirip eskiyle bağdaştırmaya çalışmıştır, bu okuyuculara yeni ufuklar açmıştır.

Şiirlerine baktığımızda da; Osmanlı dönemi şiirinin anlam, biçim üslup, dil, çevre ve konular gibi açılardan birçok özelliğini taşımaktadır. Müellifimiz kelimelerin taşıdığı anlamları, tasavvûf konulu şiirler, derinliği olan ve tasavvûfî sembolizm taşıyan ifadelerle dile getirmektedir. Benzer şekilde şiirlerinde dini terimlere ve dinsel açıdan önemi olan yer adlarına sıkça rastlanmaktadır. Bütün bunlar yapılırken sade bir dil kullanılmaktadır. Toplumsal konularda söylenen, şairin kişi veya kurumdan şikâyetini ya da isteğini dile getirdiği şiirlerde de amaç çok net ve kısa yoldan dile getirilmektedir. Şekil açısından şiirler genellikle klasik kaside formunda yazılmıştır. Ancak kıt'a denen ve birkaç beyitten meydana gelen kısa şiirler de yaygın olarak söylenmiştir. Her konudaki şiirde aruzun hemen her vezni kullanılmıştır. Müellifimizin yazdığı şiirler, genelde aruzun basit vezninde nazmetmiştir.

Müellifimiz Kur'an âyetleri ve hadislerin iktibaslarına sık sık yer vermektedir. Şiirlerinde kullanılan dil, anlaşmaya elverişli bir dildir. Ayrıca halk dili ile yazılmış bol miktarda şiir de karşımıza çıkmaktadır. Bunlar tasavvûfun gündelik hayata dair çeşitli konulardadır. Ele almış olduğu şiir konuları, fazla çeşitlilik göstermektedir. Önceden var olan temalardan olarak; methiye, mersiye, tasvir ve övünme şiirleri de, seyahatin sosyo-kültürel şartlarının etkisi altında yer yer muhteva ve üslup değişikliklerine uğramıştır.

SONUÇ

Osmanlı dönemi Arap edebiyatı neredeyse tamamen önyargılı yaklaşımlar nedeniyle son derece karanlıkta bırakılmıştır. Araştırmacılar tarafından ihmal edilen bu dönem, Osmanlı dönemine ışık tutması açısından Osmanlı tarihçileri açısından da gerekli ilgiyi görmemiştir. Oysaki sınırları içerisinde büyük bir Arap nüfusu asırlar boyunca barındırmış olması sebebiyle, Osmanlı Devletinde fikri hayatın önemli bir parçası olan Arap dili ve edebiyatına yönelik çalışmalar büyük bir önem arz etmektedir.

Osmanlı dönemi Arap edebiyatına az da olsa ışık tutmak için bu araştırmada; XVII. yüzyılın önemli Arap ediplerinden, tam adı; eş-Şeyh Abdulganî b. İsmail b. Ahmet b. İbrahim b. İsmail b. 'İmaduddin b. İbrahim en-Nablusî'nin hayatı ve *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı seyahatini gezi edebiyatı çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır.

Arap yarımadasının birçoğu XVII. yüzyıl Osmanlı devleti toprakları sınırları içersindeydi. Bu nedenle bu dönemdeki Arap edebiyatına da Osmanlı dönemi Arap edebiyatı dönemi denilmektedir. Cahilliye döneminden bu döneme kadar birçok edip yetiştiği gibi, bu dönemde de birçok edip yetişmiştir. Abdulganî en-Nablusî; edip, mutasavvıf, fakih, müfessir, muhaddis, rüya tabircisi gibi birçok alanda uzmanlığı olan ve bu dönemde yetişen önemli ilim adamlarındandır.

en-Nablusî'nin dedeleri daha önce Filistin topraklarında Şam'a göç ederler. Bilgin ve âlim bir aileden gelen Abdulganî en-Nablusî de Şam topraklarında 1500/1641 yılında doğdu. Başta babası olmak üzere Suriye çevresinde birçok âlimden dersler alır ve kendisi birçok öğrenciye de hocalık yaptı. Ömrü boyunca hep ilimle meşgul oldu. Ayrıca tasavvuf yönünden de kendisi Kadiriyye ve

Nakşibendiyye tarikatlarına iltihak etmiş ve bu tarikatların önemli öncülerinden oldu. Abdulganî en-Nablusî, Kadiriyye ve Nakşibendiyye tarikatlarının her ikisine de büyük iltifat ve ihtişam ile intisap etmiştir. Ayrıca en-Nablusi, Ahmedîyye, Rifaîyye, Şazelîyye ve Halvetîyye tarikatlarına da intisap etmiş önemli bir tasavvuf adamıdır.

Abdulganî en-Nablusî döneminin önemli gezginlerinden olmuştur. Çeşitli seyahatlerde bulunmuştur. İlk seyahati henüz yirmi beş yaşındayken İstanbul'a olmuştur. Nablusî, daha genç yaşlarda iken, tasavvufta şöhret kimselerle; ziyaret ve görüşmek amacı ile sık sık seyahatte bulunmuştur. İstanbul'la beraber Lübnan, Kudüs, Mısır, Mekke, Medine gibi birçok beldeye seyahatlerde bulunmuştur. Buralarda tanıştığı ilim adamlarıyla dini ve ilmi münasebetler kurmuştur. Hani derler ya çok gezen mi, çok okuyan mı bilir diye; en-Nablusî'nin hem gezen, gezerken âlimleri ziyaret edip onlardan istifade eden, öğrendiklerini de seyahat kitaplarında kaydeden; çok gezip, okuyup, yazan önemli bir ilim adamı olduğunu görürüz.

en-Nablusî'nin, *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı seyahat eserini incelediğimizde evvela tasviri, öykülemesi ve açıklamaları çok olan bir nesir kitabı karşımıza çıkar. Dimeşk'ten başlayıp; Nablus, Kudüs, Eriha, Beytu Lahm, el-Halîl gibi şehirlerin o günkü durumlarını önemli ölçüde gözler önüne sermektedir. Ayrıca bu kutsal toprakların önemini ve faziletini de âyet, hadis ve âlimlerin sözleri ile açıklamaktadır. Kendisini bu seyahate sevk eden en önemli nedenleri incelendiğinde; Kudüs'ün kutsal bir belde olması ve burada birçok âlim ve mutasavvıfın bulunmasıdır. Bu seyahatinde bu kutsal beldelerin birçok yerini ziyaret ederken, birçok âlimlerin makamını ve mekânını da ziyaret etmeyi ihmal etmemiştir.

en-Nablusî, *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı eserinde tekellüf ve mübalağa özelliğini çok kullandığını görürüz. Ayrıca; hemen her konuda, Kur'an âyetleri ve hadislerin iktibaslarına da sık sık yer verilmektedir. Ele almış olduğu bu seyahatnamesi halk dili ile yazılmış bol miktarda sözcükler vardır. Özellikle tasavvufun hayata olan etkisinden çokça söz etmektedir. Ayrıca aşırı süslemelerle dolu, tabii ve mükemmel bir üslubu da elden bırakmamıştır.

Abdulganî b. İsmail en-Nablusî, *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı eserinde gittiği yerleri tanıtırken, görüştüğü kişileri methederken şairlik yönünü

de elden bırakmamıştır. Eserimiz bir nesir kitabının yanında bir şiir kitabı özelliğini de taşımaktadır. Biz bu çalışmamızda bu şiirlerin sadece bir kısmını ele alabildik. Kitap baştan sona okunduğunda her bir şiiri ayrı ayrı incelenip araştırma konusu olabilecek edebi, dini özelliklere sahiptir. Dil olarak edipleri, anlam yönünden de hem mutasavvıf hem de dini alanda araştırma yapanları ilgilenmektedir. Biz daha çok edebiyat yönünden irdelemeye çalıştık.

en-Nablusî, *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı eserinde birçok konu ve alanda kaside kaleme almıştır. Kasideleri, kıtalar ve farklı konularda nazmetmiştir. Onun kasideleri genelde dini bir dil ve mana ile yazmıştır.

Şairimiz eserindeki şiirlerinde, dönemin devrinden etkilenmiş, bedii sanatları kullanmakla beraber, akıcı ve sade bir üslup kullanmıştır.

en-Nablusî eserinde yer verdiği şiirlerinde en çok medihi kullanmıştır. Methiyelerinde daha çok âlimleri, hocalarını ve ziyaret etmiş olduğu yerlere hasretmiştir. Methiyleri maddi bir kazanç beklemeden Allah rızası için gönlünden geldiği gibi yazmıştır. Bu dönemin önemli methiyeleri nebevi methiylerdir. Şairimiz peygamberimizi de bu eserinde kasideleri ile methetmiştir.

Şairimiz özellikle Kudüs, Mescid-i Aksa, el-Halîl şehri gibi dini sembolleri olan kutsal yerler için ve buraların tabii güzelliklerini mübalağalı bir şekilde tasvir etmiş, ziyaret ettiği âlim ve ayanı da methetmiştir. Ayrıca vermiş olduğu tasavvufi icazetleri de kaside biçiminde yazması bu eserin önemli bir özelliğini ayrıca ortaya çıkarmaktadır.

en-Nablusî'nin kullanmış olduğu dil sade ve açıktır. Şiirlerinde ahengi hep korumuştur. Şairimizin beyitlerinin hepsinde kafiye ve aruz uyumu olduğu gözlemlendi.

Sonuç olarak Dünya edebiyatları içerisinde saygın bir yeri olan ve tarihsel serüveni içerisinde çeşitli evrelerden geçen Arap edebiyatının yaklaşık XVI-XX. asırlar arasını kapsayan Osmanlı dönemine ait süreci çeşitli nedenlerden dolayı tam anlamıyla aydınlatılamamıştır. Çalışmaya konu olan Abdulganî en-Nablusi Osmanlı dönemi Arap şairlerinden biridir. XVII. asırda Dimeşk'te yaşamış olan en-Nablusî

kültürlü bir çevrede yetişmiş, iyi eğitim almış, birçok konuda söylediği edebî değeri yüksek şiirle yaşadığı dönemde temayüz etmeyi başarabilmiş bir ediptir. Bu nedenle onun eserlerini incelemenin, Osmanlı dönemi Arap edebiyatına yönelik çalışmalara bir katkı sağlayacağı ümit etmekteyiz. Abdulganî b. İsmail en-Nablusî, *"el-Hadratu'l-unsiyye fi'r-rihleti'l-Kudsiyye"* adlı eserinde, bu seyahatin, dini önemine değinerek, tasavvufi özelliğini de öne çıkararak, kasidelerinde dini ibareler kullanarak, Arap şiirinin yapısını, dini argümanların özelliğini koruyarak, şekle ve anlama önem veren bir Osmanlı dönemi Arap edebiyatının önemli müellif ve eserini incelediğimizi ifade etmek yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

KUR'AN-I KERİM

ALAADDİN Bekri, **Abdulganî en-Nablusî (1143/1731) Oeuvrei Vie et Doctrine,** Dr. Veysel Uysal (Bir Çağın Öncüsü Şeyh Abdulganî Nablusî), İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.

ALGAR Hamid, "Nakşibendiyye", **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 2006.

AKPINAR Ali, "Seyahatin Önemi, Amacı ve Hikmeti" **Din ve Hayat Dergisi (Seyahatname Özel Sayısı)**, İstanbul, 2009.

Kur'an Aydınlığında Seyahat, DİB Yay., Ankara, 1988.

AKTAŞ Şerif, Gündüz Osman, **Yazılı ve Sözlü Anlatım (Kompozisyon Sanatı)**", Akçağ Yay., Ankara, 2003.

ALVER Köksal, "Tebdil-i Mekân: Seyahatin Anlamı Üzerine", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi, (Gezi Özel Sayısı)**, Y. 15, Sayı CLXXIV/CLXXV/CLXXVI, Ankara, Haziran, Temmuz, Ağustos, 2011.

el-'ASELÎ Kâmil Cemîl, **"Beytü'l-Maḳdis fî kütübi'r-reĥalât 'inde'l-'Arab ve'l-müslimîn"**, Amman, 1992.

ÇAĞRICI Mustafa, "İslam Kültüründe Seyahat" **Din ve Hayat Dergisi (Seyahatname Özel Sayısı)**, Sayı II, İstanbul 2009.

BAKANLIK Kültür ve Turizm, (Menderes Coşkun), **Türk Edebiyat Tarihi 2**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul, 2007.

BOZKURT Nebi, "Mescid-i Aksa", **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 2004.

CİHAN Ahmet Kamil, **"Abdulganî Nablusî'nin Kelami Görüşleri"**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1994.

ÇELEBİ Evliya, **Seyahatname**, (Seçen ve Uyarlayan: Mustafa Nihat Özön), Bas I., İstanbul, 2005.

CEVİZ Nurettin, **Osmanlılar Döneminde Mısır'da Arap Edebiyatı 1517–1798** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2002.

DAYF Şevkî, **er-Rıhalât**, Maarif Yay., Kahire 1956.

DEMİRAYAK Kenan, **Arap Edebiyatı Osmanlı Dönemi**, Fenomen Yay., Erzurum, 2015.

DEMİRCAN Abdurrahman, **"Arap Edebiyatında Seyahatname Türü ve Seyahatnameler",** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Van, 2010.

DİB, **Kur'ân-ı Kerîm Meâli**, Haz. Komisyon, Halîl Altuntaş-Muzaffer Şahin, Ankara 2006.

DUMAN Seyfeddin, "Fantastik Bir Seyahat Kitabı: Seydi Ali Reis ve Mir'atü'l Memalik", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi, (Gezi Özel Sayısı)** Yıl XV, Sayı. CLXXIV/CLXXV/CLXXVI, Ankara, Haziran, Temmuz, Ağustos, 2011.

DURMUŞ İsmail, "MUHİBBÎ, Muhammed Emîn", **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 2006.

el-MURÂDÎ Ebu Fazl Muhammed Halîl b. Ali, **Sulûku'd-durûr fi 'ayâni el-karni's-sâni 'aşar**, c.II, Daru'l İbn Hâzım, Şam, 2012.

el-MUVÂFÎ Nasır Abdurrâzık, **er-Rihle fi'l-edebi'l-'Arabî, hattâ nihâyeti'l-karni'r-râbi'i'l-hicrî)**, Kahire 1999.

ERDEM Sami, "Vitir Namazının Hükmüne Dair Tartışmalar ve Abdulganî en-Nâblusî'nin Keşfü's-sitr 'an farziyyeti'l-vitr Adlı Risalesi" **Marmara Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 43, 2012.

ERGİN Mehmet Mesut, **İbn Ma'sum el-Medeni Şa'iren 1052–1120**, bas. I. Daru'l-Beyrûtî, Dimeşk, 2004.

İbnu'n-Nahhâs el-Halebî ve Şiirleri, Araştırma Yay., Ankara, 2008.

el-Keyvâni Hayatı ve Şiiri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2000.

Osmanlı Dönemi Arap Şairlerden Mustafa el Bâbî el-Halebî ve Şiirleri, Abil Yay., Konya 2014.

"Osmanlı Dönemi Arap Şiirlerinde Sosyal Unsurlar", **Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi,** 2006.

Ebu Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mukerrem b. Manzur el-İfrikî el-Mısrî, **Lisanu'l-'Arab**, Daru'l-Sâdr, Beyrut, 1990.

el-FÂRUKÎ İsmâil Râci - el-FARUKİ Luis Lâmia, **The Cultural Atlas of Islam** (çev.Mustafa Okan Kibaroğlu, Zerrin Kibaroğlu, İslam Kültür Atlası) İnkilâb Yay., Bas. III., İstanbul, 1999.

el-FASÎ Muhammed, "er-Rıhalâtu's-sefâriyeti'l-Magrîbîyeti" **el-Bîne Dergisi**, Sayı VI, Sene I, Fas, 1962

FEHİM Muahammed Hüseyin, **Edebu'r-rahalat**, Maarife Yay., Kuveyt, 1989.

FİDAN İbrahim **"Osmanlı Dönemi Arap Şairlerinden İbnu'n-Nakîb el-Huseynî ve Şiirleri"** Gece Kitaplığı yay., Ankara, 2016.

FİRAGLÎ Ali Ma'bed, **Abdulganî en-Nablusî hayâtuhû ve ârâ'uhû**, İman Yay., bas .III, Kahire, 2005.

el-Gazzî el -‘ÂMİRİ Muhammed Kemaleddin (-1214h.) (özet Muhammed Mudi' el-Hafız), **Abdulganî en-Nablusî dirasetuhâ fi hayatihi ve ‘amâlihi ve ahvâlihi** (md., et-Turâsû’l-‘Arabîyye), sene III, sayı X, Dimeşk1983.

“el-Verdu’l-Unsiy” (tah. Ahmed Ferid Mezîdî), Daru’l kutubu’l ‘ilmiyye, Lübnan, Beyrut, 2005, s. 43.

GEMİCİ Nurettin, “Evliya Çelebi Medine’de” **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Sayı X, 2011

“**Evliyâ Çelebi’nin Dinî Referanslarının Sözlü Kaynakları”** EvliyaÇelebi'nin Sözlü Kaynakları, UNESCO Editörlüğü., UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yayınları, İstanbul, 2013.

GÜL Muammer, **“XI.-XIII. Yüzyıllarda Kudüs”** (yayınlanmamış doktora tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1997, s. 45.

HARMAN Ömer Faruk, “Kudüs”, **DİA**, TDV, Yay., İstanbul, 2002.

İBN ŞÂŞÛ Abdurrahman b. Muhammed, **Terâcimu ba‘du a‘yâni Dimeşḳ min ‘ulemâ’ihâ ve üdebâ’ihâ**, Beyrut 1886.

İLHAN Avni, “Batıniyye”, **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 1992

İPEK Selahattin, "Güneş Hep Arkada", **Keşkül (Sûfi Gelenek ve Hayat) Dergisi**, Sayı IV, Nisan/Haziran 2005.

İZGİ Cevat, “NECMEDDİN el-GAZZÎ”, **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 2006.

“HEREVÎ, Ali b. Ebû Bekir”, **DİA**, TDV Yay., İstanbul. 1998.

KALAYCÎYÂN Şugik; **“Abdulganî en-Nablusî hayâtuhû ve şi‘ruhû”** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Suriye Dimeşk Üniversitesi Edebiyat Fakultesi Arap Dili Bölümü, Dimeşk1989.

KALLEK Cengiz, “İBN HACER el-HEYTEMÎ”, **DİA**, TDV Yay., XIX, İstanbul, 1999.

KARA Mustafa, “Bişr el-Hâfi”, **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 1992.

KÖKSAL M. Asım, **“Peygamberler Tarihi**”, TDV Yay., Ankara, 2004

MADEN Sedat, “Türk Edebiyatında Seyahatnameler ve Gezi Yazıları” **A.Ü Türkiyat Araştırmaları Dergisi (TAED)**, Sayı XXXVII, Erzurum, 2008,

İBN MÂCE Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, **“es-Sünen”** (nşr. M. Mustafâ el-A‘zamî), İkâmetu's-Sala ve's-Sunne fihâ, 5/198, Riyad 1403/1983.

MATLÛB Ahmed, **el-‘Ârif Abdulganî en-Nablusî hayâtuhû ve şi’ruhû**, Daru’l-garbi’l-İslamî, bas. I, Irak, 2004.

MAZAK Ali **Emevîler’in Sonuna Kadar Kudüs ve Filistin** (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 1989

MEYDAN Larousse, “Seyahatname”, Meydan Yay. İstanbul, 1970.

MUHUBBÎ, **Halasatu’l-Eser**, (nşr. Mustafa Vehbî), Dâru Sâdır, 1284/1864.

MUTÇALI Serdar Arapça-Türkçe Sözlük, “Seyaha”, Dağarcık Yay., İstanbul, 1995.

en-NABLUSÎ Abdülganî b. İsmâil, **el-Hakika ve’l-mecâz fi’r-rihle ilâ Bilâdi’ş-Şâm ve Mısr ve’l-Hicâz**, (nşr. Ahmed Abdülmecîd Herîdî), Maarif Yay., Kahire 1986.

el-Hadratul-unsiyye fi’r-rihleti'l-Kudsiyye, (tahk. Ekrem ‘Ulebî) Mesadir Yayınları, Beyrut,1411/1990.

Dîvânu'l-hakâik ve mecmû‘u'-rakâik, Beyrut, tsz.

Rihletani ila Lübnan (tah. Salahaddin el-Muncid Estan Veyld), Almanya Doğu Araştırmalar Enistütüsü Yay., Beyrut 1979.

en-NAHVÎ Adnan Ali Rida, **Melhemetu Filistin**, Dâru'n-nahvî, Bas. V, Suudi Arabistan, 1994.

NASSÂR Hüseyin, **Edebu'r-rihleti**, Lübnan Yay., Kahire, 1991.

OKUMUŞ Ejder, "Evliya Çelebi'yi Okumak ve Anlamak", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi, (Gezi Özel Sayısı)**, Sene XV, Sayı CLXXIV/CLXXV/CLXXVI, Ankara, Haziran, Temmuz, Ağustos, 2011.

ÖZEL Ahmet, "Nablusî, Abdülgani b. İsmâil", **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 2006.

ÖZEN Şükrü, "Nablusî, İsmâil b. Abdulganî", **DİA**, TDV Yay., İstanbul, 2006.

ÖZTUNA Yılmaz, **Büyük Türkiye Tarihi**, Ötüken Yay, İstanbul, 1983.

SAVRAN Ahmet, **19. YY. Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı**, Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Yay., Erzurum, 1991.

ŞAKAR Cemal, "İbn Battûta Rihle'si", **Hece Aylık Edebiyat Dergisi, (Gezi Özel Sayısı)** Sene XV, Sayı CLXXIV/CLXXV/CLXXVI, Ankara, Haziran, Temmuz, Ağustos, 2011.

TABAK Serap, "Arap ve Türk Seyyahlara Göre Konya: (XIV-XVII yy.)", **Türk İslam Araştırmalara Dergisi Konya Özel Sayısı**, Sayı 5 Kış, Konya, 2008.

TASA Muhammed, **"Ahmed b. Şahin el-Kıbrısî ve Şiirleri"**, Aybil Yay., Konya, 2014.

"**İbnu's-Semmân ve Şiirleri"**, Adel Ofset, Konya, 2007.

TOPRAK Mehmet Sait, "İnsan'ın Anlamı Üzerene Bir Araştırma: Abdulganî en-Nablusî" **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı XXVI, İzmir, 2007.

TURAN Lokman, "Türk Edebiyatında Seyahatnameler" **EKEV Akademi Dergisi**, c. I, Sayı I, Kasım 1997.

TÜRKÇE Sözlük, "Gezi", **Türk Dil Kurumu**-TDK, Ankara, 2011.

"Seyyah", **Türk Dil Kurumu**-TDK, Ankara, 2011.

"Seyahatname", **Türk Dil Kurumu**-TDK, Ankara, 2011.

YAZICI Hüseyin, "Seyahatname", **DİA**, XXXVII, TDV Yay., İstanbul, 2009.

"Arap Gezi Edebiyatına Bir Bakış", **Şarkiyat Mecmuası**, Sayı. IX, İstanbul 2007.

ZEYAT Ahmet Hasan, **Tarihu'l-edebu'l-'Arabî**, Darul Marife, Bas XII, Beyrut, 2011.

EKLER

DİCLE ÜNİVERSİTESİ PROJE KORDİNATÖRLÜĞÜ (DÜBAP) KAPSAMINDA GİTTİĞİMİZ KUDÜS GEZİSİ

(02–06 ŞUBAT 2016)

EK I

Foto 1. Kudüs şehrinin Zeytun Dağından görünümü (1)

Foto 2. Kudüs şehrinin Zeytun Dağından görünümü (2)

EK II

Foto 3. ‘Amûd Kapısı (Kudüs)

Foto 4. ‘Amûd Kapısı gece görünümü (1) (Kudüs)

Foto 4. ‘Amûd Kapısı gece görünümü (2) (Kudüs)

EK III

Foto 5. Kubbatu's-Sahra Camii kıble tarafından görünümü (Harem-i Şerif)

Foto 6. Kubbatu's-Sahra Camii Kuzey tarafından görünümü (Harem-i Şerif)

Foto 7. Kubbatu's-Sahra Camiinin kemerden görünümü (Harem-i Şerif)

EK IV

Foto 8. Kıble Mescidi gece görünümü (Harem-i Şerif)

Foto 9. Kıble Mescidi görünümü (Harem-i Şerif)

Foto 10. Kıble Mescidinin içerden görünümü (Harem-i Şerif)

EK V

Foto 11. Kıble Mescidi (Harem-i Şerif)

Foto 12. Kıble Mescidi (Harem-i Şerif)

Foto 13. Kubbatu's-Sahra camii içinde mağarada bulunan ilk mihrap (Harem-i Şerif)

EK VI

Foto 14. ‘Amûd Kapısının çıkışından görünüm (Kudüs)

Foto 15. Burak duvarından (bugünkü adıyla Ağlama duvarı) görünüm (Kudüs)

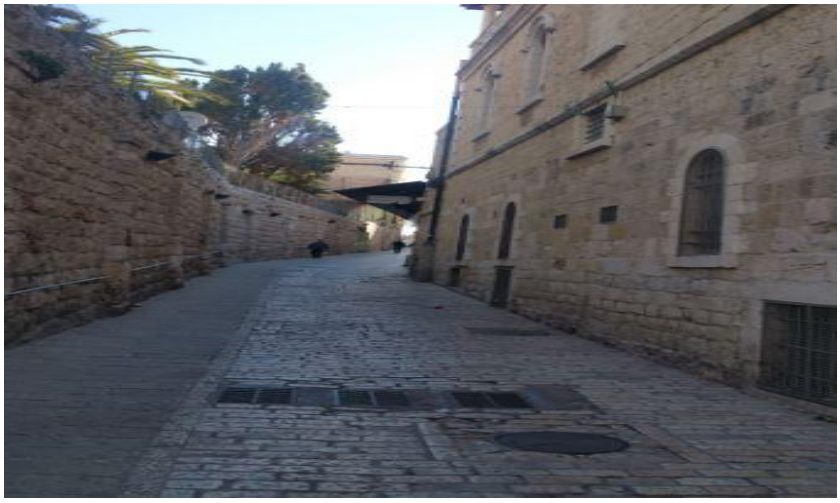

Foto 16. Çile yolundan bir görünüm (Kudüs)

EK VII

Foto 17. Kıyame Kilisesinin avlusundan görünüm (Kudüs)

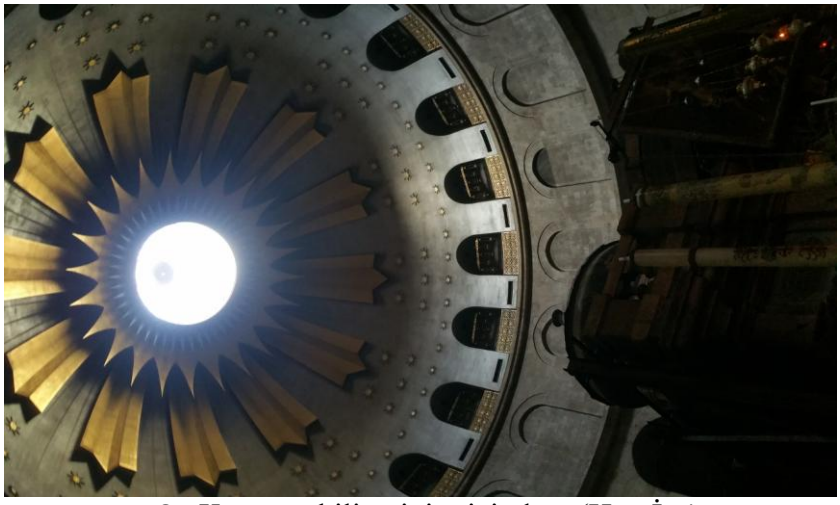

Foto 18. Kıyame kilisesinin içinden (Hz. İsa'nın göğe çıkıldığına inanılan yer) görünüm (Kudüs)

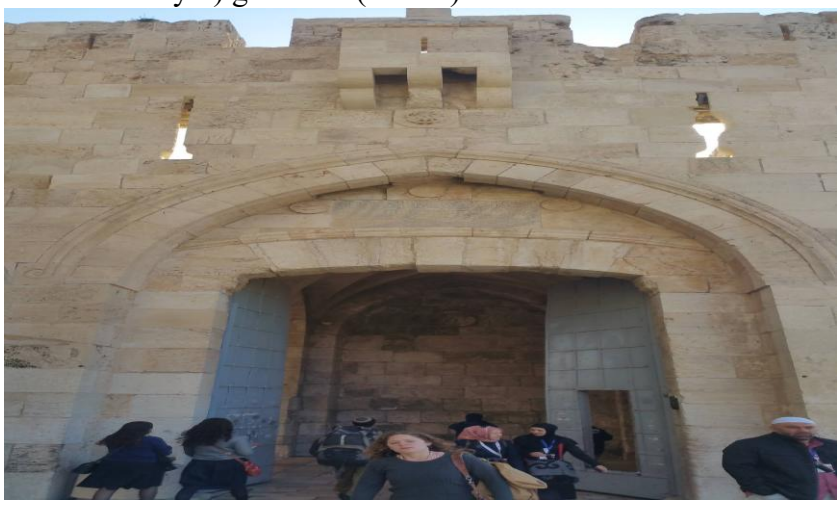

Foto 19. el-Halîl kapısından bir görünüm (Kudüs)

EK VIII

Foto 20. Davut (a.s) kubbesinden görünüm (Kudüs)

Foto 21. Davut (a.s)'in kabri (Kudüs)

Foto 22. Hz. İsa'nın ikinci defa göğe çıkmak için bastığı yer (Kudüs)

EK IX

Foto 23. Hz. İsa (a.s)'in ikinci defa göğe çıktığına inanılan kubbe (Kudüs)

Foto 24. Rabi‘atu'l-‘Adeviyye makamı (Kudüs)

Foto 25. Hz. İsa (a.s)'in doğduğuna inanıldığı yer, Doğuş Kilisesi (Beytu Lahm)

EK X

Foto 26. el-Halîl camisi içi (el-Halîl şehri)

Foto 27. el-Halîl Camisinin dıştan görünümü (el-Halîl şehri)

Foto 28. Hz. Musa (a.s) Makamı (Eriha yolu)

EK XI

Foto 29. Hz. Musa (a.s) makamı (Eriha yolu)

Foto 30. Hz. Musa (a.s)'in türbesi (Eriha yolu)

Foto 31. Hz. Musa (a.s)'in makamı üstten görünümü (Eriha yolu)

EK XII

Foto 32. Lut Gölünden görünüm (1)

Foto 33. Lut Gölünden görünüm (2)